

**Problemy rozwoju demograficznego
Polski w XXI wieku
w ujęciu regionalnym**

Warszawa 2021

Autorzy:

Część I

Mgr **Eugeniusz Kowalczyk**

Sekretariat Rządowej Rady Ludnościowej

Część II

Urzędy Statystyczne

Redakcja:

Redakcja językowa

Mgr **Dorota Bojarska-Lis**

Mgr **Michał Budziński**

Mgr **Adrian Moliński**

Rządowa Rada Ludnościowa, Warszawa

Spis treści

Przedmowa

I.	ZMIANY W STANIE I STRUKTURZE LUDNOŚCI POLSKI W LATACH 2011 – 2019	str.
1.	Wprowadzenie	8
2.	Cechy rozwoju demograficznego Polski na przełomie XX i XXI wieku	9
3.	Zmiany struktur demograficznych	13
4.	Skala i dynamika zmian w przyroście rzeczywistym ludności	18
5.	Zmiany demograficzne o charakterze depopulacyjnym w województwach i powiatach	20
5.1.	Zmiany przyrostu naturalnego i salda migracji w latach 2011 – 2019	20
5.2.	Zmiany w strukturze wieku ludności	25
6.	Sytuacja demograficzna województw w latach 2010 – 2019	26
6.1.	Województwa o względnie stabilnej sytuacji demograficznej	26
6.1.1.	Województwo mazowieckie	27
6.1.2.	Województwo pomorskie	32
6.1.3.	Województwo małopolskie	34
6.1.4.	Województwo wielkopolskie	37
6.1.5.	<i>Wnioski z analizy</i>	41
6.2.	Województwo śląskie	43
6.2.1.	<i>Wnioski z analizy</i>	47
6.3.	Województwa o umiarkowanym ubytku ludności i zmianach w strukturze wieku	48
6.3.1.	Województwo dolnośląskie	48
6.3.2.	Województwo podkarpackie	53
6.3.3.	Województwo lubuskie	56
6.3.4.	Województwo kujawsko-pomorskie	59
6.3.5.	Województwo zachodniopomorskie	63
6.3.6.	Województwo podlaskie	67
6.3.7.	Województwo warmińsko-mazurskie	70
6.3.8.	<i>Wnioski z analizy</i>	74
6.4.	Województwa o najwyższym spadku liczby ludności i zmianach depopulacyjnych	75
6.4.1.	Województwo lubelskie	75
6.4.2.	Województwo łódzkie	79
6.4.3.	Województwo opolskie	81

6.4.4.	Województwo świętokrzyskie	85
6.4.5.	<i>Wnioski z analizy</i>	88
7.	Podsumowanie	90
	Mapy	91
Mapa 1	Przyrost naturalny w roku 2010 (na 1000 ludności)	91
Mapa 2	Przyrost naturalny w roku 2019 (na 1000 ludności)	91
Mapa 3	Saldo migracji w roku 2010 (na 1000 ludności)	92
Mapa 4	Saldo migracji w roku 2019 (na 1000 ludności)	92
Mapa 5	Przyrost/ubytek liczby ludności w latach 2011 – 2019 (w %%)	93
Mapa 6	Przyrost/ubytek liczby ludności w wieku 0 – 17 lat w latach 2011 – 2019 (w %%)	93
Mapa 7	Przyrost/ubytek liczby ludności w wieku 18 – 59/64 lata w latach 2011 – 2019 (w %%)	94
Mapa 8	Przyrost/ubytek liczby ludności w wieku 60/65 i więcej lat w latach 2011 – 2019 (w %%)	94
II.	SYTUACJA DEMOGRAFICZNA WOJEWÓDZTW	
8.	Procesy demograficzne w województwie dolnośląskim w latach 2010 – 2019 oraz w perspektywie do 2040 r.	
9.	Procesy demograficzne w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2010 – 2019 oraz w perspektywie do 2040 r.	
10.	Procesy demograficzne w województwie lubelskim w latach 2010 – 2019 oraz w perspektywie do 2040 r.	
11.	Procesy demograficzne w województwie lubuskim w latach 2010 – 2019 oraz w perspektywie do 2040 r.	
12.	Procesy demograficzne w województwie łódzkim w latach 2010 – 2019 oraz w perspektywie do 2040 r.	
13.	Procesy demograficzne w województwie małopolskim w latach 2010 – 2019 oraz w perspektywie do 2040 r.	
14.	Procesy demograficzne w województwie mazowieckim w latach 2010 – 2019 oraz w perspektywie do 2040 r.	
15.	Procesy demograficzne w województwie opolskim w latach 2010 – 2019 oraz w perspektywie do 2040 r.	
16.	Procesy demograficzne w województwie podkarpackim w latach 2010 – 2019 oraz w perspektywie do 2040 r.	
17.	Procesy demograficzne w województwie podlaskim w latach 2010 – 2019 oraz w perspektywie do 2040 r.	
18.	Procesy demograficzne w województwie pomorskim w latach 2010 – 2019 oraz w perspektywie do 2040 r.	
19.	Procesy demograficzne w województwie śląskim w latach 2010 – 2019 oraz w perspektywie do 2040 r.	
20.	Procesy demograficzne w województwie świętokrzyskim w latach 2010 – 2019 oraz w perspektywie do 2040 r.	
21.	Procesy demograficzne w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2010 – 2019 oraz w perspektywie do 2040 r.	
22.	Procesy demograficzne w województwie wielkopolskim w latach 2010 – 2019 oraz w perspektywie do 2040 r.	
23.	Procesy demograficzne w województwie zachodniopomorskim w latach 2010 – 2019 oraz w perspektywie do 2040 r.	

Przedmowa

Zmiany w stanie i w strukturze ludności Polski notowane w ostatnim 10-leciu wskazują na pogłębiające się zróżnicowanie sytuacji demograficznej w poszczególnych regionach, powiatach i gminach. Przedstawione w opracowaniu Eugeniusza Kowalczyka wyniki analizy poziomu urodzeń i salda migracji w regionach i powiatach przedstawiają narastające zróżnicowania stanu i struktury ludności w jednostkach administracyjnych. Zaawansowane zmiany (w latach 2010-2019) notuje się w powiatach położonych peryferyjnie względem miast wojewódzkich, większych ośrodków miejskich i centrów gospodarczych. Notowane systematycznie ujemne wartości przyrostu naturalnego i salda migracji informują o utrwalającej się tendencji spadku ogólnej liczby ludności oraz postępującej zmianie w strukturze wieku mieszkańców. Na terenach wyludniających się systematycznie wzrasta udział osób w starszych grupach wieku. Wskutek migracji wzrasta udział osób w wieku poprodukcyjnym, natomiast spada udział osób w wieku produkcyjnym i przedprodukcyjnym. Migracje osób w wieku prokreacyjnym wpływają na obniżający się poziom urodzeń i zmiany w strukturze wieku mieszkańców.

Statystyczna obserwacja zmian demograficznych w regionach wskazuje na względnie korzystną sytuację w województwach: mazowieckim, małopolskim, pomorskim i wielkopolskim. Korzystnie przedstawia się sytuacja, gdy uwzględniamy ogólny wynik dla danego województwa. Wyniki analizy wykonanej dla powiatów w wymienionych województwach ujawniają niekorzystną sytuację w większości powiatów położonych peryferyjnie względem metropolii. Także w wymienionych województwach w wielu powiatach notujemy poważne zagrożenie depopulacją; sytuacja w powiatach wschodniej części województwa mazowieckiego jest zbliżona do stanu w powiatach województw podlaskiego i lubelskiego.

Analiza sytuacji demograficznej w powiatach wskazuje utrwalające się istotne zróżnicowanie zjawisk i procesów demograficznych w regionach i powiatach. Wyniki analizy wskazują powiaty o wysokim poziomie zaawansowania trwałych zmian; zmniejsza się tam ogólna liczba mieszkańców – dynamicznie rośnie udział mieszkańców w starszych grupach wieku. Utrwalające się zmiany strukturalne to skutek wysokiego poziomu migracji z powiatów ekonomicznie słabych. Odpływ młodej generacji inicjuje nauka szkolna, następnie zatrudnienie po jej zakończeniu. Dostępność zatrudnienia jest podstawowym warunkiem osiedlania się osób migrujących za pracą. Ubytek ludności jest skutkiem migracji młodego pokolenia z terenów peryferyjnych; ubywa młodych, co ogranicza liczbę urodzeń

i przyrost naturalny. Wzrasta udział osób w starszych grupach wieku. Trwale zdeformowana struktura demograficzna mieszkańców nie stwarza szans na takie zmiany w strukturze gospodarki (powiatu, miasta), które pozwoliłyby na stworzenie warunków korzystnych dla osiedlania się na danym terenie osób młodych. Dodatkowo wartości przyrostu naturalnego notowane są w miastach i powiatach stwarzających osobom młodym korzystne warunki zatrudnienia i rozwoju zawodowego. W ostatniej dekadzie nastąpiło znaczne przyspieszenie procesu wyludniania się wielu terenów wskutek migracji młodego pokolenia za pracą. Wyniki analizy pozwalają wskazać w województwach te powiaty, gdzie procesy wyludniania wykazują wysoką dynamikę.

W większości województw dodatni przyrost naturalny notowany jest tylko w stolicy województwa lub/i w powiatach bezpośrednio sąsiadującym z centrum miejskim województwa, co powoduje proces tzw. rozlewania się miast. Miasta „urbanizują” tereny wiejskie, przekształcając wsie, gminy (lub ich części) na tereny zabudowy miejskiej. Proces ten – argumentowany potrzebą rozwoju miasta wojewódzkiego, przyspieszenia procesu metropolizacji - jest szkodliwy, tak ze względów społecznych, jak i demograficznych. Przyłączanie do miasta kolejnych sąsiadujących wsi nie przekształca ich w miasto wojewódzkie, nie tworzy obszaru metropolitalnego; zmniejsza obszar gminy i ogranicza jej rozwój gospodarczy. W „umiastowionej” administracyjnie wsi nie następuje poprawa warunków życia mieszkańców, nie zwiększa się dostępność usług miejskich. Przeciwnie; pogarszają się warunki życia mieszkańców; następuje zniszczenie lokalnej społeczności, wspólnotowych więzi, jakie kształtowały się przez wieki w strukturze społeczności wiejskiej. Nie poprawia warunków życia „dzika urbanizacja”, gdzie sektor prywatny buduje mieszkania. Nowe osiedla lokowane na przekształconych gruntach rolnych i terenach zielonych powstają bez infrastruktury społecznej, transportowej i technicznej. W szybkim tempie osiedla wypełniane są (nierzadko substandardowymi) blokami mieszkalnymi. W nowych „miejskich” osiedlach budowanych na wsi nie ma transportu, bezpiecznych dróg, usług społecznych, handlu, usług materialnych, terenów zielonych. Nowi mieszkańcy korzystają z infrastruktury, którą wybudowano dla wsi, co istotnie pogarsza warunki zaspokojenia potrzeb dotychczasowych mieszkańców. Samorząd miejski nie ma środków na zbudowanie koniecznej infrastruktury (nie ma też takich zadań „w strategii rozwoju”); mógłby żądać od inwestorów zbudowania infrastruktury technicznej i usługowej, ale tego nie robi. Rozwijająca się na terenach wiejskich „metropolia” staje się miejscem osiedlania się młodych rodzin migrujących za pracą w dużym mieście. Migracja młodego pokolenia „do metropolii” obniża standard życia całej rodziny. Dzieci są pozbawione kontaktów ze starszym pokoleniem

w rodzinie, a osoby w starszym wieku pozostają bez pomocy i opieki rodziny. Model rozwoju „metropolii” przez „odrolnienie” terenów rolnych i zabudowę blokową utrwalił się i upowszechnił w Polsce w ostatnich dekadach. Potwierdzają to postępujące zmiany sytuacji demograficznej.

Zaawansowanie zmian w strukturze ludności na terenie większości powiatów w latach 2010-2019 (oraz możliwe do przewidywania kierunki zmian w kolejnych latach) wskazują na potrzebę dostosowania strategii rozwoju lokalnego. W wielu gminach i powiatach szybki wzrost udziału osób w zaawansowanym wieku wymaga m.in. dostosowania stanu i struktury usług społecznych do zmienionej i dynamicznie zmieniającej się sytuacji demograficznej. Opieka nad osobami w zaawansowanym wieku, szczególnie wówczas, gdy nie mogą one korzystać z pomocy i opieki młodszego pokolenia (bo wyemigrowało za pracą), wymaga od władz samorządowych dostosowania instytucji i form opieki do potrzeb wynikających z lokalnej sytuacji demograficznej i rodzinnej. Zmiany muszą obejmować dostosowanie warunków życia w środowisku lokalnym do potrzeb mieszkańców; dotyczy to ochrony zdrowia, opieki, kultury, edukacji, handlu. Zapewnienie dostępności instytucji i usług do potrzeb mieszkańców wymaga zmiany organizacji i form ich działalności tak, aby były dostępne osobom w zaawansowanym wieku.

Władze lokalne mogą wybrać różne strategie. Mogą zaakceptować proces depopulacji i dostosować środowisko do potrzeb lokalnego społeczeństwa w którym coraz większy będzie udział osób w coraz bardziej zaawansowanym wieku. Mogą też podjąć aktywne przeciwdziałanie postępującej depopulacji, tworząc odpowiednie warunki do życia młodych rodzin wychowujących dzieci. Zaawansowane zmiany demograficzne wskazują na konieczność zahamowania procesów depopulacji na terenach dotychczas słabiej rozwiniętych gospodarczo. Władze samorządowe muszą podejmować zadania wynikające z ograniczenia dynamiki procesu depopulacji. Rozważenia wymaga problem tworzenia lokalnych warunków ograniczenia migracji, a także powrotu do środowiska tych, którzy wyprowadzili się. Tworzenie warunków zachęcających do osiedlenia się tych, którym nie odpowiada życie na terenach wiejskich „podmiejskich” metropolii. Rządowa Rada Ludnościowa przedstawiając wyniki analizy zmian sytuacji demograficznej powiatów w ostatniej dekadzie wskazuje na tło uwarunkowań koniecznych zmian w polityce społecznej i gospodarczej na poziomie lokalnym.

Prof. dr hab. Józefina Hryniewicz

Eugeniusz Kowalczyk
Ekspert w Sekretariacie
Rządowej Rady Ludnościowej

Zmiany w stanie i strukturze ludności Polski w latach 2011–2019

1. Wprowadzenie

Celem analitycznego opracowania jest wskazanie kierunku zmian w stanie i strukturze ludności według wieku w Polsce, w województwach oraz w powiatach w latach 2011–2019. W analizie uwzględniono miary przyrostu rzeczywistego ludności oraz zmiany struktury ludności według wieku.

W charakterystyce zachodzących procesów przedstawiono relacje liczby ludności najmłodszej (0–17 lat) do najstarszej (60/65 i więcej lat). Zrównanie liczby wymienionych dwóch grup ludności w Polsce wystąpiło na początku drugiej dekady obecnego stulecia (2013). Zamiana proporcji na rzecz starszej grupy wieku miała miejsce w latach 2010–2019 w prawie wszystkich województwach, poza łódzkim, w którym dokonała się w roku 2008. Ze względu na powyższe zmiany, kończące się dziesięciolecie są istotnym okresem w rozwoju demograficznym kraju, województw i powiatów. Czy proporcje te w sposób naturalny odwrócą się; kiedy grup „najmłodszych” będzie więcej niż grup „najstarszych”, pozostanie prawdopodobnie jeszcze na długo pytaniem bez odpowiedzi.

Zmiana proporcji tych dwóch skrajnych grup wieku daje istotne informacje o dynamice zachodzących procesów i jest ważnym sygnałem w analizie demograficznej. W analizie porównawczej pozwala wnioskować o narastających różnicach w strukturze ludności oraz sytuacji demograficznej porównywanych jednostek przez wskazanie roku, w którym nastąpiła zamiana w liczebności grup wieku w poszczególnych powiatach, kiedy osoby starsze zdominowały liczebnie grupę najmłodszą. W pierwszej kolejności dokonało się to w dużych miastach; to tam notujemy intensywne procesy starzenia się ludności.

W analizie wykorzystano współczynniki przyrostu naturalnego i salda migracji jako bezpośrednie miary sygnalizujące zmiany depopulacyjne, których rezultatem jest trwałe

zmniejszenie się potencjału demograficznego na danym terenie. Nawet ograniczony zakres ich prezentacji (tylko dla lat skrajnych omawianego okresu) pozwala wskazać kierunek zmian oraz skalę oddziaływania na przyszłe procesy demograficzne – por. mapy 1–4: *Współczynniki przyrostu naturalnego i salda migracji w powiatach w latach 2010 i 2019*.

Zmiany w stanie i strukturze ludności w trzech grupach wieku (przedprodukcyjnym, produkcyjnym, poprodukcyjnym) wskazują na zachodzące procesy demograficzne w okresie 2011 – 2019¹. W analizie przedstawiono kierunek i skalę zmian w liczebności tych grup, mierzonych procentowymi przyrostami i spadkami liczby osób w województwach i powiatach. Wyniki analizy wskazują na zmiany w strukturze wieku mieszkańców i pozwalają przewidywać konsekwencje dla rozwoju demograficznego badanej zbiorowości – por. mapy 5–8: *Zmiany łącznej liczby mieszkańców oraz liczebności trzech podstawowych grup wieku w powiatach*. Przyrosty i spadki liczby osób w poszczególnych grupach wieku są pomocne w ocenie zmian potrzeb społecznych (m.in. usług edukacyjnych, opiekuńczych itp.) oraz kondycji demograficznej jednostki administracyjnej (np. powiatu).

2. Cechy rozwoju demograficznego Polski na przełomie XX i XXI wieku

Rządowa Rada Ludnościowa (RRL) w rocznych Raportach *Sytuacja demograficzna Polski*, wskazuje najważniejsze zmiany w procesach demograficznych i ich konsekwencje oraz problemy dla rozwoju kraju. Informacje i dane zawarte w raportach (ukazało się ich 44), pozwalają prześledzić zmienne tendencje w rozwoju demograficznym Polski. W ostatnich 30 latach raporty RRL wskazują poważne zagrożenie, jakim dla sytuacji demograficznej Polski jest zawężający się rozwój ludnościowy.

Kwestie dotyczące problemów demograficznych docierają do powszechnej świadomości społecznej ze znacznym opóźnieniem. Zagrożenia są dostrzeżone wtedy, gdy stagnacja lub regres w rozwoju ludnościowym kraju stają się widoczne, a ich skutki dolegliwe (np. brak rąk do pracy, obciążenia ochrony zdrowia, opieki społecznej, systemu emerytalnego i inne).

W latach 90. XX wieku demografowie sygnalizowali już zjawiska świadczące o niekorzystnych tendencjach rozwojowych, wskazując na zmniejszający się poziom urodzeń, na zmiany modelu rozwoju demograficznego oraz na zmianę poziomu reprodukcji z tzw. rozszerzonej na prostą, a wkrótce na zawężoną. W Polsce zmiany te następowały

---

¹ W podziale na tzw. ekonomiczne grupy wieku (na wiek przedprodukcyjny, produkcyjny i poprodukcyjny), przyjęto odpowiednio wiek: 0 – 17 lat, 18 – 59 lat dla kobiet/64 lata dla mężczyzn oraz 60 i więcej lat dla kobiet/65 i więcej lat dla mężczyzn.

na przełomie lat 80. i 90. ubiegłego stulecia. Pozornie nic niebezpiecznego w tym czasie się nie działo; przyrost ludności wprawdzie zmniejszał się, ale wciąż był dodatni. Na przełomie pierwszego i drugiego dziesięciolecia XXI wieku przyrost naturalny „ustabilizował się” na zerowym poziomie. Minęło 30 lat od momentu pojawienia się spadku współczynników prokreacji poniżej prostej zastępowalności pokoleń, do wystąpienia zerowego przyrostu naturalnego (około zerowego). To „opóźnienie” odpowiada w przybliżeniu zmianom zachodzącym za życia jednego pokolenia. Był to okres zmniejszającego się poziomu prokreacji, poniżej prostej zastępowalności pokoleń, który nie wzbudził w skali kraju niepokoju. W tym czasie opustoszało wiele wsi peryferyjnych oddalonych od centrów gospodarczych, administracyjnych, kulturalnych, w których pozostali głównie ludzie starsi, w większości kobiety. Na wyludniających się terenach zaistniał zarówno problem zapewnienia opieki osobom, które tam pozostały, jak i zagospodarowania przestrzenno-infrastrukturalnego.

Skutki zmian w procesach demograficznych obserwowane w skali kraju, mogą nie budzić niepokoju. Ubytek ludności, zmiana jej struktury, analizowane w skali małych jednostek administracyjnych (powiatu, miasta, gminy, wsi, ale też rodziny) nabierają ostrości i znaczenia, stają się widoczne, a ich skutki odczuwalne i przewidywalne.

Podstawowe procesy demograficzne zachodzą w rodzinie, bowiem z jednej strony zmniejsza się liczba dzieci i wnuków, zaś z drugiej strony rośnie udział osób starszych, także w związku ze zjawiskiem wydłużania się życia. Mobilność społeczna i zawodowa młodego pokolenia powoduje, że osoby najstarsze, coraz liczniejsze i mniej mobilne, zostają bez właściwej, a często bez jakiegokolwiek opieki, szczególnie gdy stają się niesamodzielnymi i tej opieki potrzebują. Skutki zachodzących zmian demograficznych w skali najmniejszej – rodziny i gospodarstwa domowego – stają się coraz pilniejszym wyzwaniem służb publicznych. Poziomy odniesienia – od skali państwa po rodzinę – ukazują problemy wynikające z zachodzących i przyszłych zmian demograficznych dla poszczególnych podmiotów administracji publicznej.

Charakter zmian w stanie i strukturze ludności w ujęciu przestrzennym jest przedmiotem szczególnego zainteresowania Rządowej Rady Ludnościowej. W dniu 11 lipca 2019 roku w Uniwersytecie Rzeszowskim odbyła się debata na temat depopulacji, jej uwarunkowań

i konsekwencji. Organizatorami konferencji były: Główny Urząd Statystyczny, Rządowa Rada Ludnościowa i Uniwersytet Rzeszowski. Materiały konferencji zostały opublikowane².

W ramach przygotowań do konferencji urzędy statystyczne opracowały materiały pod wspólnym tytułem: *Procesy demograficzne w województwie w latach 2000–2018 oraz w perspektywie do 2040 roku*. Powstały niezwykle cenne syntetyczne monografie dotyczące poszczególnych województw zawierające charakterystykę zmian demograficznych na przełomie stuleci, z prognozą na lata następne. Opracowania były bardzo pomocne w merytorycznej dyskusji w trakcie konferencji w Rzeszowie. Ograniczony czas debat konferencyjnych powoduje konieczność uproszczeń, dokonywania wyboru z bogatej palety badań i analiz. W trakcie konferencji problemy depopulacji zostały zaprezentowane dla pięciu województw: czterech z tzw. ściany wschodniej (podkarpackie, lubelskie, podlaskie i warmińsko mazurskie) oraz dla województwa zachodniopomorskiego.

Prezydium Rządowej Rady Ludnościowej, za zgodą Kierownictwa GUS oraz urzędów statystycznych, postanowiło udostępnić na stronie internetowej Rady wymienione wyżej opracowania dla wszystkich województw, po uzupełnieniu o dane za rok 2019. Opracowania stanowią niezwykle cenny materiał bazowy i porównawczy do dalszych badań i analiz. Ich zaletą jest jedność czasu oraz metodologii opracowań. O porównywalność metodologiczną analiz oraz o wysoki merytoryczny poziom opracowań, wspólnie z dyrektorami wszystkich urzędów statystycznych, zadbały departamenty GUS: Badań Demograficznych z Panią Dyrektorem Dorotą Szałtys oraz Badań Przestrzennych z Panią Dyrektorem Dominiką Rogalińską.

Opracowania urzędów statystycznych wraz z materiałami zawartymi w zasygnalizowanej wyżej publikacji z konferencji w Rzeszowie dają możliwość oceny zachodzących, niestety niekorzystnych, zmian w poszczególnych województwach, w powiatach oraz w gminach. Z oceny tej wynika potrzeba dalszych analiz, które pozwolą określić zakres terytorialny tych zmian oraz skalę zjawiska.

Depopulacja nie jest zjawiskiem nowym. Prof. Józef Oleński zdefiniował ją jako „(...) *syndrom*, czyli zbiór powiązanych ze sobą zjawisk i procesów społecznych i ekonomicznych, którego główną cechą jest trwałe zmniejszenie potencjału demograficznego na określonym

---

² *Depopulacja. Uwarunkowania i konsekwencje*, Józefina Hrynkiewicz, Grzegorz Ślusarz (red. nauk.). Główny Urząd Statystyczny i Rządowa Rada Ludnościowa. Warszawa 2020.

terenie”³. Trwałe zmniejszenie potencjału demograficznego następuje w wyniku zmian przyrostu naturalnego i migracji. Ujemny przyrost naturalny i ujemne saldo migracji na określonym terenie są głównym źródłem zmniejszania się potencjału demograficznego i powodują, że zmniejsza się liczba ludności, następuje deformacja struktur demograficznych, co pośrednio niekorzystnie wpływa na przyrost naturalny (np. ogranicza możliwości powstawania rodzin). Ujemne saldo migracji powoduje utratę części populacji i ogranicza rozwój demograficzny na terenie imigracyjnym. Ze względu na strukturę wieku i płci migrantów (głównie osoby młode, częściej kobiety niż mężczyźni) migracja ogranicza liczbę małżeństw (m. in. na terenach imigracyjnych brakuje kandydatek do małżeństwa). Ujemny przyrost naturalny i ujemne saldo migracji w oddziaływaniu na strukturę demograficzną tworzą pewien rodzaj „ujemnej synergii”.

Procesy demograficzne mają charakter autonomiczny; są „odporne” na ingerencje zewnętrzne. Rozwój demograficzny Polski w okresie powojennym kształtował się pod wpływem *wyżów* i *niżów* urodzeń. W czasie pierwszego wyżu demograficznego (koniec lat 40. i lata 50. XX wieku) współczynnik przyrostu naturalnego zbliżał się do 20 promili. W połowie lat 80. XX wieku osiągał jeszcze 8–10 promille. Dalszy spadek współczynnika urodzeń prowadził do zrównania w roku 1999 z poziomem współczynnika zgonów; współczynnik przyrostu naturalnego osiągnął poziom zerowy. Wielkość współczynnika przyrostu naturalnego w dwóch dekadach XXI wieku ukształtowała się na poziomie (+–) 1 promili, z przewagą wielkości ujemnych po 2010 roku. Względnie stabilna ogólna liczba ludności Polski zmieniała się wskutek migracji zagranicznych. „Ustabilizowanie” się przyrostu naturalnego na zerowym poziomie (utrzymuje się przez ostatnie dwie dekady) może działać uspokajająco. Często wyrażany jest pogląd, że *taka stabilność jest udziałem wielu państw*.

Analiza procesów demograficznych w skali poszczególnych jednostek administracyjnych (województw, powiatów, gmin, wsi) ukazuje różne obrazy zmian ludnościowych w lokalnych zbiorowościach, będące skutkiem zróżnicowanych czynników, które je kształtują.

---

³ *Metodologiczne problemy statystycznego monitoringu procesów depopulacji*, [w] *Depopulacja. Uwarunkowania i konsekwencje*, Józefina Hrynkiewicz, Grzegorz Ślusarz (red. nauk.). Główny Urząd Statystyczny i Rządowa Rada Ludnościowa. Warszawa 2020.

W mijającym dziesięcioleciu (2011–2019) w wielu jednostkach administracyjnych Polski zachodziły (i zachodzą) niekorzystne zmiany demograficzne. Zmiany były bardzo trudne do zahamowania i w zasadzie nieodwracalne. Świadomość zaistniałych i zachodzących zmian, ich niekorzystnych skutków dla mieszkających tam osób, wymaga wielu działań, w tym lokalnych inicjatyw.

3. Zmiany struktur demograficznych

Trwałym zjawiskiem ostatnich dziesięcioleci jest wzrost udziału osób starszych w strukturze wieku ludności – por. tablica 1.

Tablica 1. Udział osób w wieku 0–17 lat i w wieku poprodukcyjnym (60 i więcej lat - kobiety, 5 i więcej lat – mężczyźni) w Polsce w latach 1980–2019.

Rok	Udział ludności w wieku:		Na 100 osób w wieku poprodukcyjnym przypada osób w wieku 0–17 lat
	przedprodukcyjny m (0–17 lat)	poprodukcyjnym (60/65 i więcej lat)	
	w ogólnej liczbie ludności (w %)		
1980	28,2	11,8	239
1990	29,0	12,8	226
2000	24,4	14,8	165
2005	20,6	15,4	134
2010	18,8	16,8	112
2011	18,5	17,2	108
2012	18,3	17,8	103
2013	18,2	18,4	99
2014	18,0	19,0	95
2015	18,0	19,6	92
2016	17,9	20,2	89
2017	18,0	20,8	87
2018	18,0	21,4	84
2019	18,1	21,9	83

W wiek poprodukcyjny od 2006 roku wchodzi liczne generacje urodzonych w latach 40. i 50. XX wieku. Polacy coraz dłużej żyją. Przeciętna liczba lat dalszego trwania życia noworodka płci męskiej wynosiła: w roku 1980 – 66,01 lat, w roku 2000 – 69,74 lat, w roku 2019 – 74,07 lata. Dziewczynka urodzona w roku 1980 miała przed sobą 74,44 lata życia, w roku 2000 – 78,00 lat a w roku 2019 – 81,75 lat⁴.

⁴ Rocznik Demograficzny 2020, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2020.

W latach 1981–2019 nastąpił spadek udziału osób do 18 roku życia o 10 pkt proc. oraz wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym – także o 10 pkt proc. Nastąpiło też odwrócenie proporcji tych dwóch grup wieku. W 1980 r. na 100 osób w wieku poprodukcyjnym przypadało prawie 240 osób w wieku 0–17 lat; w 2019 roku – 83 osoby. Proporcje te pogłębią się w przyszłości.

Tablica 2. Ludność w wieku 0–17 lat i w wieku poprodukcyjnym w latach 2010 i 2019 wg województw

Województwo	Udział ludności w wieku:				Na 100 osób w wieku poprodukcyjnym przypada osób w wieku 0–17 lat	
	0–17 lat		poprodukcyjnym			
	w ogólnej liczbie ludności (w %)				2010	2019
	2010	2019	2010	2019	2010	2019
POLSKA	18,8	18,1	16,8	21,9	112	83
Pomorskie	20,1	19,7	15,4	20,5	131	96
Wielkopolskie	19,9	19,4	15,3	20,4	130	95
Mazowieckie	18,7	19,2	17,7	21,8	106	88
Małopolskie	19,9	19,0	16,5	20,4	121	93
Podkarpackie	20,3	18,2	15,9	20,4	128	89
Warmińsko–mazurskie	20,0	18,2	14,7	20,5	136	89
Lubuskie	19,1	18,1	15,1	21,6	126	84
Kujawsko-pomorskie	19,4	18,0	16,0	21,6	121	83
Lubelskie	19,2	17,6	17,5	22,3	110	79
Podlaskie	19,0	17,5	17,4	21,5	109	81
Zachodniopomorskie	18,5	17,2	15,7	22,6	118	76
Dolnośląskie	17,4	17,1	16,9	23,1	103	74
Śląskie	17,3	17,1	17,6	23,3	98	73
Łódzkie	17,5	17,0	18,8	24,3	95	70
Świętokrzyskie	18,3	16,5	18,1	23,7	101	70
Opolskie	17,1	16,0	17,3	22,7	99	70

Źródło: Dane GUS. Kolejność województw według malejącego odsetka osób w wieku przedprodukcyjnym w 2019 roku.

Zrównanie udziału i liczby skrajnych grup wieku w skali kraju dokonało się w 2013 roku. W poszczególnych województwach i w powiatach proporcje wymienionych grup wieku zrównywały się w różnym czasie. W 2010 roku liczba ludności w wieku poprodukcyjnym przeważała nad najmłodszymi (0–17 lat) w trzech województwach: łódzkim, opolskim i śląskim (por. tablica 2). W tym czasie w innych województwach przewaga grupy młodych nad starszymi była znacząca. W województwie mazursko-warmińskim na 100 osób w wieku

poprodukcyjnym przypadało 136 osób w wieku 0–17 lat, w województwie pomorskim i wielkopolskim – około 130, w lubuskim – 128 osób (średnia w kraju 112).

W roku 2019 tylko w trzech województwach (pomorskim, wielkopolskim i małopolskim) na 100 osób w wieku poprodukcyjnym przypadało ponad 90 osób w wieku 0–17 lat. W województwie łódzkim, świętokrzyskim i opolskim (o najszybciej zmieniającej się strukturze ludności) na 100 osób w najstarszej grupie przypada 70 osób w wieku 0–17 lat. Zmiany w liczbie osób najstarszej generacji (60/65 i więcej lat) i najmłodszej (0–17 lat) oraz tempo zmian proporcji między grupami charakteryzują procesy demograficzne zachodzące w Polsce i w poszczególnych województwach. W latach 2011–2019 liczebności porównywanych grup wieku zmieniły swoje relacje we wszystkich województwach (zmniejszyła się liczba osób w „najmłodszej” grupie – wzrosła w „najstarszej”). Dokonało się to w szybkim tempie. Na początku ostatniej dekady XX wieku: w roku 1990 na 100 osób w wieku 60/65 i więcej lat przypadało ponad 200 osób w wieku 0–17 lat; po 23 latach (w roku 2013) nastąpiło zrównanie liczby osób w obu zbiorowościach w całym kraju. W upływającej dekadzie nastąpiło zrównanie we wszystkich województwach (por. tablice 1 i 2). Od tego czasu przewaga liczebna grup ludności *starszych* nad *młodszymi* szybko rośnie.

Według prognozy GUS, w Polsce, na początku drugiej połowy lat 30. XXI wieku, na 100 osób w wieku 60/65 i więcej lat przypadnie 50 osób w wieku 0–17 lat. Znacznie szybciej, bo jeszcze przed 2030 rokiem takie proporcje dwóch grup ludności (50/100) osiągną 2 województwa: opolskie i świętokrzyskie. W 2040 roku dołączą do nich województwa lubelskie, łódzkie, śląskie i zachodniopomorskie. W pierwszej połowie obecnego stulecia proporcję 50 na 100 w relacji liczby ludności najmłodszej (0–17 lat) do najstarszej (60/65 i więcej lat) osiągnie województwo pomorskie⁵.

W latach 2011–2019 **ludność Polski** zmniejszyła się o 0,4% (o 4 promille, tj. o 147 tys. osób). Znaczne zmiany nastąpiły w strukturze według ekonomicznych grup wieku:

- **liczba najmłodszej grupy ludności (0–17 lat) zmniejszyła się** o 4,1% (tj. o 295 tys. osób),
- **liczba ludności w wieku 18 - 59/64 lata zmniejszyła się** o 7,3% (o 1 805 tys. osób),
- duży **przyrost** (o 30,2 % czyli o 1 952 tys. osób) zanotowano **w liczbie ludności w wieku 60/65 i więcej lat.**

---

⁵ Prognoza ludności na lata 2014–2050, GUS, Warszawa 2014.

Utrzymywanie się ogólnej liczby ludności Polski na niemal niezmiennym poziomie od około 20 lat wynika ze specyficznej struktury wieku ludności, która ukształtowała się po II wojnie światowej (liczne roczniki powojennego wyżu demograficznego) oraz wzrostu dalszego trwania życia. Zmiany w strukturze wieku ludności w okresie minionych 9 lat, są (poza grupą najmłodszą) wynikiem wcześniej ukształtowanej struktury ludności według wieku.

Na zmiany liczby ludności w trzech ekonomicznych grupach wieku w Polsce w latach 2011–2019 złożyły się:

- a) w grupie 0–17 lat (zmniejszenie o 295 tys. osób):
  - 3 439 tys. urodzeń,
  - 3 729 tys. osób, które osiągnęły wiek produkcyjny,
  - 5 tys. ubytku rzeczywistego (zgony i saldo migracji zagranicznych),
- b) w grupie wieku produkcyjnego (zmniejszenie o 1 805 tys. osób):
  - 3 729 tys. osób, które osiągnęły wiek produkcyjny,
  - 4 615 tys. osób, które osiągnęły wiek poprodukcyjny,
  - 919 tys. ubytku rzeczywistego (zgony i saldo migracji zagranicznych),
- c) w grupie wieku poprodukcyjnego (wzrost o 1 952 tys. osób):
  - 4 615 tys. osób, które osiągnęły wiek poprodukcyjny,
  - 2 663 tys. ubytku rzeczywistego (zgony i saldo migracji zagranicznych).

Jest to najkrótszy bilans ludności w latach 2011–2019 w trzech grupach wieku dla całego kraju. W przypadku województw, powiatów czy gmin, w takim bilansie należałoby uwzględnić także migracje wewnętrzne oraz zmiany administracyjne.

W wyniku migracji, na terenach napływu ludności, struktura wieku i płci całej zbiorowości ulega „poprawie”, bowiem miejsce zamieszkania zmieniają głównie ludzie młodzi, a wśród nich przeważają kobiety. Są to osoby w wieku podejmowania pracy zawodowej oraz wstępowania w związki małżeńskie. Na terenach odpływowych następuje niekorzystna zmiana struktury wieku. Ubywa ludzi młodych, najbardziej aktywnych. Stanowi to zarówno trwały ubytek ludności, jak i zmniejszenie przyszłego potencjału rozwoju demograficznego.

Typowe rodzaje zmian administracyjnych to: przyłączenie do miast terenów przyległych, z całym zasobem mieszkańców, nadanie statusu miasta miejscowości, która jest wsią oraz „korekty” granic administracyjnych powiatów.

Informacje o zmianach w strukturze wieku według trzech podstawowych grup w województwach w latach 2011–2019 zawiera tablica 3. Przy porównywaniu i ocenie zmian w województwach warto odnosić się do relacji, jakie notowano dla całego kraju.

Tablica 3. Zmiany liczby ludności według wieku w latach 2010–2019, według województw

Województwo	Przyrost/ubytek liczby ludności w latach 2011 – 2019 (w %%) w wieku:				Zrównanie liczby ludności w wieku 0 – 17 lat i w wieku poprodukcyjnym		
	Ogółem	0 – 17 lat	18 – 59/64 ^a lat	60/65 ^b i więcej lat	Rok zrównania	Udział ludności w wieku (w %):	
						0–17 lat	60/65 i więcej lat
						w roku zrównania ww. grup ludności	
POLSKA	-0,4	-4,1	-7,3	30,2	2013	18,2	18,4
Dolnośląskie	-0,6	-2,2	-9,6	35,9	2015	17,2	17,5
Kujawsko-pomorskie	-1,3	-8,2	-7,8	33,7	2014	18,3	18,4
Lubelskie	-3,2	-11,6	-8,1	23,4	2013	18,3	18,9
Lubuskie	-1,1	-6,6	-9,3	41,3	2015	18,1	18,8
Łódzkie	-3,4	-6,1	-11,0	24,8	2008 ⁶	17,8	18,2
Małopolskie	2,2	-2,2	-2,7	26,4	2016	18,9	19,1
Mazowieckie	3,0	5,5	-4,4	26,9	2012	18,6	18,6
Opolskie	-3,4	-9,9	-9,6	26,7	2010	17,1	17,3
Podkarpackie	0,0	-10,4	-3,8	28,3	2016	18,4	18,8
Podlaskie	-2,1	-10,2	-6,0	20,9	2013	17,9	18,5
Pomorskie	3,0	1,1	-4,6	37,6	2018	19,6	20,0
Śląskie	-2,5	-3,4	-10,8	29,1	2010	17,3	17,6
Świętokrzyskie	-3,8	-13,1	-9,5	25,5	2011	17,9	18,7
Warmińsko-mazurskie	-2,1	-10,5	-8,3	37,0	2016	18,4	18,5
Wielkopolskie	1,5	-0,8	-5,9	35,8	2017	19,3	19,4
Zachodniopomorskie	-1,6	-8,4	-10,1	42,0	2013	17,7	17,9

^a 59 lat kobiety, 60 lat mężczyźni, ^b 60 lat kobiety, 65 lat mężczyźni

W latach 2011–2019 **ludność Polski** zmniejszyła się o 0,4%. W czterech województwach (małopolskim, mazowieckim, pomorskim i wielkopolskim) liczba ludności wzrosła, w podkarpackim nie zmieniła się. W pozostałych 11 województwach nastąpił spadek liczby ludności; najwyższy (o 3 i więcej procent) w województwach: lubelskim, łódzkim, opolskim

⁶ W województwie łódzkim, jako jedynym dominacja liczby ludności w wieku 60/65 i więcej lat nad grupą wieku 0–17 lat dokonała się już w końcu poprzedniej dekady.

i świętokrzyskim. W tych województwach najszybciej zmieniały się proporcje ludności w grupach wieku 0–17 lat oraz 60/65 i więcej lat. W tych województwach występuje też wyludnianie się znacznych obszarów.

Największy spadek (o 10% i więcej) **liczby najmłodszych (0–17 lat)** odnotowano w województwach: świętokrzyskim, lubelskim, warmińsko-mazurskim, podkarpackim, podlaskim i opolskim. (w Polsce ogółem o 4,1%) W dwóch województwach: mazowieckim i pomorskim liczba ludności w wieku 0–17 lat wzrosła.

Liczba ludności **w wieku 18–59/64 lata zmniejszyła się** w Polsce o 7,3%. Zmiany takie dokonały się we wszystkich województwach, przy czym największe (od 11,0% do 9,3%) spadki wystąpiły w województwach: łódzkim, śląskim, zachodniopomorskim, dolnośląskim, opolskim, świętokrzyskim i lubuskim.

Przyrost liczby i udziału osób w wieku 60/65 i więcej lat zanotowano we wszystkich województwach; od 20,9% w województwie podlaskim do 42% w zachodniopomorskim (w Polsce o 30,2 %).

Obserwacja zmian w strukturze wieku ludności w województwach wskazuje na stały wzrost udziału osób starszych. W przyszłości ta grupa ludności będzie ciągle bardzo liczna, co powinno być dostrzeżone przez władze państwowe i samorządowe w zapewnieniu usług i pomocy osobom w zaawansowanym wieku.

4. Skala i dynamika zmian w przyroście rzeczywistym ludności

Uwzględnienie podstawowych miar przyrostu rzeczywistego ludności (tj. przyrostu naturalnego i salda migracji) do obserwacji i oceny zmian demograficznych w województwach i powiatach pozwoli ocenić obecną sytuację demograficzną poszczególnych regionów oraz ich rozwój w przyszłości.

Proces depopulacji, czyli trwałе zmniejszanie się liczby ludności na określonym terenie, zachodzi w wyniku urodzeń i migracji. Ujemne saldo migracji ludności zmniejsza liczebność populacji i jej potencjał rozwojowy. Zmniejszający się przyrost naturalny ma decydujący wpływ na poziom urodzeń. Migracje i urodzenia wzajemnie na siebie oddziałują. Szczególnie niekorzystna sytuacja powstaje wskutek równoczesnego ujemnego przyrostu naturalnego

i ujemnego salda migracji; regres w rozwoju demograficznym osiąga wtedy wysoką skalę, a zachodzący proces jest trudny do zahamowania.

Tablica 4. Przyrost naturalny oraz saldo migracji w latach 2010, 2018 i 2019, według województw

Województwa	2010		2018		2019	
	przyrost naturalny	saldo migracji	przyrost naturalny	saldo migracji	przyrost naturalny	saldo migracji
	na 1000 ludności					
POLSKA	0,9	-0,1	-0,7	0,1	-0,9	0,2
Dolnośląskie	-0,1	0,5	-1,8	1,3	-2,0	1,7
Kujawsko-pomorskie	1,0	-0,8	-1,3	-1,2	-1,3	-1,3
Lubelskie	-0,2	-2,3	-1,7	-2,5	-1,8	-2,9
Lubuskie	1,4	-0,5	-1,5	-1,0	-2,0	-1,1
Łódzkie	-2,2	-0,7	-3,5	-0,8	-3,6	-1,0
Małopolskie	2,2	1,3	1,6	1,6	1,2	2,0
Mazowieckie	1,4	2,5	0,3	3,1	0,4	3,3
Opolskie	-0,7	-1,8	-2,1	-1,3	-2,2	-1,5
Podkarpackie	1,7	-0,9	0,9	-1,3	0,3	-1,4
Podlaskie	0,1	-1,3	-1,0	-1,7	-1,0	-1,7
Pomorskie	3,3	1,2	1,8	2,2	1,5	2,7
Śląskie	0,0	-1,1	-2,1	-1,1	-2,5	-1,0
Świętokrzyskie	-1,2	-2,0	-3,1	-2,2	-3,5	-2,8
Warmińsko-mazurskie	2,0	-1,9	-0,9	-2,4	-1,4	-2,6
Wielkopolskie	2,9	0,4	1,0	0,4	0,9	0,4
Zachodniopomorskie	0,5	-0,5	-1,9	-0,6	-2,3	-0,4

W latach 2010–2019 notowano dodatnie wielkości przyrostu naturalnego i migracji w województwach: małopolskim, mazowieckim, pomorskim i wielkopolskim (por. tablica 4).

W województwie dolnośląskim⁷ przyrost naturalny był ujemny, a saldo migracji dodatnie.

W pozostałych województwach przyrost naturalny i saldo migracji miały wartości ujemne.

W województwach: lubelskim, opolskim i świętokrzyskim niezmiennie od początku mijającej dekady oba analizowane czynniki miały wartości ujemne.

⁷ Dodatkowo saldo migracji w ww. pięciu województwach wynika głównie z ich atrakcyjności osiedleńczej i dużego napływu ludności do stolic tych województw, a raczej do stolic i ich tocznia – miejscowości satelickich. Patrz Rozdział V, *Migracje wewnętrzne* (autor P. Śleszyński) [w] *Sytuacja demograficzna Polski. Raport 2018 – 2019*. Rządowa Rada Ludnościowa, Warszawa 2019. Dodatkowo saldo migracji w tych 5. województwach nie wyklucza jednak występowania lokalnie na ich terenie zjawisk niekorzystnych, w tym zagrożenia depopulacją.

5. Zmiany demograficzne o charakterze depopulacyjnym w województwach i powiatach

5.1. Zmiany przyrostu naturalnego i salda migracji w latach 2011–2019

Przyrost naturalny w Polsce charakteryzuje powolna, ale systematyczna tendencja spadkowa. W roku 2010 współczynnik przyrostu naturalnego dla Polski był dodatni i wyniósł 0,9 ‰, a w roku 2019 miał taką samą wartość, ale ujemną, tj. (-)0,9 ‰. Saldo migracji notowane w skali kraju nie może być punktem odniesienia do oceny natężenia i kierunków migracji w poszczególnych jednostkach administracyjnych. Saldo migracji dla Polski informuje tylko o migracjach zewnętrznych (zagranicznych). W latach 2011–2019 współczynniki salda migracji zagranicznych były bliskie zeru. W kolejnych latach przyjmowały zarówno wartości dodatnie, jak i ujemne (por. tablica 4). Na stan i strukturę ludności województw, powiatów i innych jednostek administracyjnych decydujący wpływ ma przyrost naturalny i migracje, głównie migracje wewnętrzne.

Zmiany w kondycji demograficznej województw w latach 2011–2019, mierzone liczbą powiatów, w których notuje się dodatnie oraz ujemne wielkości przyrostu naturalnego i salda migracji zawiera tablica 5. Dla obydwu miar tendencja generalna jest taka sama: zmniejsza się liczba powiatów zarówno o dodatnim przyroście naturalnym oraz o dodatnim przyroście migracyjnym.

W 2010 roku **dodatni przyrost naturalny notowano w 251 (z 379) powiatach, w 2019 roku – w 112** (na łączną liczbę 380 powiatów).

Wielkości przyrostu naturalnego w powiatach w latach 2010 i 2019 przedstawiono na mapach 1 i 2⁸. (Szczegółowe zmiany wielkości przyrostu naturalnego w powiatach zostały omówione w analizie sytuacji demograficznej poszczególnych województw).

W roku 2010 w większości województw (w 11) przeważały powiaty, w których notowano dodatni przyrost naturalny. W województwie lubuskim dodatni przyrost naturalny występował we wszystkich powiatach. W województwach podkarpackim i wielkopolskim notowano ujemny przyrost naturalny w miastach na prawach powiatu: Przemyślu i Kaliszu. Ujemny przyrost naturalny w dwóch powiatach miał miejsce w województwach pomorskim

---

⁸ Mapa 1. Przyrost naturalny w roku 2010 (na 1000 mieszkańców). Mapa 2. Przyrost naturalny w roku 2019 (na 1000 mieszkańców). Zachowanie skali (po 4 przedziały dla wartości dodatnich i ujemnych) oraz kolorystyki dla obydwu lat pozwala określić kierunek i skalę zmian, jakie zaszły w ciągu 10 lat.

(w miastach: Słupsku i Sopocie) i warmińsko-mazurskim (w mieście Elblągu i powiecie węgorzewskim). W województwie małopolskim były 3 powiaty o ujemnym przyroście naturalnym: chrzanowski, miechowski i proszowicki. W 5 województwach (dolnośląskim, kujawsko-pomorskim, mazowieckim, śląskim i zachodniopomorskim) przeważały powiaty o dodatnim przyroście naturalnym.

Tablica 5. Liczba powiatów o dodatnich i ujemnych współczynnikach przyrostu naturalnego i salda migracji w latach 2010 i 2019.

Województwa	Liczba powiatów o współczynnikach (na 1000 mieszkańców):							
	przyrostu naturalnego		salda migracji		przyrostu naturalnego		salda migracji	
	dodatnich	ujemnych	dodatnich	ujemnych	dodatnich	ujemnych	dodatnich	ujemnych
	2010				2019			
POLSKA	251	128	113	266	112	268	83	297
Dolnośląskie	16	13	10	19	6	24	10	20
Kujawsko-pomorskie	16	7	5	18	5	18	2	21
Lubelskie	7	17	3	21	5	19	2	22
Lubuskie	14	0	3	11	0	14	3	11
Łódzkie	4	20	9	15	1	23	7	17
Małopolskie	19	3	14	8	15	7	4	18
Mazowieckie	31	11	17	25	17	25	14	28
Opolskie	3	9	1	11	1	11	2	10
Podkarpackie	24	1	5	20	11	14	3	22
Podlaskie	8	9	2	15	4	13	1	16
Pomorskie	18	2	6	14	13	7	7	13
Śląskie	19	17	16	20	6	30	13	23
Świętokrzyskie	3	11	2	12	1	13	1	13
Warmińsko-mazurskie	19	2	3	18	4	17	2	19
Wielkopolskie	34	1	13	22	22	13	6	29
Zachodniopomorskie	16	5	4	17	1	20	6	15

Przewaga liczby powiatów o ujemnym przyroście naturalnym w roku 2010 wystąpiła w 5 województwach: lubelskim (w 17 na 24 powiaty), łódzkim (w 20 na 24), opolskim (w 9 na 12), podlaskim (w 9 na 17) i świętokrzyskim (w 11 na 14 powiatów).

W roku 2019 przewaga powiatów o dodatnim przyroście naturalnym występowała w 3 województwach: małopolskim (w 15 na 22 powiaty), pomorskim (w 13 na 20) i wielkopolskim (w 22 na 35 powiatów) – por. tablica 5. Znaczącą liczbę powiatów

z dodatnim przyrostem naturalnym zachowały też województwa: mazowieckie (17 na 42 powiaty) i podkarpackie (11 na 25 powiatów).

Dominacja powiatów o ujemnym przyroście naturalnym w roku 2019 występowała w 13 województwach. Najmniejsza była w dwóch ww. (mazowieckim i podkarpackim), największa w województwie lubuskim, w którym w żadnym z powiatów nie wystąpił dodatni przyrost naturalny. W województwach: łódzkim, opolskim i świętokrzyskim, w roku 2019 był 1 powiat o dodatnim przyroście naturalnym. W pozostałych 8 województwach liczba powiatów z dodatnim przyrostem naturalnym w roku 2019 wynosiła od 4 do 7.

Przyrost migracyjny. W latach 2011–2019 liczba powiatów o dodatnim przyroście migracyjnym zmniejszyła się ze 113 do 83 (por. tablica 5). Nie były to zmiany tak duże, jak w przypadku przyrostu naturalnego, ale też inna jest „natura” obydwu zjawisk. W roku 2010 powiatów o dodatnim saldzie migracji było znacznie mniej (113) niż powiatów o dodatnim przyroście naturalnym (251). Wielkości salda migracji w powiatach w latach 2010 i 2019 zostały zaprezentowane na mapach 3 i 4⁹.

W roku 2010 powiaty o dodatnim saldzie migracji przeważały tylko w województwie małopolskim (14 na 22 powiaty w województwie). W 15 województwach przewagę miały powiaty o ujemnym saldzie migracji. Sytuacja była zróżnicowana. W 5 województwach (dolnośląskim, łódzkim, mazowieckim, śląskim i wielkopolskim) liczba powiatów o dodatnim saldzie migracji przekraczała 1/3 liczby powiatów w województwie. W pozostałych województwach dodatnie saldo migracji notowało: w kujawsko-pomorskim i podkarpackim – po 5 powiatów, w pomorskim – 6, w zachodniopomorskim 4 powiaty, w lubelskim i lubuskim 3 powiaty, w podlaskim, świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim po 2 powiaty, w województwie opolskim 1 powiat.

W roku 2019 już w żadnym województwie nie dominowały powiaty o dodatnim saldzie migracji – por. tablica 5. W trzech województwach (dolnośląskim, mazowieckim i śląskim) takie powiaty stanowiły 1/3 lub więcej ogólnej liczby powiatów. W dwóch województwach (opolskim i pomorskim) w 2019 roku liczba powiatów o dodatnim przyroście migracyjnym była większa o 1 powiat niż w roku 2010. Najmniej powiatów z dodatnim saldem migracji

---

⁹ Mapa 3. Saldo migracji w roku 2010 (na 1000 mieszkańców). Mapa 4. Saldo migracji w roku 2019 (na 1000 mieszkańców). Tak jak w przypadku map 1 i 2 zastosowano skalę i kolorystykę, które ułatwiają ocenę kierunku i skali zmian, jakie zaszły w ciągu 10 lat.

w roku 2019 notowały te same województwa, co w roku 2010 (dołączyło do nich województwo małopolskie).

Łączne omawianie zmian w przyroście naturalnym i przyroście migracyjnym jest uzasadnione współzależnością tych zjawisk w długim okresie.

W grupie powiatów o dodatnich wartościach współczynników przyrostu naturalnego, ale też salda migracji, wyróżniają się powiaty ziemskie położone w sąsiedztwie dużych ośrodków miejskich. Powszechnym kierunkiem migracji wewnętrznych jest osiedlanie się ludności w powiatach ziemskich sąsiadujących z dużymi miastami (w tym stolicami województw). Są to powiaty: wrocławski, bydgoski, toruński, lubelski, gorzowski i zielonogórski, krakowski, 5 powiatów z sąsiedztwa Warszawy (piaseczyński, wołomiński, legionowski, grodziski i warszawski zachodni), opolski, rzeszowski, białostocki, 4 powiaty sąsiadujące z trójmiastem (gdański, kartuski, pucki i wejherowski). W województwie śląskim: mikołowski, bielski i tarnogórski. W kolejnych województwach: kielecki, olsztyński, poznański i policki (w aglomeracji szczecińskiej). Dodatni przyrost naturalny i saldo migracji notowano we Wrocławiu, Zielnej Górze, Rzeszowie i Warszawie. Koncentracja ludności następuje w centrum województwa „kosztem” powiatów ziemskich i innych miast regionu. Na przykład, w województwie świętokrzyskim powiat kielecki jest jedynym powiatem o dodatnich współczynnikach przyrostu naturalnego i migracji. W województwie opolskim dodatnim wartościom tych współczynników w powiecie opolskim „towarzyszy” niewielkie dodatnie saldo migracji w Opolu.

W większości powiatów przylegających do dużych ośrodków miejskich rozwój demograficzny jest wynikiem dodatniego salda migracji, która wpływa na zmianę struktury wieku mieszkańców powiatów, ponieważ przybywa tam dużo ludzi młodych w wieku prokreacyjnym, co stymuluje wzrost liczby urodzeń. Odmłodzenie struktury wieku wpływa też na relatywne zmniejszenie liczby zgonów na ww. terenach. Zatem powiaty ziemskie położone około dużych miast „korzystają” podwójnie: raz – bezpośrednio, przez powiększenie liczby mieszkańców z tytułu dodatniego salda migracji, oraz dodatkowo – z tytułu wzrostu liczby przyszłych urodzeń.

Stymulacja przyrostu naturalnego przez napływ migracyjny ma miejsce w powiatach ziemskich odległych od dużych miast, które w przeszłości ze względu na potrzeby przemysłu przyciągały migrantów. Jest to np. powiat łączyński w województwie lubelskim, do którego migrowało dużo młodych osób, podejmujących pracę w nowo powstających kopalniach

węgla kamiennego. Mimo iż od wielu lat powiat ma ujemne saldo migracji (w roku 2010 (-)2,9‰, w 2019 (-)4,8‰), przyrost naturalny ma ciągle dodatni (po 3,2‰). Podobnie w powiecie bełchatowskim (województwo łódzkie) ujemne saldo migracji (w 2010 r. (-)2,3‰, w 2019 (-)2,5‰) i dodatni, chociaż malejący, przyrost naturalny (3,1‰ w roku 2010 i 0,8‰ w 2019).

Wśród powiatów o ujemnych wartościach przyrostu naturalnego i salda migracji trzeba wskazać miasta mające status powiatu, które w przeszłości były stolicami województw.

W analizie sytuacji demograficznej poszczególnych województw, sytuacja powiatów grodzkich, także tych będących do 1999 roku stolicami ówczesnych województw, ma duże znaczenie w kształtowaniu kondycji demograficznej obecnych województw. Spośród 49 stolic województw w poprzednim (do roku 1999) podziale administracyjnym Polski:

- 18 zachowało status miasta wojewódzkiego po roku 1999 w nowych województwach (dwa centra w województwie kujawsko-pomorskim i lubuskim),
- 3 miasta (Ciechanów, Piła i Sieradz) zostały stolicami powiatów ziemskich,
- 28 miast otrzymało status powiatów grodzkich; we wszystkich w roku 2019 notowano ujemne saldo migracji, a tylko w 7 zachował się jeszcze dodatni przyrost naturalny. Były to: Biała Podlaska (współczynnik przyrostu naturalnego 0,2‰), Leszno (0,6‰), Łomża (2,5‰), Nowy Sącz (0,5‰), Ostrołęka (1,0‰), Siedlce (4,1‰) i Suwałki (1,6‰).

Poza wskazanymi stolicami województw w poprzednim podziale administracyjnym, jest 20 innych powiatów grodzkich (16 w województwie śląskim). 4 miastach z 20, w roku 2019 miały jedną dodatnią wartość współczynnika, tj. Żory (współczynnik przyrostu naturalnego 0,8‰), zaś Gdynia, Mysłowice i Świnoujście, dodatnie saldo migracji (odpowiednio: 0,8‰, 1,1‰ i 3,5‰).

Grupa powiatów ziemskich o ujemnych od wielu lat wartościach przyrostu naturalnego i salda migracji, to powiaty: ciechanowski, pilski i sieradzki (ze stolicami byłych miast wojewódzkich) oraz te, w których stosunkowo niedawno wartości współczynników przyrostu naturalnego i salda migracji zmieniły znak dodatni na ujemny (por. mapy 1 – 4).

Podobna sytuacja występuje w powiatach położonych peryferyjnie w stosunku do centrum województwa lub innego dużego miasta. W przypadku Jeleniej Góry i powiatu jeleniogórskiego ujemne współczynniki występują równocześnie – w powiecie grodzkim

i ziemskim. W takiej sytuacji są również: Włocławek i powiat włocławski w województwie kujawsko-pomorskim, Chełm i powiat chełmski – w lubelskim, Piotrków Trybunalski i powiat piotrkowski – w łódzkim, Przemyśl i powiat przemyski, Tarnobrzeg i powiat tarnobrzegi – w podkarpackim, Słupsk i powiat słupski – w województwie pomorskim, Częstochowa i powiat częstochowski – w śląskim, Elbląg i powiat elbląski – w warmińsko-mazurskim, czy Kalisz i powiat kaliski w województwie wielkopolskim (por. mapy 1 – 4).

5.2. Zmiany w strukturze wieku ludności

Ogólna liczba ludności Polski w latach 2011–2019 zmniejszyła się o 0,4%. Zmiany w województwach wahały się od 3,0% wzrostu (mazowieckie, pomorskie) do 3,8% zmniejszenia liczby mieszkańców (świętokrzyskie) – por. tablica 3. Znacznie większe zmiany miały miejsce w grupach wieku. Zmiany w liczbie ludności w województwach według ekonomicznych grup wieku w latach 2011–2019 (por. tablica 3) w województwach zawierały się w przedziałach: dla osób w wieku 0–17 lat – od przyrostu o 5,5% w województwie mazowieckim do spadku o 13,1% – w świętokrzyskim. W grupie wieku produkcyjnego żadne z województw nie odnotowało przyrostu ludności. Spadek był bardzo zróżnicowany i wynosił: od 4,4% w mazowieckim do 11,0% w łódzkim. Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym wzrosła we wszystkich województwach i różnice w skali wzrostu były duże: od 20,9% w województwie podlaskim do 42% w zachodniopomorskim.

Powyzsze wielkości będą przedmiotem analizy zmian w latach 2011–2019 we wszystkich województwach. Będą one tłem dla sytuacji poszczególnych powiatów. Zróżnicowanie sytuacji demograficznej wzrasta na coraz niższych szczeblach podziału administracyjnego. Sytuację demograficzną jednostek administracyjnych kształtują decyzje podejmowane w rodzinach, które tworzą sytuację ludnościową powiatu, województwa i kraju. Obraz zmian notowanych w kraju czy województwie nie wystarcza do oceny rzeczywistej sytuacji demograficznej Polski. Bardziej wyraźny obraz można uzyskać dzięki analizie rozwoju demograficznego kraju w podziale na powiaty, a jeszcze dokładniejszy w analizowaniu i ocenie rozwoju gmin.

Zmiany w strukturze ludności według wieku w latach 2011–2019 w powiatach zostały zaprezentowane na mapach 5 – 8¹⁰.

---

¹⁰ Na kolejnych mapach (5–8) przedstawiono, wyrażone w procentach, przyrosty/ubytki liczby ludności w powiatach w latach 2011–2019. Mapa 5 – zawiera przyrosty/ubytki łącznej liczby ludności w powiatach, mapa 6 – ludności w wieku przedprodukcyjnym (0–17 lat), mapa 7 – ludności w wieku produkcyjnym (18–59 lat

Analiza zmian w strukturze wieku ludności została przeprowadzona dla powiatów, oddzielnie w każdym województwie. Województwa podzielono na grupy, według oceny podobieństwa podstawowych procesów demograficznych, jakie obserwowano w latach 2011–2019. Podział województw na grupy jest próbą ustalenia poziomu zaawansowania procesów demograficznych. Ocenę sytuacji demograficznej województw rozpoczyna analiza zmian w grupie województw z najkorzystniejszą sytuacją, z punktu widzenia zagrożenia depopulacją. Kończy zaś analiza grupy województw najbardziej dotkniętych lub/i zagrożonych depopulacją.

6. Sytuacja demograficzna województw w latach 2010–2019

Stan i zaobserwowane zmiany w kondycji demograficznej województw zostały scharakteryzowane na podstawie analizy sytuacji demograficznej powiatów z wykorzystaniem kilku wielkości; głównie współczynników przyrostu naturalnego i salda migracji oraz zmian w stanie i strukturze wieku ludności.

Analizą objęto każde województwo w ramach grup utworzonych na podstawie oceny wielkości ww. podstawowych wskaźników i miar.

6.1. Województwa o względnie stabilnej sytuacji demograficznej

W doborze województw do tej grupy uwzględniono dane z analizy zmian za lata 2011–2019:

–w wymienionych województwach (tylko w nich) wzrosła łączna liczba ludności (por. tablica 3),

–w dwóch województwach: mazowieckim i pomorskim – jako jedynych w kraju wzrosła liczba i udział ludności w wieku 0–17 lat¹¹, odpowiednio o 5,5% i 1,1%. W województwach małopolskim i wielkopolskim zmniejszyła się liczba ludności w wieku 0–17 lat (o 2,2% i o 0,8%) i były to najniższe ubytki w tej grupie wieku wśród wszystkich województw,

---

kobiety i 18–59 lat mężczyźni), mapa 8 – ludności w wieku poprodukcyjnym (60 i więcej lat kobiety i 65 i więcej lat mężczyźni).

¹¹ Województwem, poza wymienionymi wyżej, w którym liczba ludności w latach 2010–2019 wprawdzie nie wzrosła ale pozostawała na stałym poziomie było podkarpackie. Lecz inne zmiany (np. spadek o 10,4% liczby ludności w wieku 0–17 lat, przy średnim dla kraju o 4,1%), nie pozwoliły woj. podkarpackiego zaliczyć do tej grupy.

– ubytki ludności w wieku produkcyjnym były poniżej średniej dla Polski od 2,7% w małopolskim do 5,9% w wielkopolskim, wobec 7,3% dla całego kraju,

– w trzech województwach (małopolskim, pomorskim i wielkopolskim) zrównanie liczby ludności w wieku poprodukcyjnym z liczbą osób w wieku 0–17 lat nastąpiło w drugiej połowie minionej dekady. Jedynie w województwie mazowieckim – w roku 2012. Województwa te także w 2019 roku miały korzystne proporcje liczby ludności w ww. grupach wieku (por. tablica 2),

– województwa tej grupy, i tylko one, w całym analizowanym okresie miały dodatnie współczynniki przyrostu naturalnego i salda migracji (por. tablica 4).

6.1.1. Województwo mazowieckie

W latach 2010–2019 **liczba ludności województwa wzrosła** o 3,0%. Województwo zachowało dodatni (malejący) przyrost naturalny, dodatnie, ustabilizowane na poziomie około 3‰, saldo migracji. Przyrost ludności miał miejsce w 17 (na 42) powiatach; najwyższy w Warszawie (o 5,3%) oraz w powiatach sąsiadujących z Warszawą: piaseczyńskim (o 15,5%), wołomińskim (o 13,9%), grodziskim (o 12,4%), legionowskim (o 11,2%), warszawskim zachodnim (o 11,0%) i pruszkowskim (o 7,8%). Liczba ludności zmniejszyła się w powiatach odległych od stolicy: lipskim (o 7,1%), łosickim (o 6,0%), sokołowskim (o 5,6%), przysuskim (o 5,4%), żuromińskim (o 5,2%), makowskim (o 5,1%), gostyńskim (o 4,9%). Nastąpił też spadek liczby ludności w miastach na prawach powiatu: w Radomiu (o 4,6%), Płocku (o 4,2%) i Ostrołęce (o 2,9%). Spośród miast mających status powiatu, przyrost liczby ludności, poza Warszawą, odnotowano w Siedlcach (o 2,5%). Powstały dwie strefy: – z rosnącą liczbą mieszkańców – Warszawa i otoczenie oraz ze zmniejszającą się liczbą ludności – obrzeża województwa (por. mapa 5).

W województwie mazowieckim w latach 2011–2019 liczba osób **w wieku 0–17 lat** zwiększyła się o 5,5%. Na wielkość przyrostu tej grupy decydujący wpływ miała Warszawa, gdzie liczba osób w wieku 0–17 lat zwiększyła się o 25,9%. Wysoki przyrost tej grupy wieku wystąpił w powiatach podwarszawskich: piaseczyńskim (20,3%), grodziskim (19,2%), wołomińskim (18,0%), pruszkowskim (15,1%), legionowskim (13,5%), warszawskim zachodnim (12,5%), ponadto w Siedlcach (o 10,3%). Wzrost liczby osób w wieku 0–17 lat nastąpił w 10 spośród 42 powiatów.

W 32 powiatach liczba osób w wieku 0–17 lat zmniejszyła się. W siedmiu spadek był wyższy niż 15%. Są to powiaty: gostyński (17,5%), żuromiński (17,4%), ostrowski (17,1%),

przysuski (16,4%), sierpecki (15,7%), lipski i szydlowiecki (po 15,1%). W kolejnych 11 powiatach liczba osób w tej grupie wieku zmniejszyła się od 10% do 15%. Są to powiaty: makowski (o 14,9%), kozienicki (o 14,0%), sokołowski (o 13,9%), mławski (o 13,5%), łosicki (o 13,3%), zwoleński (o 13,0%), ostrołęcki (o 12,7%), płocki (o 11,7%), przasnyski (o 11,%), płoński (o 10,9%) i siedlecki (o 10,2%). Zmniejszenie liczby osób w wieku 0–17 lat o blisko 10% nastąpiło w powiatach: białobrzeskim (9,7%), węgrowskim (9,6%), ciechanowskim (9,5%), w m. Radomiu (9,3%). Łącznie w 19 powiatach nastąpiło znaczne obniżenie liczby osób w wieku 0–17 lat (por. mapa 6).

W województwie mazowieckim liczba ludności w **wieku produkcyjnym** w analizowanym okresie zmniejszyła się o 4,4% (w kraju o 7,3%) – por. tablica 3. Wzrost liczby mieszkańców w tej grupie wieku miał miejsce w 5 powiatach podwarszawskich: wołomińskim (7,1%), piaseczyńskim (6,8%), grodziskim (4,0%), warszawskim zachodnim (2,5%) i legionowskim (0,5%) oraz w powiecie ostrołęckim (3,3%). W pozostałych 36 powiatach liczba ludności w wieku produkcyjnym zmniejszyła się. Spadek powyżej 10% nastąpił w miastach na prawach powiatu: w Ostrołęce (15,4%), Płocku (15,1%), Radomiu (13,2%) i w Siedlcach (11,0%) oraz w powiatach ziemskich: lipskim (11,3%) i kozienickim (11,2%). Spadek liczby osób w wieku produkcyjnym poniżej 10% odnotowano w powiatach: sokołowskim (9,7%), gostyńskim (9,3%), żyrardowskim (9,1%) i łosickim (9,0%) - por. mapa 7.

Przyrost liczby ludności w **wieku poprodukcyjnym** w latach 2011–2019 w województwie mazowieckim (o 26,9%) był niższy niż średnio w Polsce (30,2%). Najwyższy przyrost (ponad 40%) wystąpił w: Ostrołęce (63,7%), Siedlcach (51,7%), w powiatach: legionowskim (57,1%), piaseczyńskim (46,5%) i warszawskim zachodnim (43,4%). W województwie mazowieckim są powiaty o najniższych (w skali województwa i kraju) przyrostach liczby osób w wieku poprodukcyjnym: przysuski (8,8%) i łosicki (10,9%). W 13 powiatach przyrost liczby osób w tej grupie wieku nie przekroczył 20%. Obok dwóch wymienionych wyżej są to powiaty: sierpecki (19,2%), węgrowski (18,7%), mławski i ostrowski (po 18,6%), białobrzeski (18,1%), zwoleński (16,3%), sokołowski (15,5%), ostrołęcki (15,2%), lipski (13,3%), żuromiński (13,0%) i siedlecki (12,3%) - por. mapa 8.

Zrównanie **liczby ludności w wieku poprodukcyjnym z liczbą osób w wieku 0–17 lat** w województwie mazowieckim nastąpiło w roku 2012. Przed rokiem 2010 przewaga osób w wieku poprodukcyjnym wystąpiła już w Warszawie oraz w powiatach lipskim i sokołowskim. W 2019 roku osób w wieku 0–17 lat było więcej niż w wieku

poprodukcyjnym jeszcze w 13 powiatach. Najwyższą przewagę liczby najmłodszych nad najstarszymi notowano w powiecie wołomińskim (o 5,6 pkt. proc.), a następnie w powiatach: piaseczyńskim (o 4,3 pkt. proc.), ostrołęckim (o 3,4 pkt. proc.), garwolińskim (o 2,9 pkt. proc.), białobrzeskim, grodziskim, legionowskim, mińskim, radomskim i wyszkowskim (po 1–2 pp.) oraz w przasnyskim, siedleckim i warszawskim zachodnim (przewaga poniżej 1 pkt. proc. w każdym).

Zróżnicowanie sytuacji demograficznej powiatów w województwie mazowieckim pogłębiają zmiany w **wielkości przyrostu naturalnego i migracyjnego**. Mimo, że w analizowanym okresie województwo, jako jedno z nielicznych, pozostawało w strefie dodatnich wielkości przyrostu naturalnego i salda migracji, to liczba powiatów o ujemnym przyroście naturalnym zwiększyła się z 11 w 2010 r. do 25 w 2019 r. – por. tablica 5. Do powiatów (gostynińskiego, lipskiego, łosickiego, płońskiego, przysuskiego, pułtuskiego¹², sierpeckiego, sokołowskiego, szydłowieckiego, węgrowskiego i żuromińskiego), w których ujemny przyrost naturalny występował już w roku 2010, dołączyły powiaty ziemskie: ciechanowski, grójecki, kozienicki, makowski, mławski, nowodworski, ostrowski, plocki, przasnyski, sochaczewski, warszawski zachodni, zwoleński, żyrardowski oraz miasta: Płock i Radom. W 2010 roku ujemne współczynniki przyrostu naturalnego tylko w 3 powiatach przekroczyły 2‰ (w powiecie lipskim (-)3,7‰, w przysuskim (-)3,2‰ i w sokołowskim (-)2,4‰). a w roku 2019 wielkość ta została przekroczona w 14 powiatach w przysuskim (-)4,6‰, w lipskim (-)4,5‰, w gostynińskim (-)3,8‰, w sokołowski (-)3,4‰, w kozienickim (-)3,3‰, w żuromińskim (-)3,0‰, w łosickim (-)2,9‰, w szydłowieckim (-)2,7‰, w żyrardowskim i w m. Radomiu - po (-)2,4‰, oraz w powiatach: mławskim i zwoleńskim – po (-)2,1‰ i w makowskim (-)2,0‰. W 6 powiatach (ciechanowskim, plockim, płońskim, sierpeckim, sochaczewskim i węgrowskim) ujemne współczynniki przyrostu naturalnego wynosiły od 1 do 2‰, a w 4 (grójeckim, nowodworskim, przasnyskim i węgrowskim – nie przekraczały (-)1‰.

Liczba powiatów o dodatnim przyroście naturalnym zmniejszyła się z 31 w roku 2010 do 15 w roku 2019; wśród których przyrost naturalny powyżej 1‰ występował w: wołomińskim i m. Siedlce (współczynniki po 4,1‰) oraz w powiatach: piaseczyńskim (2,8‰), garwolińskim (1,6‰), wyszkowskim (1,4‰), grodziskim i m. st. Warszawa – po 1,3‰, legionowskim, przysuskim i radomskim – po 1,2‰ oraz w m. Ostrołęce 1,0‰.

---

¹² W roku 2019 przyrost naturalny w powiecie pułtuskim był dodatni.

Wzrosła liczba powiatów o ujemnym saldzie migracji z 25 na 27 –por. tablica 5. W 2010 roku grupę o ujemnym saldzie migracji stanowiły powiaty: białobrzegi, ciechanowski, garwoliński, gostyniński, kozienicki, lipski, łosicki, makowski, mławski, ostrołęcki, ostrowski, płoński, przasnyski, przysuski, pułtuski, sierpecki, sokołowski, szydlowiecki, węgrowski, zwoleński, żuromiński, oraz miasta: Ostrołęka, Płock, Radom i Siedlce. Po 9 latach w ww. powiecie pułtuskim zanotowano niewielkie (0,4‰) saldo dodatnie, a równocześnie do tych powiatów, które w roku 2010 miały ujemne saldo migracji, w roku 2019 dołączyły powiaty: siedlecki (-)0,5‰ oraz grójecki i radomski – po (-)0,1‰.

Najwyższe ujemne współczynniki salda migracji w 2019 roku wystąpiły w powiecie żuromińskim (-)6,8‰, m. Ostrołęce (-)6,7‰, w powiecie makowskim (-)6,0‰), w m. Radomiu (-)5,7‰ oraz w powiatach: przasnyskim (-)5,3‰, ostrowskim (-)5,2‰, łosickim (-)4,8‰, lipskim i sokołowskim - po (-)4,6‰, kozienickim (-)4,3‰, przysuskim (-)4,2‰, sierpeckim (-)4,0‰, białobrzegim (-)3,9‰, mławskim (-)3,5‰, węgrowskim i m. Płocku – po (-)3,4‰, w powiecie zwoleńskim (-)3,3‰ i w gostynińskim (-)3,2‰.

W województwie mazowieckim jest kilka powiatów o wysokim, często trwałym, dodatnim saldzie migracji. Te, które w latach 2011–2019 osiągnęły wysokie dodatnie wartości współczynników salda migracji zostały wymienione w tablicy 6. Dodatkowo saldo migracji występowało ponadto w powiatach: nowodworskim (0,9‰ w roku 2010 i 1,8‰ w roku 2019), plockim (4,9‰ i 0,2‰ - odpowiednio), sochaczewskim (1,1‰ i 0,4‰) oraz w pułtuskim – (-)0,4‰ w roku 2010 i 0,4‰ w roku 2019.

Wysokim ujemnym współczynnikiem salda migracji często towarzyszy ujemny przyrost naturalny, a w przypadku dwóch miast: Ostrołęki i Radomia, ujemne wielkości salda migracji w powiatach ziemskich: ostrołęckim i radomskim (por. mapy 1 – 4).

* * *

W województwie mazowieckim wysokie wartości współczynników przyrostu naturalnego i salda migracji występują w powiatach okołowarszawskich (grodziskim, legionowskim, piaseczyńskim, warszawskim zachodnim, wołomińskim, pruszkowskim, mińskim, otwockim i w Warszawie). Wymienione powiaty ziemskie w latach 2011–2019 odnotowały wielkości współczynników przyrostu naturalnego i migracji wyższe niż w innych regionach.

W województwie mazowieckim pogłębia się zróżnicowanie sytuacji demograficznej w powiatach, szczególnie w niektórych powiatach położonych peryferyjnie - zagrożonych procesami depopulacji. Są to powiaty ziemskie o występujących równocześnie wysokich – i wzrastających – ujemnych współczynnikach przyrostu naturalnego i salda migracji: gostyniński, lipski, łosicki, makowski, ostrowski, przasnyski, przysuski, sokołowski i żuromiński.

Tablica 6. Współczynniki przyrostu naturalnego i salda migracji w wybranych powiatach województwa mazowieckiego w latach 2010 i 2019

Wyszczególnienie	Współczynniki (w promilach):			
	przyrostu naturalnego		salda migracji	
	2010	2019	2010	2019
Polska	0,9	- 0,9	- 0,1	0,2
Woj. mazowieckie	1,4	0,4	2,5	3,3
Grodziski	1,8	1,3	14,1	19,3
Legionowski	5,1	1,2	18,5	15,4
Piaseczyński	4,9	2,8	18,4	15,4
Warszawski Zachodni	2,3	(-)0,4	12,9	14,2
Wołomiński	4,7	4,1	12,0	12,5
Pruszkowski	2,2	1,2	8,0	8,8
Miński	1,4	0,7	5,7	3,8
Otwocki	2,1	0,2	7,6	3,2
m. st. Warszawa	1,2	1,3	2,3	5,7

Rezultatem ujemnych współczynników przyrostu naturalnego i salda migracji jest wysoki spadek liczby osób – w wieku 0–17 lat. W wielu powiatach zmniejsza się liczba ludności w wieku produkcyjnym. Procesy te wymagają stałego monitorowania zachodzących zmian. Dotyczy to zwłaszcza powiatów ziemskich zagrożonych depopulacją: gostynińskiego, kozienickiego, lipskiego, łosickiego, makowskiego, przysuskiego, sierpeckiego, sokołowskiego, szydlowieckiego i żuromińskiego.

6.1.2. Województwo pomorskie

Przyrost liczby mieszkańców województwa w latach 2011–2019 wyniósł 3,0%. W analizowanych latach wzrost liczby ludności zanotowano w połowie powiatów województwa; najwyższy w powiatach: gdańskim (20,4%), kartuskim (16,6%), puckim i wejherowskim (po 9,5%). W pozostałych powiatach wzrost liczby ludności wynosił: 3,3% w powiecie kościerskim, 2,3% w m. Gdańsku, po 2,2% w powiatach chojnickim i słupskim, po 1,3% w bytowskim i starogardzkim. W powiecie tczewskim liczba ludności nie uległa zmianie.

Najwyższy spadek liczby mieszkańców zanotowano w Sopocie (o 8,1%), w Słupsku (o 5,6%), w powiecie sztumskim (o 3,5%). Liczba mieszkańców zmniejszyła się: o 2,8% w powiecie człuchowskim, o 2,6% w nowodworskim, o 2,1 % w malborskim, o 2,1% w m. Gdyni, o 0,5% w powiecie kwidzyńskim i o 0,1% w lęborskim.

W województwie pomorskim w latach 2011–2019 przyrost ludności **w wieku 0–17 lat wynosił 1,1%**. Najwyższy przyrost dokonał się w powiatach: gdańskim (o 18,4%), kartuskim (o 14,6%), w m. Gdańsku (o 13,4%) oraz w powiatach wejherowskim (o 7,6%) i puckim (o 2,5%). W analizowanym okresie w wymienionych powiatach (bez Gdańska) notowano dodatnie wartości przyrostu naturalnego i salda migracji. Spadek liczby w grupie najmłodszych mieszkańców wystąpił w powiatach: nowodworskim i sztumskim (po 16,0%), człuchowskim (o 13,0%), malborskim (o 10,7%), lęborskim (o 8,9%) i kwidzyńskim (o 8,7%) oraz w Słupsku (o 8,1%).

W województwie pomorskim o 4,6% zmniejszyła się liczba ludności **w wieku produkcyjnym**; przyrost zanotowano w powiatach: gdańskim (o 13,2%), kartuskim (o 12,1%), puckim (o 4,1%) i wejherowskim (o 2,4%). Najwyższy ubytek liczby ludności w wieku produkcyjnym wystąpił w miastach: Sopocie (o 19,0%), Słupsku (o 16,6%), Gdyni (o 11,1%) i Gdańsku (o 8,3%), a także w powiatach ziemskich: człuchowskim (o 9,4%), sztumskim (o 9,1%), malborskim (o 9,0%) i nowodworskim (o 7,7%).

Przyrost liczby ludności **w wieku poprodukcyjnym** w województwie pomorskim wynosił 37,6% (średni dla kraju 30,2% – por. tablica 3). Najniższy przyrost miał miejsce w Sopocie (o 17,2%), Gdańsku (o 28,2%) i w Gdyni (o 29,4%). Najwyższy w powiecie gdańskim (o 65,7%), przyrost powyżej 50% wystąpił jeszcze w powiatach: słupskim (o 50,8%), wejherowskim (o 50,7%) i puckim (o 50,1%).

Zrównanie liczby ludności w wieku poprodukcyjnym z liczbą osób w wieku 0–17 lat w województwie pomorskim nastąpiło w roku 2018 (najpóźniej spośród wszystkich województw).

Przed rokiem 2010 liczba osób w grupie najstarszych (60/65 i więcej lat) przeważała nad liczbą w grupie najmłodszych (0–17 lat) w Gdańsku, Gdyni, Słupsku i Sopocie. W kolejnych powiatach taką przewagę zanotowano w drugiej połowie dziesięciolecia; w powiecie malborskim w roku 2016, w człuchowskim i nowodworskim w 2018 roku, w lęborskim w roku 2019. W pozostałych 11 powiatach (na 20) przewaga liczby ludności w wieku 0–17 lat nad liczbą osób w wieku poprodukcyjnym utrzymała się do końca dekady. W powiatach: bytowskim, chojnickim, kwidzyńskim, tczewskim i sztumskim zrównanie liczebności tych dwóch grup wieku nastąpi szybko, w najbliższych latach. W powiatach: gdańskim, kartuskim, puckim i wejherowskim przewaga liczby ludzi osób w grupie 0–17 lat nad liczbą osób w wieku 60/65 i więcej lat, zostanie zachowana w dłuższym czasie. W analizowanym okresie ww. powiaty notowały kilku-, a nawet kilkunastoprocentowy przyrost mieszkańców w najmłodszej grupie wieku.

Przyrost naturalny był dodatni. W omawianym okresie w województwie pomorskim notowano 3,3‰ w 2010 r. i 1,5‰ w roku 2019. Wysoki dodatni przyrost naturalny utrzymywał się w powiatach: gdańskim (6,7‰ w roku 2010 i 6,0‰ w roku 2019), kartuskim (9,0‰ i 9,6‰), kościerskim (6,7‰ i 3,8‰), puckim (5,2‰ i 2,6‰) i wejherowskim (7,4‰ i 4,4‰). Ujemne współczynniki zanotowano w roku 2010 i 2019: w Sopocie (-)4,4‰ i (-)6,0‰ odpowiednio) i w Słupsku (-)0,6‰ i (-)2,7‰). W roku 2019 ujemny przyrost naturalny wystąpił także w m. Gdyni (-)1,4‰ oraz w powiatach: malborskim (-)1,8‰, słupskim (1,2‰), nowodworskim (-)1,0‰ i człuchowskim (-)0,4‰.

Saldo migracji, chociaż dodatnie dla województwa (1,2‰ w roku 2010 i 2,7‰ w roku 2019), w obydwu latach miało tylko 5 powiatów, w tym 4, które odznaczały się też trwałym wysokim przyrostem naturalnym: gdański (19,3‰ w roku 2010 i 14,2‰ w roku 2019) kartuski (8,6‰ i 11,3‰), pucki (5,9‰ i 9,1), wejherowski (8,3‰ i 5,1‰) oraz w powiecie słupskim (1,1‰ i 03‰). Dodatnie saldo migracji w roku 2019 notowano też w Gdańsku (6,7‰) i Gdyni (0,8‰).

W większości powiatów saldo migracji było ujemne (w 14 na 20 powiatów w roku 2010 i w 13 w roku 2019), co skutecznie zmniejsza potencjał demograficzny. Ujemne saldo migracji wyższe niż 3,0‰ wystąpiło w powiatach: bytowskim (-)3,5‰ w roku 2010 i (-)2,5‰

w roku 2019), człuchowskim (-)3,5‰ i (-)3,9‰, lęborskim (-)0,7‰ i (-)3,2‰), sztumskim (-)6,0‰ i (-)6,9‰, w Słupsku (-)3,9‰ i (-)1,5‰ i Sopocie (-)1,1‰ i (-)4,2‰. Ujemne saldo niższe od 3,0‰ w analizowanych latach wystąpiło w powiatach: chojnickim, kościerskim, kwidzyńskim, malborskim, nowodworskim, starogardzkim i tczewskim, w 2010 r. w Gdańsku i Gdyni.

*

*

*

Województwo pomorskie w rozwoju demograficznym wyróżnia się: dodatnim (zwolna malejącym) przyrostem naturalnym, dodatnimi i wzrastającymi współczynnikami salda migracji, co powoduje przyrost liczby mieszkańców, w tym w najmłodszej grupie wieku, i korzystnie wpływa na przyszły potencjał rozwojowy oraz na korzystną synergę, zwłaszcza w relacjach przyrostu liczby ludzi młodych i współczynnika przyrostu naturalnego. Na pomyślny rozwój demograficzny niektórych powiatów wskazuje utrzymywanie się korzystnych struktur ludności według wieku; w 2019 roku liczba ludności w wieku 0–17 lat była wyższa od liczby osób w wieku poprodukcyjnym w 11 powiatach.

Równocześnie można wskazać powiaty, dla których perspektywy rozwoju są mniej korzystne. Są to powiaty, w których w latach 2011–2019 liczba ludności zmniejszyła się, w tym znacząco zmniejszyła się liczba ludności w najmłodszej grupie i w wieku produkcyjnym; są to powiaty: sztumski (zmniejszenie liczby ludności ogółem o 3,5%, ludności w wieku 0-17 lat – o 16,0%, ludności w wieku produkcyjnym – 9,1%), człuchowski (o 2,8%, o 13,0% i o 9,4% odpowiednio), nowodworski (o 2,6%, o 16,0% i o 7,7%) i malborski (o 2,1%, o 10,7% i o 9,0%). Znaczne zmniejszenie liczebności grup ludności miało też miejsce w Sopocie, Słupsku i Gdyni; główny ubytek wystąpił w grupie ludności w wieku produkcyjnym.

6.1.3. Województwo małopolskie

W latach 2011–2019 **liczba ludności** w województwie małopolskim **wzrosła** o 2,2%. W analizowanym okresie małopolskie zachowało dodatni (choć malejący) przyrost naturalny i dodatnie (nieznacznie wzrastające) saldo migracji. Przyrost ludności zanotowano w 13 (z 22) powiatach, w tym największy w powiatach: wielickim (o 13,7%), krakowskim (o 7,7%), myślenickim (o 4,9%), nowosądeckim (o 4,5%), limanowskim (o 4,0%). W 9 powiatach liczba ludności zmniejszyła się. Największy ubytek notowano w Tarnowie (5,0%), w powiatach: miechowskim (3,5%), olkuskim (3,2%), chrzanowskim (2,8%),

proszowickim (1,7%), oświęcimskim (1,0%), w Nowym Sączu (0,7%), dąbrowskim (0,6%) i gorlickim (0,3%).

Liczba osób w **wieku 0–17 lat** zmniejszyła się w województwie o 2,2% (w kraju o 4,1%) – por. tablica 3. W Krakowie wzrost liczby osób w tej grupie wieku wynosił 14,8%, w powiecie wielickim 13,2%, a w krakowskim 5,3%. W pozostałych 19 powiatach nastąpił spadek liczby osób w wieku 0–17 lat; w 8 przekraczał 10%; najwyższy w powiatach: dąbrowskim (14,2%) i proszowickim (12,3%), w m. Tarnowie (12,1%) oraz w powiatach: tarnowskim (12,0%), nowotarskim (11,6%), brzeskim (10,6%), suskim (10,5%), miechowskim (10,3%). Mniej niż o 10% zmniejszyła się liczba najmłodszej grupy mieszkańców w powiatach: gorlickim i olkuskim (po 9,4%), nowosądeckim (7,0%), limanowskim (6,8%), chrzanowskim (6,7%), tatrzańskim (6,1%), wadowickim (5,0%), w Nowym Sączu i powiecie oświęcimskim (po 4,6%), w myślenickim (2,7%) i w bocheńskim (2,1%).

Liczba osób w **wieku produkcyjnym** w województwie małopolskim w latach 2011–2019 zmniejszyła się o 2,7%, (średnio w kraju 7,3%). Wzrost liczby osób w tej grupie wieku miał miejsce w 7 powiatach: w wielickim (8,3%), nowosądeckim (5,1%), limanowskim (4,9%), w krakowskim i tarnowskim (po 2,4%), myślenickim (2,1%) i nowotarskim (1,4%). W 15 powiatach liczba osób w wieku produkcyjnym zmniejszyła się; najwięcej w m. Tarnowie (13,4%), w powiatach: olkuskim (11,3%), i chrzanowskim (10,4%), w m. Nowy Sącz (8,0%), w: miechowskim (7,6%), oświęcimskim (7,3%), w m. Krakowie (o 6,8%).

Wzrost liczby ludności w **wieku poprodukcyjnym** w województwie małopolskim w latach 2011–2019 wynosił 26,4% i był niższy niż średnio w kraju (30,2%). W poszczególnych powiatach osiągał zróżnicowane wielkości od 15,3% (miechowski) do 38,4% (wielicki). Przyrost ludności w wieku poprodukcyjnym wyższy od 30% zanotowano w miastach Nowy Sącz (33,3%) i Tarnów (0,2%) oraz w powiatach: olkuskim (33,2%), krakowskim (32,7%) i myślenickim (31,0%).

Zrównanie liczby ludności w wieku poprodukcyjnym z liczbą osób w wieku 0–17 lat w województwie małopolskim nastąpiło w 2016 roku.

Przed rokiem 2010, lub w tym roku, przewaga liczby osób w wieku poprodukcyjnym nad liczbą osób w wieku 0–17 lat wystąpiła w: Krakowie i Tarnowie oraz w powiecie chrzanowskim. W 2019 roku jeszcze w 11 powiatach liczebność grupy 0–17 lat była większa

niż w wieku poprodukcyjnym. Były to powiaty: bocheński, brzeski, krakowski, limanowski, myślenicki, nowosądecki, nowotarski, suski, tarnowski, wadowicki i wielicki.

W województwie małopolskim **współczynniki przyrostu naturalnego i salda migracji były dodatnie zarówno w roku 2010 i w 2019** – por. tablica 4.

W roku 2010 **ujemny przyrost naturalny** miał miejsce w 3 powiatach: miechowskim (-)2,4‰, proszowickim (-)1,7‰ i chrzanowskim (-)0,6‰. Powiaty te także w roku 2019 miały ujemny przyrost naturalny, na poziomie odpowiednio: (-)4,7‰, (-)2,9‰ i (-)3,7‰ oraz 4 kolejne: olkuski (-)3,3‰, m. Tarnów (-)2,3‰, oświęcimski (-)1,2‰ i dąbrowski (-)0,8‰. Zatem w roku 2019 dodatnie **współczynniki przyrostu naturalnego** nadal występowały w przeważającej liczbie powiatów (w 15 na 22); najwyższe w powiatach: limanowskim (5,0‰), nowosądeckim (4,5‰), bocheńskim (3,7‰), myślenickim (2,8‰), nowotarskim i wielickim – po 2,7‰, w Krakowie (2,0‰). W 6 powiatach (brzeskim, gorlickim, krakowskim, suskim, tarnowskim, wadowickim i m. Nowym Sączu) dodatnie współczynniki przyrostu naturalnego w 2019 roku nie przekraczały 1‰.

Zmiany **salda migracji miały większy zasięg**; ujemne saldo migracji w roku 2010 obejmowało 8 jednostek administracyjnych: miasta Tarnów (-)4,7‰ i Nowy Sącz (-)4,4‰ oraz powiaty: gorlicki (-)2,2‰, olkuski (-)1,0‰, dąbrowski (-)0,7‰, oświęcimski (-)0,6‰ oraz chrzanowski i miechowski – po (-)0,3‰. W roku 2019 ujemne saldo migracji utrzymywało się we wszystkich wymienionych wyżej powiatach; z reguły współczynniki migracji były o ok. 1 pkt. prom. wyższe niż w roku 2010, poza m. Nowym Sączem, w którym ujemny współczynnik migracji zmniejszył się do (-)2,9‰ i powiatu oświęcimskiego, w którym nie uległ zmianie. Jednocześnie do ww. 8 powiatów, w roku 2019 dołączyło 10 kolejnych, w których zanotowano ujemne salda migracji: od (-)1,0‰ w powiatach: bocheńskim, nowotarskim, tarnowskim i wadowickim, (-)1,2‰ w brzeskim i tatrzańskim, (-)1,4‰ w suskim, (-)1,8‰ w nowosądeckim, (-)2,4‰ w limanowskim, do (-)3,8‰ w proszowickim. W 2010 i 2019 roku tylko w 4 powiatach saldo migracji było dodatnie: powiat wielicki (12,5‰ w roku 2010 i 12,8‰ w 2019), m. Kraków (0,6‰ i 9,0‰ - odpowiednio), powiaty: krakowski (9,9‰ i 7,2‰) i myślenicki (3,2‰ i 2,0‰). Dodatnie saldo migracji międzywojewódzkich oraz migracji wewnątrz województwa (między powiatami) było udziałem czterech ww. powiatów.

*

*

*

Województwo małopolskie ma korzystne warunki rozwoju. Zachowało dodatni, relatywnie wysoki poziom przyrostu naturalnego (w roku 2019 wyższy współczynnik miało tylko województwo pomorskie) oraz dodatni (wzrastający) współczynnik salda migracji.

Zróznicowana jest sytuacja demograficzna poszczególnych powiatów. Korzystną sytuację mają powiaty o dodatnim saldzie migracji: krakowski i m. Kraków, wielicki i myślenicki. Trwałe zasilanie migracyjne w połączeniu z dodatnim przyrostem naturalnym, dobrze rokują na przyszły rozwój demograficzny tych powiatów. Drugą nieliczną grupę powiatów, stanowią te, w których utrzymuje się ciągle wysoki przyrost naturalny, znacznie przekraczający niewielki ubytek migracyjny. Są to powiaty: bocheński, limanowski, nowosądecki i nowotarski. Ich perspektywy w rozwoju demograficznym są zdecydowanie mniej korzystne, bowiem w tych powiatach maleje przyrost naturalny a wzrasta ujemne saldo migracji.

Trzecia grupa powiatów, o ujemnych współczynnikach ruchu rzeczywistego ludności jest liczna i powiększa się. W przypadku, gdy ujemny przyrost naturalny i ujemne saldo migracji utrzymują się przez kilka-kilkanaście lat, powiaty te można zidentyfikować poprzez wysokie ubytki ludności w najmłodszych grupach wieku.

W województwie małopolskim w badanym okresie, jednoczesny wysoki ubytek ludności w wieku 0–17 lat oraz w wieku 18–59/64 lata zanotowano w badanym okresie w: Tarnowie (odpowiednio 12,1 i 13,4%), w powiecie: chrzanowskim (6,7% i 10,4%), miechowskim (10,3% i 7,6%) i olkuskim (9,4% i 11,3%). W tych powiatach w całym analizowanym okresie notowano ujemny przyrost naturalny i ujemne saldo migracji. Długotrwałe utrzymywanie się takich wielkości stanowi zagrożenie procesem depopulacji.

6.1.4. Województwo wielkopolskie

W województwie wielkopolskim w latach 2011–2019 przybyło mieszkańców, a **liczba ludności wzrosła** o 1,5%. Przyrost ludności województwa był wynikiem dodatnich wielkości zarówno współczynnika przyrostu naturalnego, jak i salda migracji. Wpływ na przyrost liczby ludności w województwie miał w większym stopniu przyrost naturalny niż saldo migracji. Efektem dodatniego przyrostu naturalnego był niski ubytek w najmłodszej grupie ludności 0-17 lat (o 0,8% wobec 4,1% dla Polski).

Liczba ludności wzrosła w 18 z 35 powiatów. Najwyższy przyrost mieszkańców miał miejsce w powiecie poznańskim (20,9%). Kolejne powiaty ze znaczącym przyrostem ludności

to: leszczyński (9,0%), średzki (4,8%), szamotulski (3,5%), grodziski (2,9%), nowotomyski (2,8%), obornicki i wrzesiński (po 2,6%) oraz koniński (2,1%). W pozostałych 9 powiatach, w których odnotowano przyrost liczby ludności, wynosił on w latach 2011–2019 mniej niż 2%.

Najwyższe ubytki ludności notowano w: Koninie (o 6,5%), Kaliszu (o 5,0%) i Poznaniu (o 3,7%), w powiecie kolskim (o 3,3%), m. Lesznie (o 1,8%) oraz w powiatach: chodzieskim i pilskim (po 1,7%), czarnkowsko-trzcianeckim (1,5%), słupeckim (1,3%), złotowskim (1,2%) i tureckim (1,0%). W 5 powiatach (gostyńskim, krotoszyńskim, międzychodzkiem, pleszewskim i rawickim) liczba ludności zmniejszyła się o mniej niż 1%, w powiecie kępińskim nie uległa zmianie.

Liczba ludności w **wieku 0–17 lat** w województwie zmniejszyła się o 0,8%. Wzrosła w: powiecie poznańskim (27,5%), m. Poznaniu (6,9%) oraz w powiatach: średzkim (5,6%), leszczyńskim (4,8%) i szamotulskim (2,7%). Stosunkowo wysoki przyrost liczby ludności w grupie najmłodszej w Poznaniu wystąpił równocześnie ze spadkiem ogólnej liczby ludności miasta. Może to być wynikiem – przynajmniej w części – dodatniego przyrostu naturalnego, który chociaż niewysoki (poniżej 1‰), utrzymywał się w Poznaniu w całym analizowanym dziesięcioleciu.

Przy nieznacznym spadku liczby ludności w wieku 0–17 lat w województwie, w 7 powiatach liczba tej grupy ludności obniżyła się o ponad 10%. Stało się tak w Koninie (16,8%) oraz w powiatach: kolskim (13,3%), złotowskim (12,6%), konińskim (12,2%), słupeckim (11,3%), czarnkowsko-trzcianeckim (10,6%) i chodzieskim (10,5%). W kolejnych 11 powiatach zmniejszenie liczby ludności w wieku 0–17 lat wyniosło od 5 do 10%. Były to powiaty: pilski (9,8%), ostrzeszowski (9,1%), międzychodzki (9,0%), m. Kalisz i powiat turecki (po 8,6%) oraz powiaty: pleszewski (7,8%), kaliski (7,0%), kępiński i krotoszyński (po 6,9%), rawicki (5,7%) oraz wągrowiecki (5,4%). W pozostałych 12 powiatach (gnieźnieńskim, gostyńskim, grodziskim, jarocińskim, kościańskim, nowotomyskim, obornickim, ostrowskim, śremskim, wolsztyńskim, wrzesińskim i m. Lesznie) zmniejszenie liczby ludności w wieku 0–17 lat nie przekraczało 5%.

W województwie wielkopolskim spadek liczby ludności w **wieku produkcyjnym** wynosił ogółem 5,9%, (był niższy niż średni w Polsce – 7,3%) – por. tablica 3. Najwyższy spadek miał miejsce w miastach: Koninie (16,1%), Poznaniu (14,8%), Kaliszu (13,9%) i Lesznie (12,4%) oraz w powiatach: pilskim (8,9%), chodzieskim i kolskim (po 8,0%),

międzychodzkiem (7,8%), gnieźnieńskim (7,2%), czarnkowsko-trzcianeckim (7,0%), rawickim (6,8%), jarocińskim i krotoszyńskim (po 6,5%), gostyńskim i pleszewskim (po 6,2%), ostrowskim i śremskim – po 6,1%. W pozostałych 14 powiatach, w których w latach 2011–2019 zmniejszyła się liczba ludności w wieku produkcyjnym (w grodziskim, kaliskim, kępińskim, kościańskim, nowotomyskim, obornickim, ostrzeszowskim, słupeckim, szamotulskim, średzkim, tureckim, wągrowieckim, wolsztyńskim i wrzesińskim), spadek ten nie przekraczał 6,0%, czyli średniej dla województwa.

Wzrost liczby ludności w wieku produkcyjnym w latach 2011–2019 miał miejsce w 3 powiatach: poznańskim (11,2%), leszczyńskim (3,5%) i konińskim (0,8%).

W analizowanym okresie w województwie wielkopolskim liczba ludności w **wieku poprodukcyjnym** wzrosła o 35,8% (w kraju 30,2%). Najwyższy przyrost zanotowano w powiatach: poznańskim (o 61,5%), obornickim (o 48,9%) i śremskim (o 44,8%). Najniższy przyrost był w powiecie kaliskim (24,6%) i w Poznaniu (25,9%). Przyrost powyżej 40% miał miejsce – poza wymienionymi wyżej – w powiatach: gnieźnieńskim, leszczyńskim, międzychodzkiem, pilskim, średzkim, złotowskim i m. Lesznie. Przyrost w przedziale 36 – 40%, a więc nieco ponad średnią dla województwa zanotowano w powiatach: chodzieskim, czarnkowsko-trzcianeckim, grodziskim, nowotomyskim, szamotulskim, wągrowieckim, wolsztyńskim, wrzesińskim i m. Koninie.

Przyrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym poniżej średniej dla województwa (38,5%) wystąpił w powiatach (poza już wymienionymi): jarocińskim, kępińskim, konińskim, kościańskim, krotoszyńskim, ostrowskim, ostrzeszowskim, pleszewskim, rawickim, słupeckim, tureckim i m. Kaliszu.

W województwie wielkopolskim **liczba ludności w wieku poprodukcyjnym zrównała się z liczbą osób w wieku 0–17 lat w roku 2017**. Tylko w województwie pomorskim, zrównanie liczebne tych grup wieku nastąpiło później – w roku 2018). Do 2010 roku przewaga liczby osób w najstarszej grupie wieku wystąpiła w Poznaniu, Kaliszu i Koninie. W roku 2019 nadwyżkę ludności w grupie wieku 0–17 lat nad liczbą osób w wieku poprodukcyjnym notowano w 15 powiatach: gostyńskim, grodziskim, kępińskim, konińskim, leszczyńskim, nowotomyskim, obornickim, poznańskim, rawickim, szamotulskim, średzkim, śremskim, wągrowieckim, wolsztyńskim i wrzesińskim.

W roku 2010 tylko w jednym powiecie (kaliski grodzki) notowano ujemny **przyrost naturalny** (-)1,0‰. W 2019 roku ujemny przyrost naturalny wystąpił w 3 powiatach grodzkich: w Kaliszu (-)5,1‰, Koninie (-)2,4‰ i Lesznie (-)0,7‰ oraz w 10 powiatach ziemskich: międzychodzkiem (-)1,9‰, kolskim (-)1,6‰, pilskim (-)0,8‰, chodzieskim i tureckim – po (-)0,7‰, czarnkowsko-trzcianeckim (-)0,6‰, jarocińskim, krotoszyńskim i słupeckim - po (-)0,4‰ oraz w rawickim (-)0,2‰. Nadal w większości powiatów (w 22 na 35) w 2019 roku przyrost naturalny był dodatni; najwyższy w powiecie poznańskim (5,2‰), w powiatach grodziskim i wolsztyńskim – po 3,3‰, w leszczyńskim (3,2‰) w średzkim (3,0‰), w nowotomyskim (2,3‰). Przyrost naturalny od 1‰ do 2‰ miał miejsce w 8 powiatach (gnieźnieńskim, gostyńskim, kościańskim, pleszewskim, szamotulskim, śremskim, wągrowieckim i wrzesińskim). Przyrost naturalny poniżej 1‰ notowano w 9 powiatach: chodzieskim, czarnkowsko-trzcianeckim, kaliskim, kępińskim, konińskim, obornickim, ostrowskim, ostrzeszowskim i złotowskim.

Wielkopolskie jest jedynym województwem, w którym **saldo migracji** w roku 2010 i 2019 jest takie samo – 0,4‰. Można przyjąć, że zmiany salda w powiatach dokonały się na skutek migracji wewnątrz województwa. W 2010 roku w **większości powiatów saldo migracji było ujemne**; w roku 2019 takich powiatów było więcej. W roku 2010 straty migracyjne wystąpiły w 22 powiatach: we wszystkich powiatach grodzkich (w Koninie (-)6,0‰, Poznaniu (-)5,4‰, Kaliszu (-)2,3‰ i Lesznie (-)0,9‰) oraz w powiatach ziemskich: słupeckim (-)3,8‰, złotowskim (-)2,7‰, kolskim (-)2,5‰, krotoszyńskim (-)2,4‰, gostyńskim (-)2,3‰, pilskim (-)2,0‰, tureckim (-)1,7‰, kępińskim (-)1,4‰, czarnkowsko-trzcianeckim (-)1,3‰, jarocińskim (-)1,2‰ oraz grodziskim, międzychodzkiem, ostrowskim, ostrzeszowskim, pleszewskim, rawickim, śremskim, wągrowieckim i wrzesińskim – w każdym mniej niż (-)1,0‰. W roku 2019 spośród ww. powiatów, tylko we wrzesińskim, w którym saldo migracji zmieniło się na dodatnie (3,1‰), wszystkie ww. powiaty ujemne saldo „zachowały” także w roku 2019. W większości z nich ujemne saldo migracji wzrosło. Wyjątkami były 4 powiaty (kępiński, rawicki, śremski i m. Poznań), w których saldo pozostało ujemne, ale niższe niż przed 9 laty. Równocześnie, do grupy powiatów, które w obydwu latach miały saldo ujemne dołączyło 7 kolejnych powiatów, w których w okresie 2010– 2019 przyrost migracyjny zmienił się w ubytek. Były to powiaty: chodzieski, gnieźnieński, kaliski, kościański, nowotomyski, obornicki i wolsztyński.

Dodatnie saldo migracji w roku 2010 występowało w 12 powiatach: chodzieskim (poniżej 0,1‰), gnieźnieńskim (0,3‰), kaliskim (1,7‰), konińskim (2,3‰), kościańskim (0,2‰),

leszczyńskim (3,8‰), nowotomyskim (0,9‰), obornickim (1,2‰), poznańskim (17,7‰), szamotulskim (2,9‰), średzkim (2,2‰) i wolsztyńskim. W roku 2019 powiatów zyskujących na migracji było o połowę mniej. Były to: koniński (0,1‰), leszczyński (8,7‰), poznański (18‰), szamotulski (3,2‰), średzki (3,7‰) i wrzesiński (3,1‰).

*

*

*

Województwo wielkopolskie ma korzystną sytuację pod względem przyrostu naturalnego i salda migracji, a także zmian w strukturze ludności. W analizowanym okresie zmniejszyła się liczba osób w wieku 0–17 lat i 18–59/64 lata, ale ubytki były znacznie niższe procentowo niż średnie dla całego kraju i w większości innych województw. (W latach 2010–2019 łączna liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym zmniejszyła się w Polsce o 5,6%, a w województwie wielkopolskim o 3,9%). Nastąpił znaczny przyrost ludności w najstarszej grupie wieku, co jest ważnym sygnałem do potrzeby oceny poziomu zaspokojenia usług dla tej grupy wieku. Dotyczy to zwłaszcza kilku powiatów wskazanych w analizie, w tym szczególnie powiatu poznańskiego, w którym przyrost liczby osób w najstarszej grupie wieku jest dwukrotnie wyższy niż średni dla całego kraju.

W Wielkopolsce korzystne są, na tle kraju i innych regionów, zmiany w strukturze wieku oraz dodatnie współczynniki przyrostu naturalnego i salda migracji. Nie może to odwracać uwagi od tych powiatów, w których zmiany wskazują na procesy spowolnienia rozwoju demograficznego i niekorzystne zmiany w strukturze ludności. Są to powiaty grodzkie, które charakteryzuje regres demograficzny, a także powiaty ziemskie: chodzieski, czarnkowsko-trzcianecki, kolski, międzychodzki, pilski, słupecki i złotowski. W każdym z ww. powiatów pogorszyły się współczynniki przyrostu naturalnego i salda migracji, nastąpił znaczny ubytek ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym.

6.1.5. Wnioski z analizy

W analizowanym okresie (2011 – 2019) województwa w grupie o względnie stabilnej sytuacji demograficznej powiększyły liczbę mieszkańców. Trwałą cechą ich sytuacji były dodatnie współczynniki przyrostu naturalnego i salda migracji. Tendencje w zmianach wartości współczynników były w tych województwach podobne: ubywało powiatów o dodatnich współczynnikach przyrostu naturalnego. W powiatach o dodatnich wartościach, współczynniki nieznacznie malały. Tymczasem, w coraz liczniejszych powiatach o ujemnych współczynnikach salda migracji, straty migracyjne były coraz większe. Wyniki analizy zmian

w strukturze ludności według wieku w latach 2011–2019 wskazywały na następujące cechy i tendencje:

– zwiększyła się liczba mieszkańców w powiatach ziemskich wokół dużych miast, w tym będących stolicami województw. Spadła liczba ludności w większości miast na prawach powiatu, zwłaszcza w tych, które w poprzednim podziale administracyjnym były stolicami województw. W wielu powiatach ziemskich zmniejszyła się liczba ludności. Spadek ten był zróżnicowany co do wielkości, co ma swoje odzwierciedlenie w zmniejszeniu liczby ludności najmłodszej i w wieku produkcyjnym,

– zmiany liczebności osób w wieku 0–17 lat charakteryzował przyrost w powiatach sąsiadujących z dużymi miastami, nierzadko w tych miastach, „kosztem” pozostałych powiatów. W wielu powiatach liczba ludności w grupie najmłodszej zmniejszyła się o kilkanaście procent, co obniża znacznie potencjał demograficzny powiatu,

– liczba osób w wieku produkcyjnym zmniejszyła się w każdym z 4 województw. Różna jest skala tego spadku; we wszystkich 4 województwach był on niższy niż średni w kraju. Zmniejszenie liczby osób w wieku produkcyjnym wystąpiło w zdecydowanej większości powiatów, w wielu było wysokie,

– wzrost liczby osób w grupie wieku poprodukcyjnego w województwach małopolskim i mazowieckim był niższy (o 3–4 pkt. proc.) niż średni dla Polski, w pozostałych o 5–7 pkt. proc. wyższy,

– przewaga liczby osób w wieku poprodukcyjnym nad liczbą osób w wieku 0–17 lat w poszczególnych województwach dokonywała się w latach mijającej dekady, poczynając od roku 2012 (woj. mazowieckie) do roku 2018 (woj. pomorskie).

Analiza objęła grupę województw, które w latach 2011–2019 powiększyły liczbę ludności, notowały stale dodatni przyrost naturalny i migracyjny. Jednak także w tych województwach można wskazać powiaty, w których zmiany w strukturze ludności oraz poziom współczynników przyrostu naturalnego i salda migracji mogą prowadzić do wystąpienia procesów o charakterze depopulacyjnym. Wymienione województwa, w analizowanym okresie, notowały względnie korzystny poziom przyrostu naturalnego i salda migracji, lecz kierunek i tempo zmian w poszczególnych powiatach stają się coraz bardziej zróżnicowane. Procesami depopulacyjnymi zagrożone są bardziej pojedyncze powiaty niż zwarte obszary sąsiadujące.

6.2. Województwo śląskie

Charakterystyka zmian w sytuacji demograficznej województwa śląskiego wskazuje na zróżnicowany poziom zaawansowania poszczególnych procesów:

- liczba ludności w latach 2011–2019 zmniejszyła się o 2,5%,
- liczba osób w grupie wieku 0–17 lat zmniejszyła się o 3,4%,
- liczba osób w wieku 0–17 lat z liczbą osób w grupie poprodukcyjnej zrównała się w 2010 roku.

Odrębną cechą województwa jest struktura administracyjna: duża liczba miast na prawach powiatu (19) i mniej powiatów ziemskich (17), co może mieć wpływ na zmiany demograficzne, różne w powiatach grodzkich i ziemskich. Z powyższych względów województwo śląskie zostało potraktowane odrębnie.

Liczba ludności województwa śląskiego w latach 2011–2019 zmniejszyła się o 2,5%. Dokonało się to głównie za sprawą wysokiego ubytku ludności w miastach na prawach powiatu. Spośród powiatów grodzkich, jedynie Żory nieznacznie zwiększyły liczbę mieszkańców (o 0,5%). W pozostałych 18 powiatach grodzkich liczba ludności zmniejszyła się; najmniej w Mysłowicach (1,2%), Tychach (1,5%) i Rybniku (2,1%), najwięcej w Katowicach (6,0%), Bytomiu (6,8%), Świętochłowicach (7,0%) i Sosnowcu (7,8%).

W 8 powiatach ziemskich (z 17), liczba ludności wzrosła: w bielskim (5,6%), mikołowskim (5,2%), pszczyńskim i bieruńsko-lędzińskim (po 3,6%), rybnickim (2,9%), tarnogórskim (1,7%), cieszyńskim (1,3%) i gliwickim (0,5%). W 9 powiatach ziemskich liczba ludności zmniejszyła się, w powiecie: zawierciańskim (4,5%), będzińskim (2,7%), raciborskim (1,8%), myszkowskim (1,7%), kłobuckim (1,4%), lublinieckim (1,0%), w częstochowskim, wodzisławskim i żywieckim o mniej niż 1,0%.

Liczba ludności w **wieku 0–17 lat** w województwie śląskim w latach 2011–2019 zmniejszyła się o 3,4% (średnio w kraju 4,1%) – por. tablica 3. W 4 miastach na prawach powiatu liczba ludności w grupie 0–17 lat wzrosła: w Tychach (5,7%), Mysłowicach (2,9%), Żorach (1,2%), Bielsku-Białej (0,6%). W 15 powiatach miejskich zmniejszyła się: w Jastrzębiu Zdroju (13,8%), Bytomiu (11,6%), Świętochłowicach (9,3%), Zabrze (9,1%), Częstochowie (8,0%), Sosnowcu (6,8%), Jaworznie i Piekarach Śląskich (po 5,5%), w Katowicach (3,6%),

Chorzowie i Rudzie Śląskiej (po 3,4%), Siemianowicach (2,9%), w Dąbrowie Górniczej (2,5%), Rybniku (1,2%), Gliwicach (0,9%).

W 17 powiatach ziemskich sytuacja była zróżnicowana; w 8 liczba osób w wieku 0–17 lat wzrosła, w tym w powiecie: mikołowskim (10,0%), bielskim (4,4%), bieruńsko-lędzińskim (3,7%), rybnickim (3,3%), tarnogórskim (2,4%), pszczyńskim (2,0%), gliwickim (0,8%) Wysoki spadek liczby osób w tej grupie wieku zanotowano w powiatach: kłobuckim (12,6%), częstochowskim (9,7%), zawierciańskim (9,2%), żywieckim (8,8%), raciborskim (7,5%), myszkowskim (6,5%) i lublinieckim (6,3%). W 3 powiatach zmniejszenie liczby ludności w wieku 0 – 17 lat było niższe niż średnie w województwie: w wodzisławskim (2,5%), cieszyńskim (2,1%) i będzińskim (o 1,0%).

Liczba ludności w **wieku produkcyjnym** zmniejszyła się w województwie śląskim o 10,8% (w kraju średnio o 7,3%). Spadek liczby osób w wieku produkcyjnym nastąpił we wszystkich powiatach; procentowo znacznie większy w powiatach grodzkich niż w powiatach ziemskich. Jedynie w Chorzowie spadek był jednocyfrowy (8,8%). Największe ubytki zanotowały: Sosnowiec (20,5%), Dąbrowa Górnicza (18,9%), Częstochowa (17,9%), Tychy (15,8%), Świętochłowice (15,6%), Gliwice (15,4%). W dwóch powiatach ziemskich liczba ludności w tej grupie wieku zmniejszyła się o więcej niż o 10%: w powiecie będzińskim (12,5%) i zawierciańskim (12,3%). Zmniejszenie liczby osób w wieku produkcyjnym o 10– 15% zanotowano w 12 miastach. Ubytek ludności w wieku produkcyjnym miał miejsce we wszystkich powiatach ziemskich. Dominowały spadki jednocyfrowe; wyższe zmniejszenia wystąpiły w dwóch powiatach: będzińskim (12,5%) i zawierciańskim (12,3%). Niższe od średniej ubytki w tej grupie zanotowano w powiatach: myszkowskim (8,9%), raciborskim (7,6%), wodzisławskim (6,8%), gliwickim (6,3%), tarnogórskim (6,2%), lublinieckim (5,9%), cieszyńskim (5,8%) i częstochowskim (5,0%). W 5 powiatach (bielskim, mikołowskim, rybnickim, bieruńsko-lędzińskim i żywieckim) liczba osób w wieku produkcyjnym zmniejszyła się o mniej niż 5,0%.

Procentowy przyrost liczby ludności w **wieku poprodukcyjnym** w województwie śląskim (29,1%) był o 1 pkt. proc. niższy niż średni dla Polski. Przyrost ten nie był znacząco zróżnicowany w powiatach ziemskich: od 21,1% w powiecie kłobuckim do 36,6% w bieruńsko-lędzińskim. W miastach na prawach powiatu wielkości skrajne wynosiły: w Chorzowie 12,4%, w Tychach 54,0%, w Żorach 87,7%).

Przewaga liczby ludności w wieku poprodukcyjnym nad liczbą w grupie 0–17 lat w województwie śląskim została zanotowana w 2010 roku. Najwcześniej, w 2010 roku, w miastach na prawach powiatu (w 13 na 19). W pozostałych powiatach grodzkich zmiana proporcji nastąpiła do roku 2017.

Przewaga ludności w wieku poprodukcyjnym nad ludnością w wieku 0–17 lat do roku 2010 nastąpiła też w 4 powiatach ziemskich (będziańskim, myszkowskim, tarnogórskim i zawierciańskim). W większości powiatów ziemskich (w 10) zmiany nastąpiły w latach 2011–2018. W powiatach: pszczyńskim, rybnickim i bieruńsko-lędzińskim przeważająca liczba grupy wieku 0–17 lat występowała w 2019 roku.

W województwie śląskim **współczynnik przyrostu naturalnego** w analizowanym okresie obniżył się z 0,0‰ w roku 2010 na (-)2,5‰ w roku 2019.

W roku 2010 w **grupie powiatów grodzkich** przeważały powiaty o ujemnym przyroście naturalnym (12 na 19). Największy względny ubytek naturalny zanotowano w Sosnowcu (-)3,2‰, Częstochowie (-)2,3‰, Chorzowie (-)2,2‰ i Katowicach (-)2,1‰. W Bytomiu, Dąbrowie Górniczej, Gliwicach, Jaworznie, Piekarach Śląskich, Rudzie Śląskiej i Świętochłowicach ujemne współczynniki przyrostu naturalnego pozostawały w przedziale 0–2‰. Najwyższe dodatnie współczynniki przyrostu naturalnego miały: Żory (5,1‰), Rybnik (3,1‰), Jastrzębie Zdrój (3,0‰), Tychy (2,9‰). W Bielsku-Białej, Mysłowicach i Zabrze współczynniki przyrostu naturalnego nie przekroczyły 2‰. W roku 2019 dodatni przyrost naturalny zachowały jedynie Żory (0,8‰). W 18 powiatach grodzkich przyrost naturalny był ujemny; najniższy w Sosnowcu (-)5,8‰, Częstochowie (-)5,7‰, Świętochłowicach (-)5,2‰, Chorzowie (-)5,0‰. Ujemne współczynniki przyrostu naturalnego przekraczały (-)3,0‰ w: Bytomiu, Dąbrowie Górniczej, Jaworznie, Katowicach, Piekarach Śląskich, Siemianowicach.

W roku 2010 w **powiatach ziemskich** ujemny przyrost naturalny notowano w 5 na 17 powiatów; w powiatach: zawierciańskim (-)3,3‰, będziańskim (-)2,7‰, częstochowskim (-)2,3‰, myszkowskim (-)2,2‰ i raciborskim (-)0,2‰. Najwyższe dodatnie współczynniki przyrostu naturalnego osiągnęły powiaty: pszczyński (5,0‰), bieruńsko-lędzińskim (3,5‰), rybnickim (2,7‰), mikołowski (2,6‰) i cieszyński (2,2‰). W pozostałych powiatach ziemskich (bielskim, gliwickim, kłobuckim, lublinieckim, tarnogórskim, wodzisławskim i żywieckim) dodatni przyrost naturalny był poniżej 2,0‰.

Po 9 latach proporcje liczby powiatów o dodatnim i ujemnym przyroście naturalnym były odwrotne. W roku 2019 tylko w 5 powiatach notowano dodatnie współczynniki przyrostu naturalnego; w powiecie pszczyńskim (2,5‰), zaś w bielskim, rybnickim i bieruńsko-lędzińskim – poniżej 1‰. Wysokie ujemne współczynniki występowały w powiatach: zawierciańskim (-)5,8‰, będzińskim (-)5,6‰, myszkowskim (-)3,9‰, częstochowskim (-)3,8, żywieckim (-)2,2‰. W powiatach: cieszyńskim, gliwickim, kłobuckim, lublinieckim, raciborskim, tarnogórskim i wodzisławskim, ujemny współczynnik przyrostu naturalnego nie przekraczał 2‰.

Podobnie zróżnicowana jest sytuacja powiatów grodzkich i ziemskich w zakresie **salda migracji**. Ujemne saldo migracji województwa śląskiego w latach 2011– 2019 nie zmieniło się w takim stopniu jak przyrost naturalny. W roku 2010 wynosiło (-)1,1‰, w 2019 (-)1,0‰. W roku 2010 wszystkie powiaty grodzkie miały ujemne saldo migracji. Najwyższe: Jastrzębie Zdrój (-)8,6‰, Żory (-)6,7‰), Bytom i Zabrze (po (-)4,9‰), Sosnowiec (-)4,5‰, Świętochłowice (-)4,1‰. W pozostałych powiatach grodzkich ujemne saldo migracji nie przekraczało 4‰. W roku 2019 jeden powiat grodzki miał dodatni przyrost migracyjny (Mysłowice – 1,1‰). W pozostałych powiatach miejskich ujemne saldo migracji było niższe niż przed 9 laty. Najwyższe w Sosnowcu (-)4,7‰, Bytomiu (-)4,5‰ oraz Jastrzębiu Zdroju (-)4,0‰.

W powiatach ziemskich, ujemne saldo migracji w roku 2010 notowano jedynie w powiecie zawierciańskim (-)0,1‰. Dodatnie saldo migracji było w powiatach: bielskim (6,3‰), mikołowskim (4,9‰) i częstochowskim (4,4‰). Współczynniki salda migracji w pozostałych powiatach nie przekraczały 3‰.

W roku 2019 było 5 powiatów o ujemnym saldzie migracji: (kłobucki (-)1,7‰, raciborski (-)1,3‰, wodzisławski (-)1,0‰, zawierciański (-)0,7 i żywiecki (-)0,5‰) oraz 2 powiaty (lubliniecki i pszczyński), w których saldo było zerowe. Wśród 10 powiatów o dodatnim saldzie migracji w 2019 roku, najwyższe korzyści migracyjne odnotowały powiaty: mikołowski (6,1‰), tarnogórski (5,6‰) i bielski (4,8‰). Dodatnie saldo migracji w pozostałych 7 powiatach nie przekraczało 2‰.

Analiza zmian migracyjnych w przekroju powiatów w województwie śląskim wskazuje na odpływ ludności z powiatów grodzkich do powiatów ziemskich.

6.2.1. Wnioski z analizy

Odrębność województwa śląskiego wyraża się przewagą liczby powiatów grodzkich nad ziemskimi, co wymaga uwzględnienia w ocenie procesów demograficznych. Ludność powiatów grodzkich w ogólnej liczbie mieszkańców województwa stanowi ponad 70% ludności całego województwa śląskiego.

Spadek przyrostu naturalnego województwa z poziomu zero w roku 2010 do (-)2,5‰ w roku 2019 znacznie „obciążył” powiaty grodzkie niż ziemskie. W grupie powiatów ziemskich w 7 (na 17) w całym analizowanym okresie utrzymywał się dodatni – chociaż malejący – przyrost naturalny. W powiatach grodzkich notowano ujemny, obniżający się, przyrost naturalny.

Analiza zmian w wielkości współczynników salda migracji w powiatach (przy utrzymaniu w latach 2011–2019 salda dla województwa w wielkości (-)1,0‰), wskazuje, że ujemne saldo utrzymuje się w powiatach grodzkich, dodatnie w ziemskich. W latach 2011–2019 dodatnie saldo migracji notowano w 11 powiatach ziemskich (większość miała dodatni przyrost naturalny). Takiej sytuacji nie stwierdzono w żadnym z powiatów grodzkich.

Wysokie saldo migracji ma miejsce w 3 powiatach ziemskich: bielskim, mikołowskim i tarnogórskim.

W powiatach grodzkich dodatni współczynnik przyrostu naturalnego był w Żorach (5,1‰ w roku 2010 i 0,8‰ – w 2019). Dodatni współczynnik salda migracji w Mysłowicach - (-)1,4‰ w roku 2010 i 1,1‰ w roku 2019.

Sytuacja demograficzna powiatów ziemskich oceniana zmianami w stanie i strukturze wieku ludności, wskazuje, że najkorzystniejszą sytuację miały powiaty: mikołowski, bielski, bieruńsko-lędziński, pszczyński, rybnicki i tarnogórski, w których w latach 2011–2019 przybyło mieszkańców, także w grupie 0–17 lat. W niekorzystnej sytuacji są powiaty: zawierciański, kłobucki, raciborski, myszkowski i częstochowski, w których nastąpił znaczny ubytek liczby mieszkańców w grupie wieku 0–17 lat i w wieku produkcyjnym.

Sytuacja demograficzna powiatów grodzkich jest mniej korzystna i mniej zróżnicowana niż powiatów ziemskich. W latach 2011–2019 przybyło mieszkańców tylko w Żorach (o 0,5%). Można wskazać powiaty o niewielkim ubytku ogółu ludności (Tychy, Mysłowice i Bielsko-Biała), gdzie wzrosła o 1% liczba mieszkańców w wieku 0–17 lat.

Niekorzystna sytuacja jest w powiatach grodzkich, w których wystąpił ubytek mieszkańców, w tym w wieku 0–17 lat oraz w wieku produkcyjnym: Jastrzębie Zdrój, Bytom, Świętochłowice, Zabrze, Częstochowa, Sosnowiec, Sytuacja w rozwoju demograficznym miast jest niekorzystna, ponieważ szybko ubywa w nich mieszkańców.

6.3. Województwa o umiarkowanym ubytku ludności i zmianach w strukturze wieku

Do grupy tej zaliczono 7 województw, w których zachodzą procesy demograficzne wskazujące na zagrożenie depopulacją. Są to województwa: dolnośląskie, kujawsko-pomorskie, lubuskie, podlaskie, podkarpackie, warmińsko-mazurskie i zachodniopomorskie.

W latach 2011 – 2019 w województwach tych notowano zmiany:

- zmniejszyła się liczba mieszkańców (poza woj. podkarpackim, w którym nie uległa zmianie) o mniej niż 3%,
- nastąpił spadek liczby ludności w grupie wieku 0–17 lat i w grupie wieku produkcyjnego, wyższy od średniego dla Polski,
- zrównanie liczby ludności w wieku 0–17 lat z liczbą osób w wieku poprodukcyjnym nastąpiło około połowy minionej dekady,
- współczynniki przyrostu naturalnego – z dodatnich w roku 2010 – zmieniały się do roku 2019 na ujemne (oprócz województwa podkarpackiego, w którym dodatni współczynnik przyrostu naturalnego wynosił 0,3‰),
- saldo migracji ujemne w 2010 roku powiększyło się do roku 2019; poza województwem dolnośląskim, w którym było dodatnie (0,5‰ w roku 2010 i 1,7‰ w 2019) oraz województwem zachodniopomorskim, w którym pozostało na zbliżonym poziomie: (-)0,5‰ w roku 2010 i (-)0,4‰ w roku 2019).

6.3.1. Województwo dolnośląskie

W województwie dolnośląskim w latach 2011–2019 **liczba ludności zmniejszyła się** o 0,6%. Wzrost liczby mieszkańców notowano w 8 powiatach (na 29); największy w powiecie wrocławskim (27,7%) oraz w powiatach: średzkim (6,8%), trzebińskim (4,7%), oławskim

(2,8%), oleśnickim i w m. Wrocławiu (po 1,9%), legnickim (1,1%) i polkowicki (0,2%). Największy spadek liczby ludności wystąpił w powiatach ziemskich: ząbkowickim (6,3%), kamiennogórskim (6,1%) i zgorzeleckim (5,8%) oraz w miastach Jelenia Góra (5,9%), Wałbrzych (5,6%)¹³ i Legnica (3,9%), w kolejnych powiatach ziemskich: kłodzkim (5,8%), górowskim (5,4%), jaworskim (5,1%), dzierzoniowskim (5,0%), lubańskim (4,9%), złotoryjskim (4,8%), lwóweckim (4,5%), wałbrzyskim (3,8%) i świdnickim (3,4%). W pozostałych powiatach (bolesławieckim, głogowskim, jeleniogórskim, milickim, strzelińskim, wołowskim), ubytek nie przekraczał 3%.

W analizowanym okresie w województwie dolnośląskim liczba **ludności w grupie wieku 0–17 lat** zmniejszyła się o 2,2% (w kraju 4,1%) – por. tablica 3. Przyrost ludności w tej grupie wieku zanotowano w powiecie wrocławskim (36,8%), we Wrocławiu (17,7%), w powiecie średzkim (3,7%).

W latach 2011–2019 liczba ludności w wieku 0–17 lat zmniejszyła się w 26 powiatach (na 29). Największe ubytki (powyżej 10,0%) wystąpiły w powiatach: kamiennogórskim (19,1%), górowskim (18,6%), lubańskim (17,6%), zgorzeleckim (16,9%), lwóweckim (16,3%), ząbkowickim (15,4%), kłodzkim (15,1%), złotoryjskim (14,2%), jaworskim (13,3%), jeleniogórskim (11,8%) i dzierzoniowskim (10,7%). Spadek liczby osób w wieku 0–17 lat od 5% do 10% miał miejsce w powiatach: głogowskim, milickim, polkowickim, strzelińskim, świdnickim, wałbrzyskim, wołowskim oraz w miastach: Jelenia Góra, Legnica i Wałbrzych. Mniej niż o 5% liczba osób w tej grupie wieku zmniejszyła się w powiatach: legnickim, lubińskim, oleśnickim, oławskim i trzebińskim.

Liczba osób **w wieku produkcyjnym** w latach 2011–2019 zmniejszyła się o 9,6% (w kraju 7,3%). Wzrost liczby mieszkańców w tej grupie wieku odnotowano w powiatach: wrocławskim (18,5%) i średzkim (0,8%). Spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym miał miejsce w 27 powiatach, w tym najwyższy (powyżej 10,0%) w Jeleniej Górze (17,5%), Legnicy (14,2%), w powiatach: kłodzkim (13,9%), głogowskim (13,7%), dzierzoniowskim (13,6%), w m. Wałbrzychu (13,3%), w powiatach: ząbkowickim (13,2%), złotoryjskim (13,1%), jaworskim (13,0%), zgorzeleckim (12,9%), lubińskim (12,8%), świdnickim (12,0%), kamiennogórskim i lubańskim (po 11,7%), jeleniogórskim i lwóweckim (po 11,2%) oraz w górowskim (10,0%). Najmniej osób w wieku produkcyjnym ubyło (3,1%) w powiecie trzebińskim. W powiatach: bolesławieckim, legnickim, milickim, oleśnickim, oławskim,

---

¹³ W latach 2013 - 2019. Wcześniej Wałbrzych był częścią powiatu wałbrzyskiego.

polkowickim, strzelińskim, wałbrzyskim, wołowskim, w m. Wrocławiu, ubytek liczby osób w wieku produkcyjnym w latach 2011–2019 zawierał się w przedziale od 5% do 10%.

W latach 2011–2019 przyrost liczby osób w **wieku poprodukcyjnym** wyniósł 35,9% (średnia dla kraju 30,2%) – por. tablica 3. Najwyższy przyrost miał miejsce w powiecie głogowskim (o 65,3%). Wysoki przyrost liczby osób w tej grupie wieku (o ponad 30%) notowano w powiatach: wrocławskim (59,6%), lubińskim (53,1%), trzebnickim (49,4%), oławskim (49,2%), złotoryjskim (45,6), jeleniogórskim (43,9%), polkowickim (41,7%), oleśnickim (40,5%), milickim (40,4%), bolesławieckim (40,1%), średzkim (38,9%), legnickim (38,5%), w m. Legnicy (38,4%), w powiatach: jaworskim i lwóweckim (po 37,4%), lubańskim (36,9%), świdnickim (36,8%), zgorzeleckim (35,7%), górowskim (33,1%), w m. Jeleniej Górze (32,6%) oraz w powiatach: kłodzkim (32,1%), wołowskim (31,7%), kamiennogórskim (30,1%) i dzierzoniowskim (30,0%).

Przyrost ludności w wieku poprodukcyjnym poniżej 30% odnotowano w 5 powiatach: strzelińskim (29,7%), ząbkowickim (29,6%), wałbrzyskim (16,9%), we Wrocławiu (27,9%) i Wałbrzychu (17,4%).

W województwie dolnośląskim **liczba ludności w wieku poprodukcyjnym uzyskała przewagę nad grupą najmłodszych (0–17 lat)** w połowie dekady – w roku 2015. Do roku 2010 łącznie, przewaga ta wystąpiła we wszystkich powiatach grodzkich oraz w 3 powiatach ziemskich: w dzierzoniowskim, kłodzkim i wałbrzyskim. W latach 2011–2018 proporcje liczby ludności w grupach wieku zmieniły się; przewaga ludności w najstarszej grupie wieku wystąpiła w 20 powiatach. W roku 2019 liczba osób w grupie wieku 0–17 lat przeważała nad liczbą osób w wieku poprodukcyjnym w 3 powiatach: polkowickim, średzkim oraz wrocławskim, gdzie odsetek osób w wieku 0–17 lat wynosił 22,4%, a ludności w wieku poprodukcyjnym – 16,1%.

W analizowanym okresie w województwie dolnośląskim nastąpiły zmiany w poziomie **przyrostu naturalnego**; w roku 2010 wynosił (-)0,1‰, w roku 2019 (-)2,0‰.

W roku 2010 ujemny przyrost naturalny miał miejsce w 13 powiatach (na 29). Ubytek naturalny w poszczególnych powiatach wynosił: w m. Jeleniej Górze (-)3,8‰ oraz w powiatach: wałbrzyskim¹⁴ - w którym było wtedy także m. Wałbrzych - (-)3,7‰,

---

¹⁴ W skład powiatu wałbrzyskiego wchodziło m. Wałbrzych, które status odrębnego powiatu grodzkiego uzyskało w roku 2013.

w powiatach: kłodzkim (-)3,0‰, jeleniogórskim (-)2,9, ząbkowickim (-)2,8‰ i lwóweckim (-)1,8‰. Ujemny przyrost naturalny niższy niż 1‰ notowano w powiatach: legnickim, lubańskim, świdnickim, wołowskim i zgorzeleckim.

We wszystkich wymienionych powiatach ujemny przyrost naturalny w roku 2019 znacznie wzrósł. Najwyższe ujemne współczynniki notowano w powiatach: w Wałbrzychu (-)8,2‰, wałbrzyskim (-)6,8‰, ząbkowickim (-)6,1‰, w Jeleniej Górze (-)6,0‰, kłodzkim (-)5,9‰, jeleniogórskim (-)5,8‰, zgorzeleckim (-)5,7‰, kamiennogórskim (-)5,4‰, lwóweckim (-)5,3‰ i dzierzoniowskim (-)5,1‰. W 3 powiatach, w których notowano ujemne współczynniki przyrostu naturalnego w całym analizowanym okresie (legnickim, lubańskim i świdnickim) ujemny przyrost naturalny w roku 2019 nie przekraczał (-)5,0‰. W 11 powiatach dodatni przyrost naturalny w roku 2010 zmienił się i stał się ujemny. Są to powiaty: złotoryjski (-)3,6‰, jaworski (-)3,2‰, m. Legnica (-)2,7‰, strzeliński (-)2,2‰, bolesławiecki (-)2,1‰, głogowski, górowski, lubiński, milicki, polkowicki i trzebiński o ujemnych współczynnikach przyrostu naturalnego poniżej 2,0‰. W roku 2019 ujemny przyrost naturalny wystąpił w 24 (na 30) powiatach województwa dolnośląskiego. Dodatni przyrost naturalny zachowało 5 powiatów: wrocławski (5,3‰), m. Wrocław (0,9‰) oraz powiaty: oławski i średzki (po 0,8‰) i oleśnicki (0,4‰). Jedynie w powiecie wrocławskim wysokość współczynnika przyrostu naturalnego wzrosła (z 3,8 do 5,3‰). W pozostałych 4 powiatach współczynniki były niższe niż w roku 2010.

W województwie dolnośląskim saldo migracji w obydwu latach było dodatnie: w 2010 roku – 0,5‰, w roku 2019 – 1,7‰.

Korzystna sytuacja województwa pod względem salda migracji (**wzrost dodatniego salda w latach 2011– 2019**) ma swoje odzwierciedlenie w relatywnie dużej liczbie powiatów, które mają przyrosty ludności z tytułu migracji. W 8 powiatach (jeleniogórskim, legnickim, oleśnickim, oławskim, średzkim, trzebnickim, wrocławskim i w m. Wrocławiu) dodatnie saldo migracji występowało w obydwu latach (2010 i 2019). W kilku odnotowano znaczny wzrost salda: w powiatach wrocławskim (22,5‰ i 30,3‰), średzkim (6,2‰ i 14,6‰) i m. Wrocławiu (1,1‰ i 3,2‰). Wysokie, chociaż zmniejszające się saldo migracji wystąpiło jeszcze w powiecie trzebnickim (8,3% w roku 2010 i 4,8% w roku 2019).

W analizowanym okresie 2/3 powiatów miało ujemne saldo migracji; były to powiaty grodzkie (poza m. Wrocławiem) oraz ponad połowa powiatów ziemskich. W 3 powiatach: bolesławieckim, lwóweckim i wałbrzyskim nastąpiła zmiana salda z nieznacznie ujemnego

na także dodatnie. W dwóch powiatach notowano dodatnie saldo w roku 2010 i ujemne w 2019; były to powiaty: milicki (zmiana z 0,1‰ na (-)2,0‰) i wołowski (z 0,6‰ na (-)1,7‰). Ujemne saldo migracji w większości powiatów nie było i nie jest wysokie. Utrzymywanie się takiego stanu w dłuższym okresie przyjmuje charakter zjawiska trwałego, mającego znaczenie dla rozwoju powiatu. Współczynnik salda migracji miał **ujemną** wartość w obydwu latach (2010 i 2019) w powiatach: głogowskim (3,8‰ i 2,7‰ odpowiednio), górowskim (3,1‰ i 5,6‰), jaworskim (0,6‰ i 5,0‰), kamiennogórowskim (3,7‰ i 3,9‰), ząbkowickim (2,9‰ i 3,8‰), zgorzeleckim (4,4‰ i 3,5‰) i złotoryjskim (1,7‰ i 4,7‰).

*

*

*

Województwo dolnośląskie jest w grupie województw o umiarkowanym ubytku ludności i zróżnicowanych zmianach w rozwoju demograficznym. Cechami pozytywnymi w sytuacji demograficznej województwa są: dodatnie, rosnące saldo migracji i relatywnie niewielki, niższy blisko o połowę niż średni dla całego kraju, ubytek liczby osób w wieku 0–17 lat, co w mniejszym stopniu niż w przypadku większości województw zagraża przyszłemu rozwojowi demograficznemu. W województwie dolnośląskim wystąpiło nieznaczne zmniejszenie się w latach 2010 -2019 liczby ludności (o 0,6%). Miał miejsce wyższy niż średni dla kraju ubytek liczby osób w wieku produkcyjnym. Zanotowano wzrost ujemnego przyrostu naturalnego w tempie wyższym niż średni dla Polski. Województwo dolnośląskie charakteryzuje się zróżnicowanym rozwojem wewnętrznym. Znacznymi różnicami w sytuacji demograficznej powiatów. Obserwujemy dynamiczny rozwój centrum województwa: dodatni, zwiększający się przyrost naturalny i migracyjny w stolicy województwa, a zwłaszcza w powiecie wrocławskim oraz w kilku powiatach: oleśnickim, oławskim, średzkim i trzebnickim (dodatnie współczynniki ruchu rzeczywistego ludności oraz przyrost liczby mieszkańców).

Jeśli powiat wrocławski zachowa tak korzystne, lub zbliżone, parametry przyrostu naturalnego i migracji jak w mijającym dziesięcioleciu, to zrównanie liczebne osób z grupy wieku 0–17 lat i w wieku poprodukcyjnym, może przesunąć się w czasie jeszcze o kilka lat; mimo najwyższego ze wszystkich powiatów województwa przyrostu liczby ludności w wieku poprodukcyjnym.

W szeregu powiatów wskaźniki demograficzne są niekorzystne, wskazują na zagrożenie harmonijnego rozwoju ludności. Są powiaty, w których wysoki ubytek liczby mieszkańców w latach 2011– 2019 (o ponad 10%) nastąpił równocześnie ze zmniejszeniem liczby osób

w wieku 0– 17 lat oraz w wieku produkcyjnym. Procesy takie miały miejsce w powiatach: dzierzoniowskim, górowskim, jaworskim, jeleniogórskim, kamiennogórskim, kłodzkim, lubańskim, lwóweckim, ząbkowickim, zgorzeleckim i złotoryjskim. W części ww. powiatów w obydwu latach notowano wysokie ujemne współczynniki ruchu rzeczywistego ludności, a w powiecie jeleniogórskim dynamicznie wzrastał ujemny współczynnik przyrostu naturalnego (z (-)2,9‰ do (-)5,8‰) oraz szybko spadał dodatni współczynnik salda migracji (z 3,8‰ do 0,4‰). Mogą to być (a faktycznie już są) tereny zagrożone depopulacją.

6.3.2. Województwo podkarpackie

W województwie podkarpackim w latach 2011–2019 **liczba ludności** nie uległa zmianie; zwiększyła się w 8 powiatach (na 25). Najwyższy przyrost liczby mieszkańców miał miejsce w Rzeszowie (9,5%) oraz w powiatach: rzeszowskim (4,1%), łańcuckim (2,2%), ropczycko-sędziszowskim (2,1%), przemyskim (0,6%), krośnieńskim (0,5%) i dębickim (0,3%). W pozostałych 18 powiatach liczba ludności zmniejszyła się; najwięcej w m. Przemysłu (6,8%), w powiecie lubaczowskim (4,6%), w m. Tarnobrzegu (4,4%), w bieszczadzkim (3,7%), stalowowolskim (3,5%), tarnobrzesckim i m. Krośnie (po 2,6%), w jarosławskim (2,2%) i jasielskim (2,0%). W powiatach: brzozowskim, kolbuszowskim, leżajskim, nizańskim, przeworskim, sanockim, strzyżowskim i leskim, zmniejszenie liczby ludności nie przekraczało 2%.

Spadek liczby ludności w grupie wieku 0–17 lat o 10,4% (w Polsce średnio o 4,1%), osłabił potencjał rozwojowy województwa i poszczególnych powiatów. Jedynie w Rzeszowie zwiększyła się liczba ludności w tej grupie wieku, i to na dużą skalę bo o 20,4%. Źródłem tego przyrost jest dodatni, wysoki przyrost naturalny i relatywnie wysokie dodatnie saldo migracji¹⁵. Tak, jak wysoki był przyrost liczby dzieci i młodzieży w Rzeszowie, tak wysoki – dwukrotnie wyższy niż średni w województwie – jest ich ubytek w kilku powiatach: bieszczadzkim (o 21,2%), lubaczowskim (o 20,3%) i nizańskim (o 20,1%). W 14 kolejnych powiatach liczba ludności w wieku 0–17 lat zmniejszyła się w tym czasie o kilkanaście procent. Są to powiaty: kolbuszowski (spadek o 19,2%), tarnobrzescki (18,6%), przemyski (17,4%), leski (17,2%), leżajski (16,5%), jasielski (16,4%), Tarnobrzeg (o 16,3%) i Przemysł (o 15,0%), powiaty: stalowowolski (15,6%), strzyżowski (15,3%), jarosławski (14,7%),

---

¹⁵ Przy wnioskowaniu i ocenie zmian demograficznych w Rzeszowie w minionym 10-leciu, zwłaszcza przy ocenie elementów ruchu rzeczywistego ludności, należy pamiętać o wpływie na wyniki licznych zmian administracyjnych polegających na włączaniu do miasta okolicznych wiejskich terenów i miejscowości. Dlatego przy wnioskowaniu wskazana jest ocena łącznych zmian, jakie miały miejsce w Rzeszowie i powiecie rzeszowskim.

brzozowski (14,4%) oraz przeworski i sanocki (po 14,0%). W 7 pozostałych powiatach (dębickim, krośnieńskim, łańcuckim, mieleckim, ropczycko-sędziszowskim, rzeszowskim i m. Krośnie) liczba ludności w wieku 0–17 lat zmniejszyła się o mniej niż 10% (najmniej w powiecie rzeszowskim – o 3,3%).

Zmniejszenie liczby osób w wieku produkcyjnym w województwie podkarpackim było relatywnie o połowę mniejsze niż średnie w kraju. W województwie liczebność tej grupy ludności zmniejszyła się o 3,8% (w Polsce o 7,3%) – por. tablica 3. W trzech powiatach (kolbuszowskim, przemyskim i rzeszowskim) liczba osób w wieku produkcyjnym nieco wzrosła (odpowiednio o: 0,5%, 1,4% i 2,8%). Równocześnie w czterech innych zmniejszyła się o ponad 10%. Były to 3 miasta na prawach powiatu, w przeszłości stolice województw: Przemyśl (spadek o 14,7%), Krosno (12,9%) i Tarnobrzeg (12,4%) oraz powiat stalowowolski (10,9%). W 6 kolejnych powiatach liczba ludności w wieku produkcyjnym zmniejszyła się o ponad 5%, tj. w: bieszczadzkim (7,5%), sanockim (7,4%), tarnobrzesckim (6,1%), lubaczowskim (5,9%), leskim (5,8%) i jarosławskim (5,3%). W 12 powiatach zmniejszenie liczby ludności w wieku produkcyjnym nie przekroczyło 5%.

Przyrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym – w województwie (o 28,3%) był nieco niższy niż średni w kraju (o 30,2%) – najwyższy był w: Rzeszowie (42,2%), Krośnie (41,4%) i Tarnobrzegu (38,4%) oraz w powiatach: stalowowolskim (41,8%) i bieszczadzkim (40,3%). Przyrost o ponad 30% (czyli powyżej średniej krajowej) miał miejsce w powiatach: sanockim (36,6%), leskim (32,8%) i tarnobrzesckim (32,3%). W 3 powiatach: rzeszowskim, kolbuszowskim i strzyżowskim przyrost liczby osób w najstarszej grupie wieku nie przekraczał 20% i wynosił odpowiednio: 19,3%, 19,0% i 16,5%.

Przewaga liczby ludności w wieku poprodukcyjnym nad grupą najmłodszych (0 – 17 lat) w województwie podkarpackim nastąpiła w roku 2016. W roku 2010 nadwyżka liczby osób w wieku poprodukcyjnym nad liczbą ludności w wieku 0–17 lat istniała już w Krośnie i Przemyślu. Natomiast w dwóch powiatach ziemskich: ropczycko-sędziszowskim i rzeszowskim, jeszcze w roku 2019 utrzymała się odwrotna proporcja liczby osób w tych dwóch grupach wieku.

Przyrost naturalny w województwie podkarpackim był dodatni zarówno w roku 2010 (1,7‰), jak i w 2019 (0,3‰).

W roku 2010 dodatni przyrost naturalny występował w 24 (z 25) powiatach. Jedynie w Przemyśle zanotowano niewielki ujemny współczynnik przyrostu naturalnego - (-)0,9%. W 2019 roku przeważały powiaty o ujemnym przyroście naturalnym (było ich 14), przy czym znaczące wielkości ujemnych współczynników przyrostu naturalnego wystąpiły w 3 powiatach grodzkich (poza Rzeszowem), osiągając wielkości od (-)2,4‰ w Tarnobrzegu do (-)3,0‰ w Krośnie i Przemyśle. W grupie powiatów ziemskich ujemne wielkości współczynników nie były wysokie i wynosiły od: (-)1,9‰ w powiecie bieszczadzkim, poprzez (-)1,8‰ w stalowowolskim, (-)1,7‰ w tarnobrzesckim, (-)1,6‰ w sanockim do (-)1,5‰ w powiecie lubaczowskim, (-)1,1‰ w leskim i (-)1,0‰ w powiecie jasielskim. W 5 powiatach (jarosławskim, kolbuszowskim, krośnieńskim, niżańskim i przemyskim) ujemne współczynniki przyrostu naturalnego zawierały się w przedziale 0 – (-)0,4‰. Jeśli wysokość ujemnych współczynników przyrostu naturalnego może nie budzić niepokoju, to już znaczące różnice między wielkością współczynników w roku 2010 i w roku 2019 w niektórych powiatach – powinny. Przykładami mogą być powiaty: bieszczadzki – zmiana z 2,1‰ w roku 2010 na (-)1,9‰ w 2019) czy sanocki – 2,1‰ i (-)1,6‰..

Saldo migracji województwa było ujemne zarówno w roku 2010 (-)0,9‰ jak i w roku 2019 (-)1,5‰.

Dodatnie saldo migracji w roku 2010 występowało w 5 powiatach: rzeszowskim (4,2‰) i m. Rzeszowie (1,1‰) oraz w powiatach: krośnieńskim (1,0‰), przemyskim (0,8‰) i łańcuckim (0,6‰). Z 20 powiatów o ujemnym saldzie migracji, najwyższe wystąpiło w powiatach grodzkich: Tarnobrzeg (-)5,5‰, Przemyśl (-)4,0‰ i Krosno (-)3,0‰ oraz w powiatach stalowowolskim (-)3,6‰, leżajskim i lubaczowskim - po (-)2,8‰, bieszczadzkim (-)2,6‰ i jarosławskim (-)2,5‰. W 12 powiatach ujemne saldo migracji nie przekraczało 2‰.

W roku 2019 dodatnie saldo migracji zachowały tylko 2 powiaty (m. Rzeszów – 7,5‰ i powiat rzeszowski – 5,9‰), w powiecie łańcuckim było zerowe. Wielkość dodatniego salda znacznie wzrosła w obydwu ww. jednostkach administracyjnych. Wzrosło też ujemne saldo migracji niemal we wszystkich (poza miastami Krosnem i Tarnobrzegiem) powiatach, w których było także ujemne w roku 2010. W grupie powiatów ziemskich relatywnie wysokie (ponad (-)3,0‰) współczynniki salda migracji notowano w miastach: Przemyśle (-)7,1‰ i Tarnobrzegu (-)4,2‰ oraz w 9 powiatach: lubaczowskim (-)5,6‰, bieszczadzkim (-)4,8‰, stalowowolskim (-)4,2‰, sanockim (-)4,1‰, brzozowskim i jarosławskim (po (-)3,7‰,

leżajskim (-)3,6‰, jasielskim (-)3,5‰, dębickim (-)3,4‰ i tarnobrzeskim (-)3,3‰. W 10 powiatach ujemne saldo migracji nie przekraczało 3‰.

* * *

W ocenie sytuacji demograficznej województwa podkarpackiego należy zauważyć elementy pozytywne, prorozwojowe. Są to: utrzymujący się stan ludności, dodatni przyrost naturalny, stosunkowo niewielkie i powolne (o połowę powolniejsze niż średnio dla Polski) zmiany salda migracji. Także zmiany dotyczące proporcji osób w wieku 0–17 lat i w wieku poprodukcyjnym, sytuuje województwo w pozycji lepszej niż średnia dla kraju, co świadczy o relatywnie młodej strukturze wieku ludności. Potwierdzają to dane o zmianach w najstarszej grupie wieku (przyrost niższy niż średni dla Polski).

Równocześnie, poważnym ostrzeżeniem i zagrożeniem dla przyszłego rozwoju demograficznego jest bardzo wysoki poziom spadku liczby ludności najmłodszej (por. tablica 3). Pod względem tego parametru województwo podkarpackie znalazło się razem z lubelskim, podlaskim, świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim, w grupie województw o najtrudniejszej sytuacji demograficznej. Brak ludzi młodych jest naturalną przeszkodą rozwoju demograficznego. W ograniczonym zakresie i czasie, bardzo duży deficyt ludzi młodych złagodzi stosunkowo mały ubytek ludności w wieku produkcyjnym, zwłaszcza w grupie młodszej tego wieku.

W województwie podkarpackim zwraca uwagę duże zróżnicowanie rozwoju demograficznego powiatów. Silnym ośrodkiem rozwojowym jest stolica województwa i powiaty najbliższe: rzeszowski, łańcucki, ropczycko-sędziszowski. Równocześnie, nieco dalej od centrum województwa, są powiaty, których rozwój jest bardzo zagrożony. Do nich należą przede wszystkim te, w których w ciągu 9 lat liczba najmłodszych generacji zmniejszyła się o 1/5 lub o 1/6, przy równoczesnym zmniejszeniu liczby ludności w wieku produkcyjnym i pogarszaniu się parametrów ruchu rzeczywistego ludności. Są to, między innymi powiaty: bieszczadzki, lubaczowski, stalowowolski, sanocki, tarnobrzeski, leski i niżański. Są one zagrożone depopulacją (jeśli nie już, to wkrótce).

6.3.3. Województwo lubuskie

W województwie lubuskim w latach 2011–2019 **liczba ludności** zmniejszyła się o 1,1%. Znaczący (o 4,4%) przyrost liczby ludności miał miejsce w powiecie gorzowskim, a w dwóch kolejnych: zielonogórskim (0,5%) i m. Zielona Góra (0,2%) wystąpił przyrost niewielki.

W pozostałych 11 powiatach liczba mieszkańców zmniejszyła się. Największe obniżenie stanu ludności zanotowano w powiatach: żagańskim (4,7%), krośnieńskim (4,0%), żarskim (3,9%), strzelecko-drezdeńskim (3,4%). W pozostałych (międzyrzeckim, nowosolskim, słubickim, sulęcińskim, świebodzińskim, wschowskim i gorzowskim grodzkim) liczba ludności zmniejszyła się o mniej niż 3%. Zmiany w ogólnej liczbie ludności w powiatach wskazują na niekorzystne procesy demograficzne, takie jak relatywnie wysokie zmniejszenia liczby ludności w analizowanych grupach wieku, a szczególnie w grupie wieku 0–17 lat oraz w wieku produkcyjnym w poszczególnych powiatach, zwłaszcza, że zmiany te w kilku powiatach współwystępują w obydwu grupach wieku.

Zmniejszenie liczby **ludności w wieku 0–17 lat** w województwie (o 6,6%) jest wyższe niż średnie w Polsce (o 4,1%) – por. tablica 3. Liczba ludności w tej grupie wieku wzrosła w dwóch miastach stanowiących wspólnie centrum administracyjne województwa, w Gorzowie Wielkopolskim (3,3%) i w Zielonej Górze (0,6%) oraz w powiecie zielonogórskim (0,2%). W 11 powiatach spadek liczby ludności w wieku 0–17 lat, poza powiatem gorzowskim, gdzie spadek ten wyniósł 4,7%, był wyższy, a nawet znacznie wyższy od średniej dla województwa. Na liście wysokich spadków w latach 2011–2019 liczby ludności w wieku 0–7 lat znalazły się powiaty: krośnieński (14,8%), żagański (14,4%), żarski (14,1%), wschowski (11,7%), strzelecko-drezdeński (11,5%), sulęciński (11,1%), nowosolski (9,8%), słubicki (9,0%), międzyrzecki (8,7%) i świebodziński (7,8%).

Spadek liczby ludności województwa **w wieku produkcyjnym** (o 9,3%) był wyższy od średniego dla Polski (o 7,3%) – por. tablica 3. Zarówno przyrost liczby osób w tej grupie jak i najwyższe spadki miały miejsce w tych samych powiatach, w których notowano zmiany dla grupy wieku 0–17 lat. Ludności w wieku produkcyjnym przybyło w Zielonej Górze (13,3%) i Gorzowie Wielkopolskim (3,9%). Najwyższe ubytki w latach 2011–2019 zanotowano w powiatach: żagańskim (11,3%), krośnieńskim (11,1%), międzyrzeckim (10,6%), nowosolskim i żarskim (po 10,4%), strzelecko-drezdeńskim (9,9%), świebodzińskim (8,8%), sulęcińskim (8,1%), wschowskim (7,3%) oraz słubickim (7,0%). W powiatach: gorzowskim i zielonogórskim spadek wynosił odpowiednio 0,8% i 0,4%.

Przyrost liczby ludności **w wieku poprodukcyjnym** w województwie lubuskim (o 41,3%) był o 11 pkt. proc. wyższy niż średni dla kraju (30,2%) – por. tablica 3. Wskaźniki wzrostu liczby osób w wieku poprodukcyjnym były zróżnicowane. Największy przyrost tej grupy wieku nastąpił w powiecie gorzowskim (45,6%) oraz w m. Gorzowie Wielkopolskim

(45,3%), najniższy w Zielonej Górze (14,7%) i powiecie zielonogórskim (16,8%). Pozostałe powiaty notowały przyrosty wyższe od średniej krajowej. Ich wartości zaczynają się od 34,9% dla powiatu żagańskiego, a następne to: strzelecko-drezdeński (36,1%), świebodziński (37,7%), żarski (38,1%), słubicki (38,2%), nowosolski (40,6%), wschowski (41,0%), międzyrzecki (42,6%) i krośnieński (43,7%).

Przewaga liczby ludności w wieku poprodukcyjnym nad grupą w wieku (0 –17 lat) w województwie lubuskim dokonała się w roku 2015. Przed rokiem 2010 przewaga ta wystąpiła w Zielonej Górze. Do roku 2019 stan ten zanotowano w 12 powiatach, poza gorzowskim, w którym liczba osób w wieku 0–17 lat była nadal wyższa od liczby osób w wieku poprodukcyjnym.

Współczynnik przyrostu naturalnego w województwie lubuskim w latach 2011– 2019 zmniejszał się najszybciej wśród wszystkich województw – por. tablica 4. W roku 2010 był dodatni; wynosił 1,4‰, w roku 2019 (-)2,0‰. Zmiany współczynnika dokonały się we wszystkich powiatach; wszędzie z dodatniego zmienił się na ujemny. Takiej zmiany nie zanotowano w żadnym innym województwie. W roku 2019 najniższe ujemne wartości współczynnika przyrostu naturalnego miały powiaty żagański (-)3,9‰ i żarski (-)3,6‰. Duże zmiany współczynników (z dodatnich na ujemne) wystąpiły w latach 2010 – 2019 w powiatach: krośnieńskim (0,9‰ w roku 2010 i (-)3,5‰ w 2019), nowosolskim (1,9‰ – (-)2,4‰ odpowiednio), strzelecko-drezdeńskim (2,1‰ i (-)2,1‰) oraz wschowskim (3,9‰ i (-)1,7‰).

Saldo migracji w województwie lubuskim było ujemne; w 2010 r. (-)0,5‰, w roku 2019 (-)1,1‰. Dodatnie saldo migracji notowano w 3 powiatach: gorzowskim, zielonogórskim i Zielonej Górze. W roku 2019 wysokością ujemnego salda migracji wyróżniały się powiaty: strzelecko-drezdeński (-)5,1‰, krośnieński i wschowski - po (-)4,8‰, żarski (-)4,7‰ i żagański (-)3,2‰. W powiatach: nowosolskim, słubickim, sulęcińskim i w m. Gorzowie Wielkopolskim, ujemne współczynniki migracji zawierały się w przedziale 1‰ - 2‰, w powiecie świebodzińskim (-)1,7‰.

*

*

*

Województwo lubuskie wyróżnia się bardzo wysokimi przyrostami ludności w wieku poprodukcyjnym. Zapewnienie opieki nad tą grupą ludności, dostarczenie usług związanych

z podeszłym wiekiem, będzie ważnym zadaniem dla władz lokalnych państwowych i samorządowych.

Mijające dziesięciolecie pod względem demograficznym było niekorzystne dla całego województwa ze względu na spadek przyrostu naturalnego i ujemne saldo migracji. W połowie powiatów nastąpił spadek liczby ludności w wieku 0–17 lat o ponad 10%. Zmniejszyła się liczba ludności w wieku produkcyjnym.

W rozwoju demograficznym województwa korzystnie wyróżniają się obydwie centra administracyjne. Większość powiatów oddalonych od Zielonej Góry i Gorzowa Wielkopolskiego przeżywa poważny kryzys demograficzny; wysoki ujemny przyrost rzeczywisty, wysokie ubytki ludności w grupach wieku przedprodukcyjnego i produkcyjnego stanowiących potencjał rozwoju demograficznego. Kryzys dotyczy w szczególności powiatów: krośnieńskiego, żagańskiego, żarskiego, strzelecko-drezdeńskiego, międzyrzeckiego, nowosolskiego i wschowskiego.

6.3.4. Województwo kujawsko-pomorskie

W województwie kujawsko-pomorskim w latach 2011–2019 **liczba ludności** zmniejszyła się o 1,3%. Wzrost liczby mieszkańców miał miejsce w 6 powiatach: bydgoskim (12,0%), toruńskim (11,3%), brodnickim (2,0%), żnińskim (1,2%), tucholskim (0,5%) i grudziądzkim (0,2%). Najwyższy przyrost liczby mieszkańców notują powiaty ziemskie przylegające do stolicy województwa. W województwie kujawsko-pomorskim są dwa miasta o „stołecznym” charakterze. Przyrost ludności w obydwu przylegających do tych miast powiatach ziemskich był wysoki, o zbliżonej skali. W 17 powiatach liczba ludności zmniejszyła się, w tym we wszystkich miastach na prawach powiatu. Największe zmniejszenie liczby mieszkańców miało miejsce we Włocławku (6,1%), w powiecie radziejowskim (5,1%), w Grudziądzu (4,6%), Bydgoszczy (4,5%), w powiatach: inowrocławskim (3,4%), rypińskim (3,2%), mogileńskim i wąbrzeskim (po 3,1%), lipnowskim (2,3%) i aleksandrowskim (2,3%). W pozostałych powiatach, w których liczba ludności zmniejszyła się; w Toruniu oraz w powiatach ziemskich: chełmińskim, golubsko-dobrzyńskim, nakielskim, sępoleńskim, świeckim i włocławskim, zmniejszenie nie przekraczało 2%.

W grupie osób w wieku 0–17 lat w latach 2011–2019 zmniejszenie liczby ludności w województwie kujawsko-pomorskim (8,2%) było dwukrotnie wyższe niż średnie dla Polski

(4,1%) – por. tablica 3. Wzrost liczby osób w tej grupie wieku miał miejsce w powiatach: toruńskim (3,2%) i bydgoskim (2,2%). W Toruniu liczba osób w tej grupy wieku nie uległa zmianie. Liczb osób w wieku 0–17 lat zmniejszyła się w 20 powiatach; w 14 o ponad 10%. Największy ubytek nastąpił w powiatach: radziejowskim (19,0%), lipnowskim (17,4%), wąbrzeskim (16,2%), mogileńskim (15,2%), włocławskim (14,8%), rypińskim (13,6%), aleksandrowskim (13,4%), sępoleńskim (12,5%), inowrocławskim i m. Włocławku (po 12,3%), golubsko-dobrzyńskim (11,8%), grudziądzkim (11,6%), chełmińskim (11,4%) i nakielskim (10,3%). Mniej niż o 10% zmalała liczba ludności w wieku 0–17 w powiatach: żnińskim (9,6%), świeckim (9,5%), tucholskim (8,5%), w Grudziądzu (6,0%) i w powiecie brodnickim (4,5%). Ubytek tej grupy wieku we Włocławku wynosił 12,3%, w powiecie włocławskim 14,8%.

Liczebność ludności w wieku produkcyjnym w województwie zmniejszyła się w stopniu tylko nieznacznie większym niż średnio w kraju (o 7,8% wobec 7,3%). Znaczne zróżnicowanie zmian wystąpiło w powiatach. Dwa powiaty: bydgoski i toruński zanotowały przyrost ludności w wieku produkcyjnym (odpowiednio 7,7% i 7,3%). W 21 powiatach ubyło ludności w tej grupie wieku: we Włocławku (16,2%), Grudziądzu (14,1%), Bydgoszczy (13,9%) i Toruniu (12,4%). W powiatach ziemskich najwyższe spadki liczby osób w wieku produkcyjnym miały miejsce w powiatach: inowrocławskim (9,9%), radziejowskim (8,2%), żnińskim (8,0%), mogileńskim (7,6%), rypińskim (7,2%), aleksandrowskim (7,0%), świeckim i wąbrzeskim (po 6,7%), chełmińskim (6,4%), nakielskim (5,8%) i sępoleńskim (5,7%). W powiatach: brodnickim, golubsko-dobrzyńskim, grudziądzkim, lipnowskim, tucholskim i włocławskim, liczba ludności w wieku produkcyjnym w latach 2011 – 2019 zmniejszyła się o mniej niż 5%.

Przyrost ludności w wieku poprodukcyjnym (o 35,9%) był w województwie wyższy niż średni dla Polski (30,2%) – por. tablica 3. Wielkość przyrostu ludności w tym wieku wynosiła w powiatach: bydgoskim (51,9%), toruńskim (48,2%) i żnińskim (40,2%). W tych powiatach odnotowano znaczący łączny przyrost ludności; bydgoski i toruński charakteryzują się dodatnimi wartościami przyrostu naturalnego i salda migracji w latach 2010 – 2019. Wysoki (ponad 30%) przyrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym miał miejsce we Włocławku (37,9%), Toruniu (37,4%), Grudziądzu (32,2%) oraz w powiatach ziemskich: nakielskim (39,5%), tucholskim (38,8%), świeckim (38,4%), chełmińskim (34,5%), grudziądzkim i inowrocławskim (po 33,7%), sępoleńskim (32,2%) oraz brodnickim i mogileńskim (po 31,6%).

Przewaga liczby ludności w wieku poprodukcyjnym nad grupą w wieku 0– 17 lat w województwie kujawsko-pomorskim dokonała się w roku 2015. Przed rokiem 2010 przewaga ta wystąpiła w Bydgoszczy. Na początku dekady dołączyły pozostałe 3 miasta na prawach powiatu, potem kolejne powiaty. W roku 2019 w 8 powiatach liczba osób w grupie wieku 0–17 lat miała przewagę nad liczbą osób w wieku poprodukcyjnym. Były to powiaty: brodnicki, bydgoski, golubsko-dobrzyński, grudziądzki, lipnowski, nakielski, toruński i tucholski. Utrzymanie się w tych powiatach korzystnych relacji liczby ludności młodej i w wieku poprodukcyjnym wynika z korzystnej sytuacji demograficznej; przyrost liczby mieszkańców, lub niewielkie zmniejszenia oraz relatywnie wysoki udział mieszkańców w wieku 0–17 lat.

W województwie kujawsko-pomorskim w latach 2011–2019 zmiany dotyczące **przyrostu naturalnego i migracyjnego** były niekorzystne, zwłaszcza dotyczące przyrostu naturalnego, który z dodatniej wielkości w roku 2010 (1,0‰) zmienił się na ujemny i w roku 2019 wynosił (-)1,3‰. Saldo migracji dla województwa było cały czas ujemne – (-)0,8‰ w roku 2010 i (-)1,3‰ w roku 2019 - por. tablica 4. W roku 2010 w zdecydowanej większości powiatów (w 16 na 23) **przyrost naturalny** był dodatni. Najwyższe współczynniki miały powiaty: grudziądzki (4,2‰), toruński (3,6‰), nakielski (3,5‰), bydgoski (3,4‰), sępoleński i tucholski (po 3,0‰), brodnicki i świecki (po 2,6‰), chełmiński (2,3‰), żniński (2,1‰) i golubsko-dobrzyński (2,0‰). Dodatnie wielkości współczynników w powiatach: lipnowskim, mogileńskim, rypińskim, wąbrzeskim i w m. Toruniu były niższe niż 2‰. Ujemny przyrost naturalny w roku 2010 wystąpił w 7 powiatach: radziejowskim (-)2,2‰, włocławskim (-)1,3‰, aleksandrowskim (-)0,8‰ oraz w miastach: Włocławku (-)1,1‰, Bydgoszczy (-)0,6‰ i Grudziądzu (-)0,2‰. Zmiany jakie zaszły w ciągu dekady odwróciły powyższą proporcję; dominują powiaty o ujemnym przyroście naturalnym (18 na 23). W roku 2019 do 7 powiatów o ujemnym przyroście naturalnym z roku 2010 dołączyło 11 kolejnych. Ujemne współczynniki miały wszystkie miasta na prawach powiatu: Włocławek (-)4,3‰ Grudziądz (-)3,0‰, Bydgoszcz (-)2,8‰ i Toruń (-)0,9‰ oraz 14 powiatów ziemskich: aleksandrowski (-)3,4‰, inowrocławski i włocławski – po (-)3,0‰, rypiński (-)2,5‰, radziejowski (-)2,2‰, lipnowski (-)1,8‰, chełmiński (-)1,7‰ i wąbrzeski (-)1,5‰. Ujemne współczynniki przyrostu naturalnego nie przekraczające 1‰, wystąpiły w powiatach: grudziądzkim, mogileńskim, nakielskim, sępoleńskim, świeckim i żnińskim. Dodatni przyrost naturalny w roku 2019 zachowały powiaty: toruński (2,4‰), brodnicki (2,3‰), bydgoski (1,9‰), tucholski (1,7‰) i golubsko-dobrzyński (0,9‰).

W 2010 roku 4 powiaty miały dodatnie **saldo migracji**: bydgoski (11,9%), toruński (11,5%), brodnicki (0,7%) i aleksandrowski (0,6%), powiat włocławski miał saldo zerowe. Najwyższe ujemne saldo migracji w roku 2010 występowało w miastach na prawach powiatu: w Bydgoszczy (-)3,5%, Toruniu (-)3,1%, w Grudziądzu i Włocławku – po (-)3,0%, w powiatach ziemskich: sępoleńskim (-)3,7%, rypińskim (-)3,1%, lipnowskim (-)2,9% i radziejowskim (-)2,4%. W pozostałych 10 powiatach ujemne saldo migracji nie osiągało 2%. W roku 2019 dodatnie saldo migracji występowało w dwóch powiatach (bydgoskim – 11,0% i toruńskim – 11,2%). Najwyższe ujemne saldo migracji w roku 2019 miały powiaty: radziejowski (-)6,5%, rypiński (-)4,9%, m. Włocławek (-)4,8%, powiaty: wąbrzeski (-)4,3%), chełmiński (-)4,0%), golubsko-dobrzyński (-)3,7%, tucholski (-)3,6%, mogileński (-)3,3%, lipnowski i m. Grudziądz – po (-)3,2%. W 11 powiatach ujemne saldo migracji nie osiągało 3%.

*

*

*

W województwie kujawsko-pomorskim można wyodrębnić kilka obszarów o stabilnym, a nawet dynamicznym rozwoju demograficznym. To powiaty: bydgoski i toruński, dla których wszystkie analizowane cechy rozwoju i sytuacji demograficznej są korzystne. Odmienną sytuację demograficzną mają powiaty grodzkie Bydgoszcz i Toruń: notowane są tam trwałe i wysokie ujemne wielkości współczynników ruchu rzeczywistego ludności. Terenem niekorzystnych zmian jest Grudziądz i powiat grudziądzki: rosnące ujemne współczynniki przyrostu rzeczywistego ludności oraz wysokie średnie ubytki ludności w wieku 0 – 17 lat oraz w wieku produkcyjnym.

W stosunkowo dobrej sytuacji demograficznej są powiaty: brodnicki i tucholski, które zachowały dodatni przyrost naturalny. W powiecie brodnickim saldo migracji jest bliskie równowadze i wynosi (-)0,6%. W obu powiatach przybyło mieszkańców. Ubytek ludności w najmłodszej grupie wieku jest tam znacznie niższy niż w innych powiatach.

Niekorzystną sytuację demograficzną mają powiaty, w których występują trwałe ujemne wielkości przyrostu naturalnego i salda migracji (nawet wówczas, gdy nie są one bardzo wysokie). W powiatach tych zmniejsza się liczba i udział w strukturze ludności osób w wieku 0–17 lat.

W województwie kujawsko-pomorskim występuje wyraźna zbieżność pogarszających się parametrów ruchu rzeczywistego ludności i niekorzystnych zmian w strukturze wieku.

Szczególnie widoczna jest w powiatach: radziejowskim, rypińskim, inowrocławskim, lipnowskim, wąbrzeskim, mogileńskim, chełmińskim. Występują ujemne wartości przyrostu naturalnego i migracyjnego. Zmniejsza się liczba ludności w wieku produkcyjnym. Pogłębiają się niekorzystne procesy o charakterze depopulacyjnym; utrata ludności najmłodszej i w wieku produkcyjnym.

6.3.5. Województwo zachodniopomorskie

W województwie zachodniopomorskim w latach 2011–2019 **liczba ludności** zmniejszyła się o 1,6%. Wzrost liczby mieszkańców miał miejsce w 4 powiatach. Znaczący wzrost miał miejsce w powiecie polickim (13,4%), który pełni jakby funkcję „zaplecza demograficznego” w stosunku do stolicy województwa. W latach 2011–2019 powiat policki charakteryzował się stałym wysokim przyrostem migracyjnym i malejącym, ale ciągle dodatnim przyrostem naturalnym. Poza powiatem polickim przyrost liczby mieszkańców miał miejsce w powiatach: koszalińskim (o 1,6%), goleniowskim (o 0,8%) i kołobrzeskim (o 0,1%). W pozostałych 17 powiatach liczba mieszkańców w analizowanym okresie uległa zmniejszeniu. Najwyższy spadek dokonał się w powiatach: świdwińskim (5,5%), łobeskim (4,9%), choszczeńskim (4,7%), białogardzkim (3,9%), myśliborskim, pyrzyckim i wałeckim – po 3,8%, sławieńskim (3,5%), drawskim (3,3%), kamieńskim (3,2%) i gryfińskim (3,0%). Ubytek liczby ludności o mniej niż 3% miał miejsce w powiatach: starogardzkim, szczecineckim oraz w powiatach grodzkich: Koszalinie, Szczecinie, Świnoujściu.

Województwo zachodniopomorskie zanotowało **ponad dwukrotnie wyższy niż średni w kraju spadek liczby ludności w wieku 0–17 lat** (8,4%, w Polsce – 4,1%) – por. tablica 3. Liczba osób w wieku 0–17 lat zwiększyła się w powiecie polickim (8,7%) oraz w miastach na prawach powiatu: w Koszalinie (2,2%) i Szczecinie (1,5%). Spośród 18 powiatów, w których liczebność tej grupy zmniejszyła się, największy ubytek – w tym w kilku powiatach dwukrotnie lub prawie dwukrotnie wyższy niż średni dla województwa – miał miejsce w powiatach: choszczeńskim (17,6%), świdwińskim (17,5%), wałeckim (16,4%), łobeskim (16,1%), białogardzkim (15,9%), myśliborskim (15,2%), kamieńskim (15,1%), sławieńskim (14,8%), szczecineckim (14,7%), gryfińskim (14,6%), gryfickim (14,5%), drawskim (14,1%), koszalińskim (12,3%) oraz kołobrzeskim (10,6%). W 3 powiatach spadek liczby ludności w wieku 0–17 lat nie przekroczył 10%: w goleniowskim (8,6%), w Świnoujściu (8,3%) i w powiecie starogardzkim (6,9%).

Zmniejszenie liczby ludności w wieku produkcyjnym (o 10,1%) w województwie zachodniopomorskim było wyższe niż średnie dla Polski (7,3%). Wzrost liczby osób w tej grupie (3,2%) miał miejsce tylko w powiecie polickim. W 20 powiatach nastąpił spadek, a w połowie z nich o wielkość wyższą od średniej dla województwa. Były to powiaty grodzkie: Koszalin (14,9%), Szczecin (12,8%) i Świnoujście (11,9%) oraz powiaty: kamieński (12,8%), świdwiński (12,1%), łobeski (11,3%), myśliborski (10,9%), wałecki (10,4%), choszczeński (10,3%), drawski (10,2%) i gryfiński (10,1 %). Poniżej średniej dla województwa ubytki liczby osób w wieku produkcyjnym, miały miejsce w powiatach: sławieńskim (9,8%), pyrzyckim (9,7%), białogardzkim (9,6%), gryfickim i szczecineckim (po 9,4%), starogardzkim (9,3%) i kołobrzeskim (8,7%). W 2 powiatach ubytek osób w wieku produkcyjnym był niższy niż średni w kraju: w goleniowskim (5,9%) i w koszalińskim (3,8%).

Niekorzystne tendencje w kształtowaniu się struktury ludności według wieku w województwie zachodniopomorskim „potwierdza” **bardzo duży przyrost ludności w wieku poprodukcyjnym**; o 42,0% w województwie (30,2% średnio w kraju); najwyższy przyrost wśród wszystkich województw – por. tablica 3. W skali kraju najwyższy przyrost w tej grupie wieku zanotowano w powiecie polickim (o 91,5%). Przyrost ten (prawie podwojenie liczby osób w wieku poprodukcyjnym) jest swoistym paradoksem statystycznym; dokonał się w powiecie będącym „trwale” od 10–20 lat w strefie dodatnich wielkości przyrostu naturalnego i migracyjnego. Mimo podwojenia liczby ludności w wieku poprodukcyjnym, powiat policki pozostaje tym, w którym nadal (w 2019 r.) udział ludności w wieku 0 – 17 lat (20,2 %) jest wyższy od udziału osób w wieku poprodukcyjnym (17,3%). W powiatach, w których dominowały ujemne wielkości przyrostu naturalnego i migracyjnego, wysokiemu przyrostowi liczby ludności w wieku poprodukcyjnym nie towarzyszyło zachowanie korzystnych relacji grup wieku. Najwyższy przyrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym miał miejsce także (poza polickim) w powiatach: kamieńskim (54,9%), koszalińskim (53,3%), kołobrzeskim (48,8%), gryfińskim (48,6%), goleniowskim (47,1%), starogardzkim (46,9%), gryfickim (45,0%), wałeckim (43,8%), myśliborskim (43,0%), w m. Świnoujściu (42,5%), w powiatach drawskim i szczecineckim (po 42,4%) oraz w sławieńskim (40,6%). W pozostałych 6 powiatach przyrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym był także wysoki; od 32,5% w Szczecinie do 39,7% w powiecie świdwińskim.

Przewaga ludności w wieku poprodukcyjnym nad grupą wieku 0–17 lat w województwie zachodniopomorskim dokonała się w roku 2013. Przy czym jeszcze przed rokiem 2010 znaczną przewagę odnotowano w Koszalinie, Szczecinie i Świnoujściu. W pozostałych powiatach (poza polickim – o czym wyżej) zmiana proporcji z młodzi/starsi na starsi/młodzi dokonała się do roku 2018.

Województwo zachodniopomorskie jest jednym z tych województw (obok lubuskiego, podlaskiego i warmińsko-mazurskiego), w których w latach 2011–2019 **przyrost naturalny zmienił się z dodatniego** na ujemny. Taka zmian objęła 15 powiatów.

W roku 2010 było 16 (na 21) powiatów o dodatnim przyroście naturalnym. Były to powiaty: policki, ze współczynnikiem przyrostu naturalnego 4,9%, goleniowski 2,0%, białogardzki i myśliborski – po 1,8%, koszaliński 1,4%, kołobrzeski, sławieński i starogardzki – po 1,0%. W pozostałych (choszczeńskim, drawskim, gryfickim, gryfińskim, pyrzyckim, wałęckim, łobeskim i w m. Koszalinie) współczynnik przyrostu naturalnego nie przekraczał 1%. W roku 2010 ujemny współczynnik przyrostu naturalnego miało 5 powiatów: Świnoujście (-)1,4% i Szczecin (-)1,0% oraz powiaty: świdwiński (-)1,2%, kamieński (-)0,5% i szczecinecki (-)0,1%.

Do roku 2019 dodatni przyrost naturalny notowano tylko w powiecie polickim (1,0%). Ujemny przyrost naturalny miało 20. Podobnie jak w powiecie polickim, w którym znacznie obniżył się przyrost naturalny, chociaż pozostał nadal dodatni, tak i we wszystkich (bez wyjątku) pozostałych powiatach przyrost naturalny obniżył się; w powiatach, które miały przyrost dodatni wszedł on w obszar ujemnych wielkości; obniżył się w powiatach, które w roku 2010 miały ujemny przyrost. Najniższy przyrost naturalny w roku 2019 był w powiecie świdwińskim (-)5,2%. Kolejne powiaty o ujemnym przyroście naturalnym, to: pyrzycki i m. Świnoujście - po (-)4,1%, myśliborski (-)3,4%, gryfiński (-)3,3%, szczecinecki (-)3,1%, białogardzki, drawski i łobeski – po (-)2,9%, w powiatach: goleniowskim, kamieńskim, starogardzkim i m. Koszalinie ujemny współczynnik przyrostu naturalnego nie przekraczał (-)2%.

Saldo migracji dla województwa w analizowanych latach było nieznacznie ujemne; w 2010 roku wynosiło (-)0,5%, w 2019 roku (-)0,4% – por. tablica 4. Z pewnym uproszczeniem można przyjąć, że ruchy migracyjne między powiatami niemal bilansowały się w ramach województwa, podobnie jak w województwie śląskim.

W analizowanych latach dodatnie saldo migracji wystąpiło w 3 powiatach: polickim (13,5% w 2010 r. i 12,3% w 2019 r.), koszalińskim (4,1% i 4,7%), kołobrzeskim (0,9% i 1,5%). W roku 2019 dodatnie saldo migracji notowano w: Świnoujściu (3,5%), Szczecinie (1,6%) i w powiecie starogardzkim (0,8%). W województwie zachodniopomorskim w latach 2011 - 2019 przybyło powiatów o dodatnim saldzie migracji, co się nie zdarzyło w innych województwach.

W analizowanym okresie w 14 powiatach notowano ujemne saldo migracji. W 13 powiatach powiększyło się o 1– 2 pkt. prom. W roku 2019 wynosiło: w powiecie łobeskim (-)5,5%, w choszczeńskim (-)5,4%, w świdwińskim (-)5,2%, w myśliborskim (-)4,7%, w drawskim (-)4,5%, w gryfickim i sławieńskim – po (-)3,9%, w białogardzkim (-)3,8%, w gryfińskim (-)3,7%, w wałeckim (-)2,9%, w szczecineckim (-)2,6%, w kamieńskim (-)2,5% i w Koszalinie (-)1,5%. W powiecie pyrzyckim, ujemne saldo migracji obniżyło się z (-)4,3% w roku 2010 do (-)3,4% w roku 2019. Piętnastym powiatem o ujemnym saldzie migracji w roku 2019 był powiat goleniowski o saldzie (-)0,3% (w roku 2010 saldo było dodatnie 2,5%).

* * *

Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się relatywnie wysokim tempem spadku przyrostu naturalnego. W znacznym stopniu spowodowane jest to zmianami w strukturze ludności; zmniejsza się liczba osób w wieku 0– 17 lat, utrzymuje się ujemne saldo migracji. Są to główne czynniki niekorzystnie wpływające na przyszły rozwój demograficzny. W tej sytuacji jest większość powiatów w województwie zachodniopomorskim.

Na regres demograficzny i zagrożenie depopulacją narażone są te powiaty, w których występowały równocześnie ujemne współczynniki ruchu rzeczywistego, duże ubytki ludności w wieku 0 – 17 lat oraz w wieku produkcyjnym. Zjawiska te wystąpiły w powiatach: choszczeńskim, drawskim, kamieńskim, myśliborskim, świdwińskim, wałeckim i łobeskim. Wymienione powiaty są szczególnie zagrożone depopulacją. W analizowanym okresie (2011–2019) charakteryzowały się one (przez wszystkie lub niektóre lata), ujemnym przyrostem naturalnym i ujemnym saldem migracji.

W województwie zachodniopomorskim wyróżniają się dwa regiony związane z największymi ośrodkami administracyjno-gospodarczymi: szczecińskim i koszalińskim. Korzystną sytuację

demograficzną ma powiat policki, a relatywnie dobrą powiaty goleniowski, koszaliński, starogardzki oraz miasta Szczecin i Koszalin.

6.3.6. Województwo podlaskie

W województwie podlaskim **ogólna liczba ludności** w roku 2019 była o 2,1% niższa niż w roku 2010. Przyrost ludności odnotowano w powiecie białostockim (4,9%) oraz w Białymstoku (1,2%) i Suwałkach (0,7%). Wysoki spadek liczby ludności (wyrażony odsetkami 3-4-krotnie wyższymi niż średni dla województwa) zanotowano w powiatach: hajnowskim (9,7%), siemiatyckim (8,4%), bielskim (7,8%), sokólskim (7,7%), monieckim (6,1%), sejneńskim (5,9%), kolneńskim (5,3%), grajewskim (5,1%) i wysokomazowieckim (4,8%). Ubytek liczby ludności był nieco niższy w powiatach: zambrowskim (3,7%), augustowskim (3,4%), łomżyńskim (2,5%), suwalskim (1,5%) i w Łomży (0,5%). Ubytek liczby ludności od 5% do 10% w ciągu 9 lat, oznacza szybkie tempo zmniejszania się liczby ludności na znacznym obszarze województwa.

Wyraźniej rysuje się obraz zmian w latach 2011–2019, **liczby osób w wieku 0 – 17 lat** szczególnie w niektórych powiatach. Wzrost liczby ludności w tym wieku wystąpił w Białymstoku (5,7%). W 16 powiatach (na 17) miał miejsce spadek; najmniejszy w powiecie białostockim (0,9%), w Łomży (5,2%) i Suwałkach (8,1%). W 13 powiatach w analizowanym okresie liczba ludności w wieku 0–17 lat zmniejszyła się od 14% do ponad 28%. Największy spadek wystąpił w powiatach: siemiatyckim (28,1%), kolneńskim (24,7%), monieckim (23,2%), sokólskim (22,4%), sejneńskim (22,2%) i grajewskim (19,8%). Zmniejszenie liczby ludności w tej grupie wieku w kolejnych powiatach wynosiło: w łomżyńskim (18,0%), augustowskim (17,4%), suwalskim (17,2%), zambrowskim (16,1%), wysokomazowieckim (15,7%), bielskim (14,6%), hajnowskim (14,2%). Tak wysokiej skali ubytku na obszarze wielu powiatów nie notowano w innych województwach. Ubytek ludności w grupie wieku 0 – 17 lat stanowi znaczne ograniczenie możliwości rozwoju demograficznego Podlasia.

Liczba ludności w wieku produkcyjnym w województwie podlaskim w analizowanym okresie zmniejszyła się o 6,0% (średnio w kraju 7,3%) – por. tablica 3.

Liczba ludności w wieku produkcyjnym wzrosła w powiatach: białostockim (1,9%) i łomżyńskim (0,3%). Znaczący spadek liczby osób w tej grupie wieku miał miejsce w powiecie hajnowskim (14,8%), w Łomży (10,6%), w powiatach: bielskim (9,8%),

sokólskim (8,3%), w Białymstoku (8,1%), w powiatach: grajewskim (7,4%), siemiatyckim (7,3%), sejneńskim (6,9%) i zambrowskim (6,0%). W 6 powiatach (augustowskim, kolneńskim, monieckim, suwalskim, wysokomazowieckim i w m. Suwałkach) liczba ludności w wieku produkcyjnym zmniejszyła się o mniej niż 6%.

W grupie **wieku poprodukcyjnego**, zanotowano przyrost liczby ludności o 20,9% (znacznie niższy niż średni w kraju - 30,2%) – por. tablica 3. W miastach na prawach powiatu notowano bardzo wysoki przyrost: w Łomży (56,5%), w Suwałkach (48,9%), w Białymstoku (33,6%). Przyrost poniżej 10% był w powiatach: bielskim, hajnowskim, łomżyńskim, monieckim, siemiatyckim i sokólskim. Wymienione powiaty osiągnęły wysoki udział ludności w wieku poprodukcyjnym przed rokiem 2010.

Przewagę ludności w wieku poprodukcyjnym nad grupą wieku 0–17 lat w województwie podlaskim zanotowano w roku 2013. Wcześniej, przed 2010 rokiem w tej sytuacji były już powiaty: bielski, hajnowski, siemiatycki i sokólski. Do roku 2019 we wszystkich powiatach liczebność grupy osób w wieku poprodukcyjnym przekroczyła liczbę osób w wieku 0–17 lat. W powiecie hajnowskim w roku 2010 osoby w wieku poprodukcyjnym stanowiły ¼ całej ludności powiatu, a grupa wieku 0–17 lat – 15,0%.

Powiat hajnowski wśród wszystkich powiatów w Polsce notował najwyższy ujemny przyrost naturalny (współczynniki (-)7,4‰ w roku 2010 i (-)8,8‰ w roku 2019).

W roku 2010 **dodatni przyrost naturalny** był w 8 powiatach województwa podlaskiego, w roku 2019 – w czterech. W 3 powiatach grodzkich: Białystoku – 2,4‰ w roku 2010 i 2,5‰ w 2019, Łomży – 2,8‰ i 2,5‰ i Suwałkach – 4,2‰ i 1,6‰ odpowiednio). W roku 2010 dodatni przyrost naturalny miały powiaty: grajewski (0,0‰), kolneński (0,2‰), łomżyński (1,0‰), suwalski (3,1‰) i zambrowski (1,3‰). W roku 2019 dodatni przyrost naturalny zanotowano tylko w powiecie suwalskim (0,4‰).

Wysoki ujemny przyrost naturalny w roku 2010 był w powiatach: hajnowskim (-)7,4‰, siemiatyckim (-)4,5‰, bielskim (-)3,8‰, sokólskim (-)2,7‰, monieckim (-)2,3‰, sejneńskim (-)2,0‰. W powiatach: augustowskim, białostockim i wysokomazowieckim ujemne współczynniki przyrostu naturalnego w roku 2010 nie przekraczały 1‰.

W roku 2019 w powiecie białostockim wielkość współczynnika przyrostu naturalnego pozostała na poziomie z 2010 roku – (-)0,5‰. Niskie ujemne współczynniki w roku 2019 były w powiatach, w których przyrost naturalny zmienił się z dodatniego na ujemny: powiat

grajewski (-)0,4‰ i zambrowski (-)0,7‰. Nieco wyższy przyrost ujemny notowano w powiatach kolneńskim (-)1,6‰ i łomżyńskim (-)2,0‰. W 8 powiatach (poza białostockim) ujemne współczynniki wzrosły znacznie w stosunku do roku 2010. Najwyższe ujemne współczynniki przyrostu naturalnego w 2019 roku występowały w tych samych powiatach, co na początku dekady: powiat hajnowski, sokólski (-)6,4‰, bielski i siemiatycki - po (-)6,1‰, moniecki (-)4,3‰, sejneński (-)3,4‰, augustowski (-)2,6‰, wysokomazowiecki (-)1,8‰.

W roku 2010 dodatnie **saldo migracji** występowało w powiecie białostockim (6,9‰) i łomżyńskim (1,6‰). W roku 2019 tylko w powiecie białostockim współczynnik salda migracji był dodatni (9,8‰) i wyższy niż w 2010 r.

Najwyższy ujemny współczynnik salda migracji w roku 2010 notowano w powiecie kolneńskim (-)5,2‰; i na tym poziomie utrzymał się do roku 2019. Kolejne powiaty o wysokim ujemnym saldzie migracji w 2010 roku, to Łomża (-)4,9‰ oraz powiaty: wysokomazowiecki (-)4,4‰, hajnowski (-)4,1‰, zambrowski (-)3,9‰, siemiatycki i Suwałki - po (-)3,8‰, grajewski (-)3,7‰, sokólski (-)3,6‰, moniecki (-)2,8‰, bielski (-)2,5‰ i sejneński (-)1,7‰. W powiatach: augustowskim, suwalskim i w m. Białymstoku współczynniki ujemnego salda migracji nie przekraczały 1‰.

W roku 2019 ujemne saldo migracji było niższe niż na początku dekady w miastach: Łomży (-)4,6‰ i Suwałkach (-)1,5‰. Niski poziom współczynnika salda migracji był w Białymstoku (-)1,5‰, w powiecie łomżyńskim (-)0,2‰, który jeszcze w roku 2010 miał dodatnie saldo migracji. W większości powiatów w latach 2011–2019 ujemne współczynniki salda migracji wzrosły, osiągając bardzo wysokie wartości, najwyższe w powiatach: sejneńskim (-)6,1‰, grajewskim i siemiatyckim – po (-)6,0‰, wysokomazowieckim (-)5,9‰, zambrowskim (-)5,4‰, kolneńskim (-)5,1‰, suwalskim (-)4,7‰, hajnowskim (-)4,4‰, monieckim i sokólskim - po (-)4,3‰, bielskim (-)3,9‰ i augustowskim (-)3,1‰.

Obraz zmian i poziomu współczynników przyrostu naturalnego i salda migracji w powiatach w latach 2010–2019 zawierają mapy 1–4.

*

*

*

W województwie podlaskim na znacznych terenach zachodzą w dużej skali niekorzystne zmiany demograficzne; spada liczby ludności, zmienia się struktura wieku mieszkańców.

W wielu powiatach w ciągu całego analizowanego okresu utrzymywały się ujemne współczynniki przyrostu naturalnego i salda migracji, które cały czas ulegały pogorszeniu.

Korzystny rozwój demograficzny ma miejsce w Białymstoku i powiecie białostockim. Relatywnie dobrą sytuację demograficzną mają Łomża i Suwałki z przyległymi powiatami ziemskimi.

Trudną sytuację demograficzną (obecnie, jak i w przyszłości) mają powiaty, w których powiększa się skala ujemnego przyrostu naturalnego oraz wzrasta ujemne saldo migracji. Są powiaty, w których w analizowanym okresie liczba mieszkańców zmniejszyła się o więcej niż 5%, a liczba osób w wieku 0–17 lat o 20%–25%. Tak było w powiatach: hajnowskim, siemiatyckim, sokólskim, monieckim, bielskim, kolneńskim i grajewskim. Sytuacja demograficzna i zmiany zachodzące w ww. powiatach wskazują na zjawisko depopulacji, w czym pierwsze miejsce zajmuje powiat hajnowski.

6.3.7. Województwo warmińsko–mazurskie

Województwo warmińsko-mazurskie charakteryzuje się niekorzystnymi zmianami w każdej z analizowanych grup ludności. Są to: znacznie większe niż średnie dla kraju ubytki ludności w grupie wieku 0–17 lat oraz w wieku produkcyjnym. Wysoki jest przyrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Notowane jest ujemne saldo migracji oraz ujemny przyrost naturalny.

W roku 2019 **liczba ludności** województwa była o 2,1% mniejsza niż w roku 2010 – por. tablica 3. W latach 2011 – 2019 liczba ludności wzrosła w powiatach: olsztyńskim (5,8%) i ełckim (3,5%), w powiecie iławskim nie uległa zmianie. W 18 pozostałych powiatach w 2019 roku liczba mieszkańców była mniejsza niż w 2010 roku. Największe ubytki ludności nastąpiły w powiatach położonych w północnej części województwa: bartoszyckim (6,9%), kętrzyńskim (6,7%), braniewskim (6,0%), węgorzewskim (5,1%), lidzbarskim (4,8%). Wysokie ubytki liczby mieszkańców miały miejsce w Elblągu, w powiecie nidzickim (po 4,5%), w powiatach: piskim (4,1%), mrągowskim (3,3%), gołdapskim i ostródzkim (po 3,2%), szczycieńskim (2,8%), działdowskim i oleckim (po 2,6%), giżyckim (2,2%), elbląskim (2,0%), w Olsztynie (1,9%), w powiecie nowomiejskim (1,0%).

Niekorzystnie przedstawiają się **zmiany liczby ludności w wieku 0–17 lat**; w latach 2011–2019 liczebność tej grupy wieku w województwie zmniejszyła się o 10,5%. W województwie warmińsko-mazurskim liczba osób w grupie wieku 0 – 17 lat wzrosła w Olsztynie (4,5%).

W 16 powiatach spadek liczby osób w wieku 0 – 17 lat przekroczył 10%; najwyższy był w powiatach: braniewskim (21,0%), nidzickim (17,9%), piskim (17,3%), bartoszyckim (16,9%), szczycieńskim (16,3%), elbląskim (14,9%), mrągowskim (14,8%), kętrzyńskim i węgorzewskim (po 14,7%), lidzbarskim (14,3%), gołdapskim (13,7%), działdowskim (13,2%), ostródzkim (12,5%), nowomiejskim i oleckim – po 11,7% i w giżyckim (o 11,3%). Tylko w powiatach: iławskim, ełckim i olsztyńskim liczba ludności w wieku 0 – 17 lat zmniejszyła się o mniej niż 10% (odpowiednio o: 8,9% , 4,0% i 3,6%). W tych powiatach w analizowanym okresie nie zmniejszyła się liczba mieszkańców.

Liczba ludności w **wieku produkcyjnym** zmniejszyła się o 8,3% (o 1pp. więcej niż ogółem w kraju (por. tablica 3). Liczba ludności w wieku produkcyjnym nieznacznie zwiększyła się (0,4%) jedynie w powiecie olsztyńskim. Największy procentowy spadek liczebności osób w tej grupie wieku miał miejsce w: Olsztynie (14,0%), Elblągu (13,7%) oraz w powiatach: kętrzyńskim (13,1%), bartoszyckim (12,8%), węgorzewskim (11,4%), lidzbarskim (9,9%), braniewskim (9,8%), ostródzkim (8,9%), mrągowskim (8,5%), giżyckim i nidzickim (po 8,3%). Liczba osób w wieku produkcyjnym zmniejszyła się też w powiatach: działdowskim, elbląskim, ełckim, iławskim, nowomiejskim, oleckim, piskim, szczycieńskim i gołdapskim.

Województwo warmińsko-mazurskie wyróżnia się wysokim przyrostem ludności w **wieku poprodukcyjnym**. W latach 2011–2019 wyniósł on 37,0% (30,2% średnio w kraju) – por. tablica 3. Najwyższy przyrost liczby osób w tym wieku zanotowano w powiatach: olsztyńskim (48,9%), ełckim (44,1%), iławskim (40,2%), w Olsztynie (41,3%) i Elblągu (41,1%). Wysoki przyrost (o 30 – 40%) miał miejsce w 12 kolejnych powiatach. „Niskie” przyrosty osób w starszym wieku były w 4 powiatach: kętrzyńskim (29,9%), lidzbarskim (28,0%), piskim (27,6%) i nowomiejskim (26,7%).

Przewaga ludności w wieku poprodukcyjnym nad grupą wieku 0–17 lat w województwie warmińsko-mazurskim nastąpiła w roku 2016; najwcześniej (w roku 2011) w Olsztynie. W roku 2019 w 4 powiatach (działdowskim, iławskim, nowomiejskim i olsztyńskim) mieszkało więcej osób w wieku 0–17 lat niż w wieku poprodukcyjnym.

W latach 2010– 2019 w województwie miał miejsce bardzo wysoki spadek **przyrostu naturalnego** (z 2,0‰ do (-)1,4‰); odwróciły się proporcje w liczbie powiatów o dodatnim i ujemnym współczynniku przyrostu naturalnego. W roku 2010 było 19 (na 21 ogółem) powiatów o dodatnim przyroście naturalnym; w roku 2019 – tylko 4. Najwyższy przyrost

naturalny w 2010 roku odnotowano w powiatach: nowomiejskim (4,7‰), ęłckim i iławskim - po 3,5‰, działdowskim i olsztyńskim - po 2,8‰, szczycieńskim (2,7‰), w m. Olsztynie (2,4‰) i w powiatach: mrągowskim (2,3‰), gołdapskim (2,2‰), oleckim (2,1‰). W powiatach: bartoszyckim, braniewskim, elbląskim, giżyckim, kętrzyńskim, lidzbarskim, nidzickim, ostródzkim, i piskim, dodatni współczynnik przyrostu naturalnego nie przekraczał 2‰. W roku 2010 ujemne współczynniki przyrostu naturalnego były w powiecie węgorzewskim (-)0,8‰ i w Elblągu (-)0,4‰. Poziom przyrostu naturalnego w województwie warmińsko-mazurskim w 2010 roku wynosił 2‰; dodatnie jego wartości występowały niemal w całym regionie.

W latach 2010 – 2019 nastąpiła zmiana proporcji w liczbie powiatów o dodatnim i ujemnym przyroście naturalnym. Dodatni przyrost naturalny w 2019 roku notowały powiaty: nowomiejski (1,1‰), ęłcki (0,6‰), iławski (0,5‰) i Olsztyn (0,3‰). Najwyższy ujemny przyrost naturalny w 2019 roku notowano w powiatach: węgorzewskim (-)5,0‰, kętrzyńskim (-)4,7‰, w m. Elblągu (-)3,4‰ i powiatach: lidzbarskim (-)3,0‰, bartoszyckim (-)2,9‰, giżyckim (-)2,6‰, oleckim (-)2,5‰ i braniewskim (-)2,0‰. Ujemne współczynniki przyrostu naturalnego w przedziale od (-)1‰ do (-)2‰ występowały w 6 powiatach (działdowskim, olsztyńskim, ostródzkim, piskim, szczycieńskim i gołdapskim), w przedziale od 0‰ do (-)1‰ – w 3 powiatach (elbląskim, mrągowskim i nidzickim).

Województwo warmińsko-mazurskie w analizowanym okresie notowało ujemne **saldo migracji**; w roku 2010 wynosiło (-)1,9‰ a w 2019 (-)2,6‰ – por. tablica 4. W 2010 r. przeważały powiaty o ujemnym saldzie migracji (18 na 21). Dodatnie saldo notowały powiaty: olsztyński (8,1‰), ęłcki (1,1‰), elbląski (0,1‰). W roku 2019 dodatnie saldo migracji występowało w 2 powiatach: olsztyńskim (8,0‰) i ęłckim (1,3‰).

Najwyższe ujemne saldo migracji w 2010 r. było w powiatach: braniewskim (-)7,7‰, nidzickim (-)5,9‰, gołdapskim (-)5,7‰, bartoszyckim (-)5,5‰, lidzbarskim (-)4,3‰, węgorzewskim (-)4,2‰, kętrzyńskim (-)4,1‰, piskim (-)3,5‰, mrągowskim i oleckim – po (-)3,4‰, ostródzkim (-)2,9‰, działdowskim, nowomiejskim, w m. Elblągu (po (-)2,6‰, w m. Olsztynie (-)2,3‰. W 3 powiatach: iławskim, szczycieńskim i giżyckim ujemne saldo migracji nie przekraczało 2‰ i wynosiło odpowiednio: (-)1,8‰, (-)1,5‰ i (-)1,2‰.

W większości powiatów ujemne saldo migracji zdecydowanie wzrosło w latach 2011 – 2019; głównie w powiatach: bartoszyckim (-)7,1‰, kętrzyńskim (-)6,6‰, nidzickim i piskim – po (-)6,5‰, braniewskim (-)6,0‰, oleckim (-)5,7‰, gołdapskim (-)5,5‰, lidzbarskim

(-)5,1%, nowomiejskim (-)4,9%, elbląskim (-)4,4%, działdowskim (-)4,2%, węgorzewskim (-)4,1%, mrągowskim (-)3,9%, ostródzkim (-)3,8%, szczycieńskim (-)3,7%, w Elblągu (-)3,2%. Ujemne współczynniki salda migracji nie przekraczające 3%, notowano w m. Olsztynie (-)2,3% i powiatach: iławskim (-)1,9% i giżyckim (-)0,8%.

Cechą charakterystyczną jest utrzymywanie się trwałego ujemnego salda migracji oraz ujemnych wartości przyrostu naturalnego. „Stwarza” to warunki sprzyjające procesom depopulacyjnym.

*

*

*

W latach 2011–2019 sytuacja demograficzna województwa warmińsko-mazurskiego uległa znacznemu pogorszeniu. Zmniejszenie łącznej liczby ludności województwa o 2,1%, nie jest wysokie, ale zmiany w liczebności grup ludności według wieku są bardzo niekorzystne. Ludność województwa zmniejszyła się głównie wskutek wysokiego spadku liczby ludności w grupie wieku 0– 17 lat. Wysoki przyrost ludności w wieku poprodukcyjnym „złagodził” statystycznie ubytek ludności ogółem.

Relatywnie korzystna sytuacja demograficzna w województwie występuje w subregionach olsztyńskim i ełckim, gdzie wzrosła liczba ludności (w Olsztynie wzrosła liczba osób w wieku 0 – 17 lat). Relatywnie dobra sytuacja jest w powiecie iławskim, w którym liczba ludności nie uległa zmianie, ubytek liczby osób w wieku 0–17 lat oraz w wieku produkcyjnym należały do najniższych w województwie. Na wzrost liczby mieszkańców w wymienionych wyżej powiatach miał wpływ wysoki przyrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym (najwyższy w Olsztynie – ponad 40%).

W analizowanym okresie zdecydowanemu pogorszeniu uległa sytuacja demograficzna większości powiatów, szczególnie w północnej, przygranicznej części województwa: bartoszyckiego, kętrzyńskiego, węgorzewskiego i lidzbarskiego. Istotne, niekorzystne zmiany wystąpiły w powiatach nidzickim i piskim. Niekorzystne zmiany są wynikiem ujemnego przyrostu naturalnego i ujemnego salda migracji oraz wysokich ubytków liczby ludności w wieku 0–17 lat oraz w wieku produkcyjnym.

Zanotowane w większości powiatów zmiany przyrostu naturalnego z dodatniego na ujemny będą głównym czynnikiem trwałego ubytku liczby mieszkańców oraz niekorzystnych zmian w strukturze ludności. Tendencje zmian „wzmacnia” trwały ubytek migracyjny mieszkańców.

Utrwalony proces migracji będzie wpływać na zmiany w liczbie i strukturze ludności Warmii i Mazur. Tereny poddane tym procesom wejdą, a w części już weszły, w proces depopulacji.

6.3.8. Wnioski z analizy

Województwa, których analizę zaprezentowano wyżej, mają kilka ważnych cech wspólnych:

W latach 2011-2019 w analizowanej grupie województw zmniejszyła się liczba ludności (poza podkarpackim): od 1,1% w lubuskim do 2,1% w podlaskim i warmińsko-mazurskim.

W 2019 r. województwa notowały miały ujemne wielkości przyrostu naturalnego (poza podkarpackim – współczynnik przyrostu naturalnego 0,3‰) i salda migracji. W 5 województwach w latach 2010–2019 nastąpiła zmiana współczynników przyrostu naturalnego z dodatnich na ujemne.

W każdym z województw zanotowano wyższe zmniejszenie się liczby ludności w wieku 0–17 lat niż średnio w kraju. Duże zmniejszenie liczby ludności w grupie wieku 0–17 lat wystąpiło w wielu powiatach. Przykładowo: w powiecie siemiatyckim w województwie podlaskim (28,1%), w braniewskim w województwie warmińsko-mazurskim (21,0%), w radziejowskim w województwie kujawsko-pomorskim (19,0%). Wysokie – kilkunastoprocentowe – spadki miały miejsce w powiatach sąsiadujących z wymienionymi.

We wszystkich województwach zmniejszyła się liczba osób w wieku produkcyjnym. W 4 województwach (kujawsko-pomorskim, lubuskim, warmińsko-mazurskim i achodniopomorskim) były to spadki relatywnie wyższe od średniej krajowej. W wielu powiatach miały miejsce jednoczesne wysokie spadki liczby osób w wieku 0 – 17 lat i w wieku produkcyjnym.

Przyrost ludności w wieku poprodukcyjnym w 4 województwach był wyższy niż średni dla kraju. W dwóch (podlaskim i podkarpackim) – był niższy. Analiza zróżnicowania przyrostu ludności w wieku poprodukcyjnym według powiatów wskazuje na wyższe przyrosty w powiatach, w których miał miejsce także przyrost ogólnej liczby mieszkańców, w większości sąsiadujących ze stolicami województw lub dużymi miastami. W powiecie polickim (przyrost liczby mieszkańców o 13,4%) liczba osób wieku poprodukcyjnym wzrosła o ponad 90%, w powiatach: olsztyńskim, bydgoskim i toruńskim – po ok. 50% (znacznie

więcej niż średnio w województwie). Procentowy przyrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym w powiecie rzeszowskim (podkarpackie) czy zielonogórskim (lubuskie) był niższy niż średni dla województwa.

Przewaga liczby osób w wieku poprodukcyjnym nad liczbą osób w wieku 0–17 w poszczególnych województwach dokonała się w latach 2013–2016.

W 6 województwach (poza podlaskim) na początku dekady dodatni przyrost naturalny występował w przeważającej liczbie powiatów (w województwie lubuskim – we wszystkich). W roku 2019 sytuacja zmieniła się radykalnie; ujemny przyrost naturalny i ujemne saldo migracji (zwłaszcza występujące trwale) w istotnym stopniu przyczyniają się do regresu w rozwoju demograficznym wielu powiatów. W wielu powiatach, szczególnie województw podlaskiego i warmińsko–mazurskiego, silniej niż ujemny przyrost naturalny, zmniejsza możliwości rozwojowych i potencjał demograficzny ujemne saldo migracji.

Depopulacja w analizowanych województwach jest skutkiem ujemnego przyrostu naturalnego i ujemnego salda migracji, które przyczyniają się do spadku liczby ludności w wieku 0 – 17 lat oraz w wieku produkcyjnym.

6.4. Województwa o najwyższym spadku liczby ludności i zmianach depopulacyjnych

W województwach tej grupy w latach 2011–2019 zachodziły zmiany rozwoju demograficznego charakterystyczne dla terenów zagrożonych depopulacją, w tym:

- duży spadek liczby ludności ogółem i równoczesne ubytki liczby ludności w wieku 0 – 17 lat oraz w wieku produkcyjnym,
- wczesna przewaga liczby ludności w wieku poprodukcyjnym nad liczbą osób w wieku 0 - 17 lat,
- trwale ujemne i pogorszające się wartości współczynników przyrostu naturalnego i salda migracji.

6.4.1. Województwo lubelskie

W województwie lubelskim w latach 2011–2019 liczba ludności zmniejszyła się o 3,2%. Przyrost liczby mieszkańców miał miejsce jedynie w powiecie lubelskim, w którym przez cały ten okres notowano nieznaczny dodatni przyrost naturalny i dodatnie saldo migracji. W pozostałych powiatach liczba mieszkańców zmniejszyła się. Największy ubytek wystąpił

w powiecie hrubieszowskim (8,7%), m. Chełmie (6,9%), oraz w powiatach: krasnostawskim (6,8%), tomaszowskim (6,6%), opolskim (6,0%), ryckim (5,6%), parczewskim (4,9%), janowskim (4,7%), włodawskim (4,5%), kraśnickim (4,6%), radzyńskim (4,3%) i w Zamościu (4,0%). Mniejsze spadki liczby mieszkańców miały miejsce w powiatach: zamojskim (o 3,6%), puławskim (o 3,5%) oraz w bialskim, biłgorajskim, chełmskim i łukowskim – po 3,1%. Niższe niż 3% ubytki ludności wystąpiły w miastach na prawach powiatu: w Lublinie (2,8%) i Białej Podlaskiej (1,5%) oraz w powiatach: lubartowskim (2,4%), świdnickim (2,2%) i łączyńskim (0,6%).

W analizowanym okresie województwo lubelskie charakteryzowało się bardzo wysokim ubytkiem (11,6%) liczby **ludności najmłodszej, tj. w wieku (0– 17 lat)** – średnio w Polsce 4,1% (por. tablica 3). W województwie lubelskim liczba osób w wieku 0 – 17 lat wzrosła w Lublinie (o 2,0%). Najwyższy spadek liczebności tej grupy miał miejsce w powiatach, w których odnotowano najwyższe zmniejszenia łącznej liczby mieszkańców; w: hrubieszowskim (4,4%), tomaszowskim (21,8%), janowskim (19,4%), zamojskim (19,1%), krasnostawskim (18,8%), kraśnickim (18,1%), opolskim (17,6%), biłgorajskim (15,9%), w Chełmie (15,8%), w powiatach: bialskim (15,0%), radzyńskim (14,6%), chełmskim (14,5%), włodawskim (13,3%) oraz w ryckim i w Zamościu – po 13,2%. Zmniejszenie liczby mieszkańców w grupie 0–17 lat o mniej niż 13% miał miejsce w powiatach: puławskim (12,9%), parczewskim (12,0%), lubartowskim i łukowskim – po 11,3%, w Białej Podlaskiej (6,9%), w powiatach: łączyńskim i świdnickim – po 6,3%, w powiecie lubelskim (2,2%).

Ubytek ludności w **wieku produkcyjnym** w latach 2011– 2019 w województwie lubelskim (8,1%) był też większy niż średni dla kraju (7,3%) – por. tablica 3. Populacja ludności w tej grupie wieku zwiększyła się tylko w powiecie lubelskim (4,3%). Największe ubytki odnotowano w miastach na prawach powiatu: w Chełmie (17,0%), Zamościu (13,8%), Lublinie (13,1%) i Białej Podlaskiej (11,9%) oraz w powiatach: hrubieszowskim i ryckim (po 11,5%), włodawskim (10,3%), krasnostawskim (10,1%), świdnickim (9,9%), opolskim (9,6%), parczewskim (9,2%), puławskim (8,9%), tomaszowskim (8,6%), kraśnickim (7,8%), łączyńskim (7,4%), radzyńskim (6,5%), lubartowskim i łukowskim – po 5,9%, biłgorajskim (5,6%), janowskim (5,1%). Spadki liczby ludności w wieku produkcyjnym poniżej 5% notowano w 3 powiatach: chełmskim (4,6%), włodawskim (3,1%) i bialskim (2,9%)

Przyrost liczby ludności w **wiek** **poprodukcyjnym** w latach 2011–2019 w województwie lubelskim (o 23,4%) był niższy niż średni w Polsce (30,2%) – por. tablica 3. Najwyższy wzrost nastąpił w miastach na prawach powiatu: w Białej Podlaskiej (59,6%), Zamościu (49,7%), Chełmie (43,8%) i Lublinie (30%). Spośród powiatów ziemskich wysoki przyrost ludności w wieku poprodukcyjnym miał miejsce w powiecie łączyńskim (44,6%) i świdnickim (29,0%). Zmiany informują o procentowym wzroście liczby osób starszych. Udział osób w wieku 60/65 i więcej lat jest w województwie lubelskim wyższy niż średni dla kraju (w 2019 roku – 22,3% w województwie; w Polsce – 21,9%).

Przewaga ludności w wieku poprodukcyjnym nad grupą w wieku 0– 17 lat w województwie lubelskim nastąpiła w roku 2013. W Lublinie oraz w powiecie krasnostawskim przewaga taka wystąpiła w roku 2010, podobnie w powiatach: hrubieszowskim, puławskim i świdnickim. W roku 2019 tylko w powiatach: lubelskim, łączyńskim i łukowskim było więcej osób w wieku 0–17 lat niż w wieku poprodukcyjnym.

Przyrost naturalny w województwie lubelskim w analizowanym okresie był ujemny: w roku 2010 (-)0,2‰, w roku 2019 (-)1,8‰ – por. tablica 4.

Zmiany w liczbie powiatów o dodatnim i ujemnym przyroście naturalnym w latach 2011–2019 w województwie lubelskim były niewielkie. W roku 2010 przeważały powiaty o ujemnym przyroście naturalnym (17 na 24). W roku 2019 proporcja ta wynosiła jak 19:24. W roku 2010 dodatni przyrost naturalny notowano w powiatach: łączyńskim (3,2‰), łukowskim (2,8‰), lubelskim (1,4‰) i biłgorajskim (0,3‰) oraz w Białej Podlaskiej (4,2‰), w Lublinie (0,9‰) i w Zamościu (2,4‰). Najwyższy ujemny współczynnik przyrostu naturalnego zanotowano w powiecie krasnostawskim (-)5,3‰, kolejne w powiatach: zamojskim (-)2,9‰, chełmskim (-)2,5‰, hrubieszowskim (-)2,4‰, janowskim (-)2,2‰, włodawskim (-)1,5‰, kraśnickim (-)1,2‰, lubartowskim i opolskim – po (-)1,0‰. W 8 powiatach (bialskim, parczewskim, puławskim, radzyńskim, ryckim, świdnickim, tomaszowskim i w m. Chełmie) ujemne współczynniki przyrostu naturalnego nie przekraczały 1‰.

W roku 2019 dodatni przyrost naturalny notowano w powiatach: łączyńskim 3,2‰, lubelskim 0,8‰, łukowskim 0,6‰, w Białej Podlaskiej 0,2‰, w Lublinie 0,1‰. W powiatach o ujemnym przyroście naturalnym w 2010 roku, regułą był wzrost salda w 2019 roku. Najwyższe ujemne saldo przyrostu naturalnego notowano w roku 2019 w powiecie krasnostawskim (-)6,9‰, a następnie w powiatach: hrubieszowskim (-)5,5‰, tomaszowskim

(-)5,2‰, włodawskim i zamojskim - po (-)4,7‰, kraśnickim (-)3,6‰, opolskim (-)3,3‰, puławskim (-)3,1‰, parczewskim (-)2,7‰, w Chełmie (-)2,5‰ i powiatach: janowskim (-)2,3‰, bialskim (-)2,2‰, lubartowskim (-)2,1‰ i chełmskim (-)2,0‰. Ujemne współczynniki przyrostu naturalnego nie przekraczające (-)2‰ w 2019 roku, występowały w powiatach: biłgorajskim (w 2010 r. przyrost dodatni), radzyńskim, ryckim, świdnickim i w Zamościu (w 2010 r. dodatni współczynnik przyrostu naturalnego).

Województwo lubelskie miało ujemne saldo migracji zarówno w 2010 roku (-)2,3‰, jak i w 2019 roku (-)2,9‰. W obydwu latach ww. ujemne współczynniki salda migracji były najwyższe z wszystkich województw – por. tablica 4.

W roku 2010 dodatnie saldo migracji miały 3 powiaty: lubelski (8,5‰), świdnicki (0,3‰) i zamojski (0,4‰). Najwyższe ujemne saldo migracji odnotowano w Zamościu (-)7,2‰ oraz w powiatach: ryckim (-)7,0‰, hrubieszowskim (-)5,4‰, tomaszowskim (-)4,9‰, w Chełmie (-)4,8‰, w powiecie łukowskim (-)4,4‰, w Lublinie (-)3,8‰ oraz w powiatach: janowskim, radzyńskim i włodawskim – po (-)3,7‰, parczewskim (-)3,5‰, łączyńskim (-)2,9‰, opolskim (-)2,7‰, biłgorajskim (-)2,5‰, w m. Białej Podlaskiej (-)2,4‰ i w powiatach: kraśnickim (-)2,3‰ i bialskim (-)2,1‰. Ujemne saldo migracji nie przekraczające (-)2‰ miało miejsce w powiatach: chełmskim, krasnostawskim, lubartowskimi i puławskim

W 2019 roku dodatnie saldo migracji występowało jedynie w powiecie lubelskim (6,1‰) i w Lublinie (0,6‰). Najwyższy poziom ubytku migracyjnego ludności notowano w m. Chełmie (-)8,9‰, w powiecie hrubieszowskim (-)7,7‰, w m. Zamościu (-)7,0‰ i w powiatach: ryckim (-)6,8‰, tomaszowskim (-)6,4‰, łukowskim i radzyńskim – po (-)6,3‰, janowskim (-)5,5‰, parczewskim (-)5,4‰, łączyńskim i opolskim – po (-)4,8‰, krasnostawskim (-)4,5‰, biłgorajskim (-)4,3‰, kraśnickim i w m. Białej Podlaskiej – po (-)4,0‰, w powiecie bialskim (-)3,6‰ i włodawskim (-)3,4‰. Ujemne saldo migracji nie przekraczające (-)3‰ wystąpiło w 4 powiatach: lubartowskim (-)2,3‰, zamojskim (-)2,1‰, świdnickim (-)1,7‰ i chełmskim (-)1,0‰.

*

*

*

Analiza zmian demograficznych w latach 2011–2019, **wskazuje, że w województwie lubelskim** terenem wyróżniającym się pozytywnie w rozwoju demograficznym, jest Lublin z powiatami lubelskim i świdnickim. Miasta na prawach powiatu oraz liczne powiaty ziemskie charakteryzują się rosnącymi ujemnymi wartościami współczynników przyrostu

naturalnego i salda migracji. W większości powiatów tendencja ta ma charakter trwały. Spada liczba ludności w grupie wieku 0–17 lat oraz w wieku produkcyjnym. Dotyczy to powiatów grodzkich (poza Lublinem) oraz powiatów ziemskich, szczególnie nadgranicznych (hrubieszowskiego, tomaszowskiego, chełmskiego, włodawskiego) oraz krasnostawskiego, ryckiego i opolskiego. Skutkiem niekorzystnych procesów ruchu rzeczywistego ludności jest ubytek ludności w wieku 0–17 lat (do 20%) w większości ww. powiatów oraz zmniejszenie liczby ludności w wieku produkcyjnym (do 10%).

Powiaty o trwałym ujemnym przyroście naturalnym i ujemnym saldzie migracji są zagrożone depopulacją; zwłaszcza powiaty przygraniczne, które ulegają wyludnieniu, ze wszystkimi skutkami demograficznymi tego procesu (ubytek ludności, niekorzystne zmiany w strukturze wieku i płci mieszkańców).

6.4.2. Województwo łódzkie

W województwie łódzkim w latach 2011–2019 **liczba ludności zmniejszyła się o 3,4%**. Przyrost liczby mieszkańców odnotowały powiaty: wschodni łódzki (6,2%) i zgierski (1,1%). W pozostałych liczba ludności zmniejszyła się. Największy ubytek zanotowano w Łodzi (6,9%), w powiatach kutnowskim (5,8%) i łączyckim, (5,4%), w Piotrkowie Trybunalskim (4,9%), w powiatach: radomszczańskim (4,3%), tomaszowskim (4,0%), łowickim (3,9%), opoczyńskim i pajęczańskim (po 3,4%), poddębickim, sieradzkim i zduńskowolskim (po 2,7%), wieluńskim (2,6%), rawskim (2,5%), łaskim (1,9%) i w Skierniewicach (1,1%). W powiatach: bełchatowskim, brzezińskim, pabianickim, piotrkowskim, skierniewickim i wieruszowskim, liczba mieszkańców zmniejszyła się o mniej niż o 1%.

Liczba osób w grupie wieku 0–17 lat w analizowanym okresie zmniejszyła się o 6,1% (2 pkt. proc. więcej niż średnio w kraju – por. tablica 3). Osób w tej grupie wieku przybyło w powiecie wschodnim łódzkim (5,5%), w Skierniewicach (1,5%), w powiecie pabianickim (0,3%). W 9 powiatach spadek ludności w grupie wieku 0 – 17 lat przekraczał 10%; w pajęczańskim (16,5%), łączyńskim (15,6%), radomszczańskim (15,5%), sieradzkim (12,5%), opoczyńskim (12,2%), wieruszowskim (11,9%), kutnowskim (11,8%), wieluńskim (11,5%) i łowickim (10,4%). W 8 powiatach liczba ludności w tym wieku zmniejszyła się od 5 do 10%: w poddębickim (9,6%), łaskim (9,4%), tomaszowskim (9,0%), zduńskowolskim (8,3%), piotrkowskim (7,7%), rawskim (7,5%), w Piotrkowie Trybunalskim (7,4%) i w powiecie skierniewickim (6,3%). W 4 powiatach ubytek mieszkańców w grupie wieku

0 - 17 lat nie przekroczył 5%: w brzezińskim – 4,9%, bełchatowskim – 2,3%, w Łodzi – 0,7%, w powiecie zgierskim – 0,1%.

W latach 2011–2019 liczba osób w **wieku produkcyjnym** zmniejszyła się w województwie łódzkim o 11,0% (w Polsce 7,3%) – por. tablica 3. Dotyczyło to wszystkich 24 powiatów. Największy procentowy ubytek ludności w tej grupie wieku miał miejsce w Łodzi (18,2%), Piotrkowie Trybunalskim (14,8%) i Skierniewicach (13,6%). W powiatach ziemskich ubytek ludności w wieku produkcyjnym wynosił: w kutnowskim (13,2%), tomaszowskim (11,0%), bełchatowskim (10,0%), zduńskowolskim (9,1%), łowickim i pabianickim - po 8,8%, łączyckim (8,7%), rawskim (8,6%), radomszczańskim (8,3%), łaskim i zgierskim - po 7,1%, opoczyńskim (6,8%), wieluńskim i brzezińskim - po 6,7%, poddębickim (6,4%) i pajęczańskim (5,7%). W 4 powiatach, łódzkim wschodnim, piotrkowskim, skierniewickim i wieruszowskim, ubytek liczby ludności w wieku produkcyjnym nie przekraczał 5%.

Przyrost liczby osób w **wieku poprodukcyjnym** (średni dla województwa 24,8%) wynosił w powiatach: bełchatowskim (54,8%), w Skierniewicach (48,2%), w łódzkim wschodnim (36,6%), w Piotrkowie Trybunalskim (32,9%), w powiecie zgierskim (31,1%). W 12 na 24 powiatów przyrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym zawierał się w przedziale 20%–30%, w 6 nie przekroczył 20% i wynosił w powiecie: piotrkowskim – 19,9%, w łowickim – 19,6%, w pajęczańskim – 18,6%, w poddębickim – 16,0%, w łączyckim – 15,0%, w skierniewickim – 10,6%.

W województwie łódzkim, **przewaga ludności w wieku poprodukcyjnym nad grupą wieku 0–17 lat** nastąpiła w roku 2008 (najwcześniej z wszystkich województw). W 5 powiatach (kutnowskim, łączyńskim, pabianickim, poddębickim i zgierskim) zrównanie to nastąpiło w roku 2010; do roku 2018 w pozostałych powiatach.

Województwo łódzkie charakteryzowało się najniższym **przyrostem naturalnym** z wszystkich województw; zarówno w roku 2010 (-)2,2‰, jak i w 2019 – (-)3,6‰ – por. tabl. 4. W roku 2010 dodatni **przyrost naturalny** notowano w 4 powiatach województwa łódzkiego: bełchatowskim (3,1‰), opoczyńskim (0,9‰), zduńskowolskim (1,0‰) w Skierniewicach (2,3‰). W roku 2019, dodatni przyrost naturalny był już tylko w powiecie bełchatowskim (0,8‰). Najwyższe ujemne współczynniki przyrostu naturalnego w roku 2010 były w Łodzi (-)4,9‰ oraz w powiatach: kutnowskim (-)4,3‰, łączyckim (-)3,8‰, opoczyńskim i radomszczańskim – po (-)3,1‰, łowickim, poddębickim i zgierskim – po (-)1,6‰, pajęczańskim i m. Piotrkowie Trybunalskim – po (-)1,5‰, tomaszowskim

(-)1,3%, łódzkim wschodnim i skierniewickim – po (-)1,2% oraz w powiecie łaskim (-)1,1%. W powiatach: piotrkowskim, rawskim, sieradzkim, wieluńskim, wieruszowskim i zgierskim ujemne współczynniki przyrostu naturalnego nie osiągały 1%.

W roku 2019 najwyższe ujemne współczynniki przyrostu naturalnego – tak jak w roku 2010 miały m. Łódź i powiat kutnowski - po (-)5,6%, następnie Piotrków Trybunalski (-)4,8% i powiaty: łęczycki (-)4,7%, łowicki (-)4,4%, tomaszowski (-)4,3%, radomszczański (-)3,9%, łaski i pabianicki – po (-)3,7%, zgierski (-)3,4%, wieluński (-)3,1%, pajęczański i brzeziński – po 2,8%, zduńskowolski (-)2,5%, sieradzki (-)2,4%, opoczyński (-)2,2% oraz poddębicki i rawski – po (-)2,0%. W powiatach: łódzkim wschodnim, piotrkowskim i skierniewickim współczynniki ujemnego przyrostu naturalnego sytuowały się w przedziale 1-2%, a w powiecie wieruszowskim i Skierniewicach nie osiągały 1%.

W roku 2010 **saldo migracji** dla województwa wyniosło (-)0,7%, w roku 2019 (-)1,0% – por. tablica 4. Siedem powiatów, które w analizowanym okresie utrzymały dodatnie saldo migracji: łódzki wschodni (10,0% w roku 2010 i 9,0%), zgierski (5,1% i 4,1%), brzeziński (3,2% i 1,1%), piotrkowski (2,8% i 1,5%), pabianicki (2,7% i 4,0%), łaski (2,4% i 1,3%) i skierniewicki (2,1% i 0,8%). W powiecie pabianickim współczynnik salda migracji wzrósł, w pozostałych 6 w roku 2019 był niższy niż w 2010 r. W roku 2010 dodatnie saldo migracji miały powiaty poddębicki i wieruszowski – po 0,3%. Po 9 latach współczynniki wynosiły odpowiednio: (-)0,5% i (-)1,3%.

W roku 2010 najwyższe ujemne saldo migracji było w Piotrkowie Trybunalskim (-)4,0%. W powiatach: bełchatowskim, kutnowskim, łęczyckim, opoczyńskim, pajęczańskim, radomszczańskim, rawskim, sieradzkim i w m. Łodzi, ujemne saldo migracji zawierało się w przedziale 2% – 3%, w łowickim, tomaszowskim i wieluńskim – w przedziale 1% - 2%, najniższe ujemne saldo migracji wystąpiło w powiecie zduńskowolskim (-)0,7% i w Skierniewicach (-)0,5%. Ujemne saldo migracji, które w 2019 roku było w 17 powiatach; w większości było wyższe niż w roku 2010. Najwyższe ujemne saldo wystąpiło w powiatach: opoczyńskim (-)5,3%, pajęczańskim (-)5,2%, rawskim (-)4,3%, Piotrkowie Trybunalskim (-)3,8%, łęczyckim (-)3,4%, zduńskowolskim (-)3,2% i w Skierniewicach (-)3,0%. W 6 powiatach (bełchatowskim, łowickim, radomszczańskim, sieradzkim, tomaszowskim i wieluńskim) współczynniki ujemnego salda migracji zawierały się w przedziale 2 – 3%. Niższe od 2% ubytki migracyjne wystąpiły w powiecie kutnowskim (-)1,7%, w Łodzi (-)1,6%, w powiatach: wieruszowskim (-)1,3% oraz poddębickim (-)0,5%.

*

*

*

W województwie łódzkim zaawansowany proces starzenia się ludności wystąpił najwcześniej. W roku 2008, zanotowano nadwyżkę ludności w wieku poprodukcyjnym nad grupą wieku 0 – 17 lat – por. tabl. 3. Województwo łódzkie notowało najwyższy ujemny przyrost naturalny w roku 2010 (-)2,2‰ oraz w roku 2019 (-)3,6‰. W analizowanym okresie wzrosło ujemne saldo migracji, z (-)0,7‰ w roku 2010 do (-)1,0‰ w roku 2019 por. tabl. 4.

Sytuacja demograficzna powiatów jest zróżnicowana; w korzystniejszej sytuacji są powiaty o stale dodatnim saldzie migracji, oraz powiaty o niewysokim ubytku naturalnym. Są to powiaty: łódzki wschodni, zgierski, skierniewicki, pabianicki i piotrkowski.

Znacznie liczniejsza jest grupa powiatów, w których wysokie ujemne wartości przyrostu naturalnego i salda migracji wpłynęły na utrwalenie niekorzystnych zmian w strukturze ludności: wysokie ubytki w grupie wieku 0–17 lat oraz w wieku produkcyjnym. Są to powiaty: kutnowski, łęczycki, łowicki, opoczyński, pajęczański, radomszczański, sieradzki tomaszowski oraz powiaty grodzkie: Łódź i Piotrków Trybunalski. Wymienione powiaty są zagrożone procesem depopulacji.

Województwo łódzkie w strukturze wieku ludności ma wysoki udział osób w wieku poprodukcyjnym. W roku 2019 udział ludności w wieku 65 i więcej lat w województwie łódzkim wynosił 24,3%, przy średniej dla Polski – 21,9%.

6.4.3. Województwo opolskie

W województwie opolskim **ubytek ludności** w latach 2011– 2019 wyniósł 3,4%. Przyrost liczby mieszkańców (4,4%) miał miejsce tylko w stolicy województwa, Opolu. Najwyższy ubytek populacji nastąpił w powiatach: opolskim (7,0%), głubczyckim (6,1%), kędzierzyńsko-kozielskim (5,1%). Kolejne powiaty, w których ubyło ludności, to: nyski (4,8%), prudnicki (4,6%), kluczborski (3,9%), strzelecki (3,6%), krapkowicki (3,3%), olecki (3,1%), brzeski (3,0%), namysłowski (1,5%).

W grupie wieku 0–17 lat przyrost zanotowano w Opolu – o 13,3%. We wszystkich powiatach ziemskich w latach 2011-2019 liczba ludności w wieku 0– 17 lat zmniejszyła się. Największy spadek miał miejsce w powiatach: głubczyckim (18,4%), nyskim (16,8%), kluczborskim (15,4%), kędzierzyńsko-kozielskim (12,5%), prudnickim (12,0%), opolskim

(11,8%), brzeskim (11,7%), oleckim (11,0%), krapkowickim (10,6%), namysłowskim (8,7%), strzeleckim (7,4%). Wskutek tych zmian nastąpił spadek liczby osób w wieku 0–17 lat w całym województwie (9,9%) – por. tablica 3.

Spadek liczby ludności w **wiek**u **produkcyjnym** (9,6%) w latach 2011–2019 w województwie opolskim był wyższy niż średni dla kraju (7,3%) – por. tablica 3. Spadek ten miał miejsce we wszystkich powiatach; najwyższy w powiecie opolskim (12,4%), głubczyckim (11,1%), nyskim (11,0%), kędzierzyńsko-kozielskim (10,3%), brzeskim (o 9,2%). W pozostałych 7 powiatach spadek liczby osób w wieku produkcyjnym zawierał się w przedziale 8 – 9%.

We wszystkich powiatach odnotowano **wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym**. Najwyższy przyrost, przekraczający średnią dla województwa (26,7%) miał miejsce w Opolu (42,2%) oraz w powiatach: namysłowskim (33,9%), brzeskim (32,0%) i nyskim (33,0%). W 4 powiatach przyrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym nie przekroczył 20%: w opolskim (19,7%), w kędzierzyńsko-kozielskim (19,5%), w strzeleckim (18,5%) i w prudnickim (17,0%).

Na Śląsku Opolskim **przewaga ludności w wieku poprodukcyjnym nad grupą w wieku 0-17 lat** nastąpiła w roku 2010. W tym też roku przewagę liczebności najstarszych mieszkańców nad grupą najmłodszych zanotowano w 5 powiatach ziemskich oraz w Opolu. W roku 2011 stan taki wystąpił w 4 kolejnych powiatach, w roku 2013 – w powiecie brzeskim, w 2014 r. – w namysłowskim. Od roku 2014 ludności w wieku poprodukcyjnym jest więcej niż osób w wieku 0 – 17 lat we wszystkich powiatach Opolszczyzny.

W województwie opolskim w całym analizowanym okresie notowano ujemne wartości **współczynników przyrostu naturalnego** – (-)07‰ w roku 2010 i (-)2,2‰ w roku 2019 oraz **saldę migracji** – odpowiednio (-)1,8‰ i (-)1,5‰- por. tabl. 4.

W 2010 roku niewielki dodatni **przyrost naturalny** był w powiatach: brzeskim (0,1‰), namysłowskim i w Opolu – po 0,6‰. W roku 2019 dodatni przyrost naturalny był w Opolu (0,1‰). W analizowanym okresie w kilku powiatach utrzymywał się ujemny przyrost naturalny, z tendencją wzrostu; najwyższy w powiatach: głubczyckim – (-)3,0‰ w roku 2010 i (-)5,4‰ w roku 2019, nyskim: (-)1,4‰ i (-)4,7‰ – odpowiednio, kędzierzyńsko-kozielskim: (-)1,2‰ i (-)3,5‰, prudnickim (-)1,5‰ i (-)3,3‰, kluczborskim: (-)1,1‰ i (-)2,2‰, strzeleckim: (-)0,3‰ i 1,7‰, oleskim: (-)0,7‰ i (-)1,4‰, krapkowickim: (-)1,1‰

i 1,0‰ i opolskim: (-)0,4‰ i (-)0,9‰. W roku 2019 ujemny przyrost w powiecie brzeskim wynosił (-)2,8‰, w powiecie namysłowskim (-)0,3‰.

Dodatnie saldo migracji w 2010 roku występowało tylko w powiecie opolskim (2,7‰). W 2019 r. saldo migracji w powiecie opolskim wynosiło 1,8‰, w Opolu 1,5‰ (w roku 2010 saldo migracji w Opolu było ujemne – (-)1,3‰).

Z 10 powiatów o ujemnym saldzie migracji w roku 2019, w 5 w latach 2011 – 2019 wysokość salda zmniejszyła się. Tak się stało w powiatach: brzeskim: (-)2,1‰ w roku 2010 i (-)1,5‰ w roku 2019, głubczyckim: (-)3,8‰ i (-)2,1‰ – odpowiednio, krapkowickim: (-)2,8‰, i (-)2,3‰, namysłowskim: (-)0,3‰ i (-)0,2‰ i nyskim: (-)3,4‰ i (-)2,5‰. W 5 powiatach ujemne saldo migracji wzrosło. Były to powiaty: kędzierzyńsko-kozielski: (-)3,2‰ w roku 2010 i (-)3,6‰ w roku 2019, kluczborski: (-)2,2‰ i (-)3,6‰ – odpowiednio, oleski: (-)2,2‰ i (-)3,1‰, prudnicki: (-)2,4‰ i (-)2,7‰ oraz strzelecki: (-)2,4‰ i (-)2,7‰.

* * *

W województwie opolskim liczba ludności w latach 2011 2019 zmniejszyła się o 3,4%. Spadek liczby mieszkańców nastąpił we wszystkich powiatach ziemskich. Wzrost miał miejsce tylko w Opolu. W tym województwie, w odróżnieniu od niemal wszystkich pozostałych, największe miasto powiększa swoją liczebność, a otaczający je powiat ziemski traci. Sytuacja może ulec zmianie; w roku 2019 migracyjny przyrost ludności zanotowano w powiecie opolskim.

W analizowanym okresie w 5 powiatach ujemne współczynniki salda migracji zmalały. W Opolu współczynnik salda migracji zmienił się z ujemnego na dodatni. Ujemne saldo migracji w powiatach nie jest wysokie, ale utrzymuje się przez długi czas, co może mieć wpływ na spadek przyrostu naturalnego. Niekorzystne tendencje demograficznego rozwoju województwa są przedmiotem troski władz, które w przeszłości podjęły zdecydowane działania na rzecz poprawy sytuacji demograficznej¹⁶.

Wyniki analizy wskazują na trudną sytuację demograficzną województwa oraz niekorzystne perspektywy dalszego rozwoju. W tym województwie trudno wskazać regiony

---

¹⁶ O przygotowaniu *Strategii rozwoju województwa opolskiego do roku 2020*, podejmującej wyzwanie, którym było przeciwdziałanie depopulacji, w trakcie obrad II Kongresu Demograficznego mówił ówczesny Marszałek Województwa Opolskiego Józef Sebesta. Patrz: *Polska w Europie – Przyszłość demograficzna. Sesja końcowa*. Tom VII pod redakcją Zbigniewa Strzeleckiego i Eugeniusza Kowalczyka, Rządowa Rada Ludnościowa, Warszawa, 2013.

o korzystniejszej sytuacji. Opole ma korzystne wielkości współczynników ruchu rzeczywistego i względnie wysoki przyrost liczby mieszkańców w grupie wieku 0–17 lat. Wysokie ubytki liczby ludności w wieku 0–17 lat oraz w wieku produkcyjnym we wszystkich powiatach ziemskich nie rokują poprawy sytuacji w przyszłości. Obecna sytuacja demograficzna regionu jest poważnie zagrożona depopulacją.

6.4.3. Województwo świętokrzyskie

W województwie świętokrzyskim liczba ludności w latach 2011–2019 zmniejszyła się o 3,8% (najwięcej ze wszystkich województw – por. tabl. 3). Liczba mieszkańców zwiększyła się w powiecie kieleckim (o 2,8%). W pozostałych powiatach (włączając w to m. Kielce), liczba ludności zmniejszyła się. Najwyższy spadek liczby ludności nastąpił w powiatach: skarżyskim (7,1%), opatowskim (6,7%), ostrowieckim (6,5%), kazimierskim (6,1%), pińczowskim (6,0%), koneckim (5,7%), sandomierskim (5,4%), starachowickim (5,3%). W powiecie buskim liczba mieszkańców zmniejszyła się o 4,0%, a w powiatach: jędrzejowskim, staszowskim, włoszczowskim i w m. Kielcach liczba ludności w latach 2011–2019 zmniejszyła się od 3,5% do 3,9%.

W województwie świętokrzyskim w latach 2011–2019 nastąpił największy ze wszystkich województw **ubytek liczby ludności w wieku 0–17 lat** (13,1%, wobec średniego dla kraju 4,1%) - por tabl. 3. Liczba dzieci i młodzieży (0–17 lat) zmniejszyła się we wszystkich powiatach. Najwyższy ubytek mieszkańców w tym wieku – o 19 – 20% – miał miejsce w powiatach: kazimierskim, opatowskim i sandomierskim. Niewiele niższy był w kolejnych powiatach: ostrowieckim (18,4%), pińczowskim (8,0%), koneckim (17,5%), staszowskim (16,2%), skarżyskim (16,0%), włoszczowskim (15,3%), starachowickim (15,2%), buskim (13,9%) i jędrzejowskim (12,2%). Spadek liczby ludności w wieku 0 – 17 lat o mniej niż 10% miał miejsce tylko w powiecie kieleckim (o 8,0%) i w Kielcach – o 3,2%.

Liczebność ludności **w wieku produkcyjnym** w latach 2011–2019 w województwie zmniejszyła się o 9,5% (7,3% średnio w Polsce). Nieznaczny wzrost (o 0,4%) liczby osób w wieku produkcyjnym miał miejsce w powiecie kieleckim. Największy spadek liczby osób w wieku produkcyjnym zanotowano w powiecie skarżyskim (15,3%), w Kielcach (14,9%), powiatach: ostrowieckim (14,3%), starachowickim (11,4%), koneckim (11,0%) i opatowskim (10,1%). W pozostałych powiatach: buskim, jędrzejowskim, kazimierskim, pińczowskim,

sandomierskim, staszowskim i włoszczowskim, liczba ludności w wieku produkcyjnym w latach 2011–2019 zmniejszyła się od 7,0% do 9,6%.

Przyrost liczby ludności w wieku **poprodukcyjnym** w województwie świętokrzyskim był relatywnie niższy niż średni dla Polski (o 25,5% wobec 30,2%) – por. tabl. 3. Najwyższy przyrost liczby osób w tym wieku wystąpił w m. Kielcach (34,1%) oraz w powiatach ostrowieckim (31,3%) i kieleckim (29,6%). W 5 powiatach przyrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym był niższy niż 20%. Były to najniższe przyrosty ludności w tej grupie wieku w skali całego kraju. Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców województwa (23,7% w roku 2019) był wyższy niż średni dla kraju (21,9%)

W województwie świętokrzyskim **przewaga ludności w wieku poprodukcyjnym nad grupą wieku 0–17 lat** nastąpiła w roku 2011; wcześniej dokonało się to w m. Kielcach oraz w 7 powiatach ziemskich. W 5 kolejnych powiatach grupa w wieku poprodukcyjnym osiągnęła przewagę nad grupą wieku 0–17 lat w latach 2010 – 2014. W powiecie kieleckim w 2019 r. grupa wieku 0 – 17 była nieznacznie liczniejsza (19,0%:18,2%).

W latach 2011–2019 w województwie świętokrzyskim nastąpiły niekorzystne zmiany dotyczące **przyrostu naturalnego i salda migracji**. W roku 2010 współczynnik przyrostu naturalnego dla województwa wynosił (-)1,2‰, zaś salda migracji (-)2,0‰, w roku 2019 odpowiednio: (-)3,5‰ i (-)2,8‰. W 2010 roku dodatni **przyrost naturalny** występował w 3 powiatach województwa świętokrzyskiego: kieleckim (1,8‰), staszowskim (0,1‰) i w Kielcach (0,5‰). **Dodatnie saldo migracji** było w powiatach: buskim (0,4‰) i kieleckim (3,7‰). W roku 2019 dodatnie wielkości ruchu naturalnego i salda migracji ludności notowano w powiecie kieleckim (0,7‰ i 2,1‰ – odpowiednio).

Ujemny przyrost naturalny w latach 2010–2019 był w 11 (z 14) powiatach. Ujemne współczynniki przyrostu naturalnego były wysokie; w szczególności w powiatach: ostrowieckim (-)2,8‰ w roku 2010 i (-)6,7‰ w 2109, skarżyskim (-)2,1‰ i (-)6,3‰ – odpowiednio, koneckim (-)1,4‰ i (-)5,8‰, opatowskim (-)4,0‰ i (-)5,5‰), pińczowskim - (-)5,2‰ w obydwu latach i kazimierskim - (-)5,6‰ i (-)4,6‰).

Ujemne saldo migracji notowano w 12 powiatach w latach 2010 i 2019: w skarżyskim (-)4,5‰ w roku 2010 i (-)5,8‰ w 2019, sandomierskim (-)3,8‰ i (-)5,4‰), koneckim (-)2,4‰ i (-)4,6‰), starachowickim (-)2,0‰ i (-)4,5‰), opatowskim (-)2,4‰ i (-)4,2‰),

staszowskim (-)2,1‰ i (-)4,2‰), ostrowieckim (-)2,7‰ i (-)4,1‰) i jędrzejowskim (-)3,2‰ i (-)3,8‰).

W latach 2011–2019 ujemne saldo migracji występowało we wszystkich powiatach województwa świętokrzyskiego (poza kieleckim). Zmniejszała się liczba ludności z powodu ujemnego przyrostu naturalnego. W województwie świętokrzyskim procesy depopulacyjne są zaawansowane i obejmują znaczny obszar regionu. Korzystną sytuację demograficzną ma powiat kielecki.

* * *

W województwie świętokrzyskim, korzystny rozwój demograficzny ogranicza się do powiatu kieleckiego, który notuje dodatnie współczynniki przyrostu naturalnego i salda migracji (w Kielcach obydwie współczynniki są ujemne).

W województwie świętokrzyskim nasilenie niekorzystnych zjawisk i procesów rozwoju demograficznego jest wręcz ekstremalne.

Obecny stan województwa wynika z dotychczasowych procesów zachodzących w powiatach:

- ujemny i coraz niższy, współczynnik przyrostu naturalnego; zmienił się z (-)2,2‰ w roku 2010 na (-)3,5‰ w roku 2019, osiągając w powiatach: ostrowieckim (-)6,7‰, skarżyskim (-)6,3‰, a w 7 kolejnych ujemna wartość współczynnika przekraczała (-) 4‰,
- trwale ujemny współczynnik salda migracji z (-)2,0‰ wzrósł do (-)2,8‰, osiągnął w roku 2019 wartość (-)5,8‰ w powiecie skarżyskim i (-)5,4‰ – w sandomierskim,
- liczba mieszkańców województwa zmniejszyła się o 3,8% (najwięcej z wszystkich województw). Spadek liczby ludności dotyczył wszystkich powiatów, w tym w sześciu liczba mieszkańców spadła o 6,0% i więcej,
- zmniejszenie liczby ludności w wieku 0–17 lat o ponad 13%, było największe w skali województw i dotknęło wszystkie powiaty. W 8 powiatach (na 14) ubytek osób w tej grupie wieku wynosił od 12% do ponad 18%,
- liczba ludności w wieku produkcyjnym zmniejszyła się w województwie o 9,5%. W sześciu powiatach spadek osób w wieku produkcyjnym wynosił od 10% do ponad 15%,

– liczebna przewaga ludności w wieku poprodukcyjnym nad grupą wieku 0–17 lat dokonała się w roku 2011,

– w najtrudniejszej demograficznie sytuacji są te powiaty, w których był największy spadek przyrostu naturalnego oraz wysokie ujemne saldo migracji, wysoki spadek liczby ludności w wieku 0 – 17 lat oraz w wieku produkcyjnym. Sytuacja taka występuje w większości powiatów województwa świętokrzyskiego. Najtrudniejsza sytuacja jest w powiatach: kazimierskim, koneckim, opatowskim, ostrowieckim, pińczowskim, sandomierskim, skarżyskim, starachowickim. Powiaty te są poważnie zagrożone postępującą depopulacją.

6.4.5. Wnioski z analizy

Województwa o najwyższym spadku liczby ludności i zmianach depopulacyjnych, charakteryzuje:

– ujemny przyrost naturalny i ujemne saldo migracji w okresie objętym analizą; wysokie ujemne współczynniki ruchu rzeczywistego ludności są najbardziej niekorzystne wśród wszystkich województw,

– ubytek liczby ludności w latach 2011–2019 w każdym województwie o ponad 3% (0,4% dla kraju); spadek liczby ludności wystąpił w większości powiatów. Wzrost liczby ludności miał miejsce w jednej lub dwóch jednostkach administracyjnych szczebla powiatowego, najczęściej w bezpośrednim sąsiedztwie stolicy województwa (z wyjątkiem województwa opolskiego, w którym liczba ludności zwiększyła się w Opolu,

– we wszystkich województwach w badanym okresie wystąpił spadek liczby ludności w wieku 0–17 lat większy niż średnio w kraju. Liczba ludności w tej grupie wieku wzrosła w jednym lub dwóch powiatach w województwie. W większości powiatów skala spadku liczby osób w wieku 0–17 lat była wielokrotnością średniego obniżenia liczby osób w województwie. W skali kraju najwyższy spadek (o ponad 20%) zanotowano w powiecie kazimierskim w województwie świętokrzyskim,

– spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym, w przypadku województwa łódzkiego wyższy niż średni dla Polski. W województwach: łódzkim i opolskim spadek ten miał miejsce we wszystkich powiatach. W województwie świętokrzyskim jedynie w powiecie kieleckim liczba ludności w tej grupie wieku nieznacznie wzrosła (o 0,4%). W województwie

lubelskim wzrosła o 4,3% w powiecie lubelskim. W każdym z województw, w których zmniejszenie liczby osób w wieku produkcyjnym wystąpiło w wielu powiatach, sięgało kilkunastu procent (przy średniej krajowej 7,3%),

– w województwach opolskim i świętokrzyskim przewaga liczby osób w wieku poprodukcyjnym nad liczbą osób w wieku 0–17 lat nastąpiła w roku 2010, wcześniej (w 2008 r.) w województwie łódzkim, w województwie lubelskim w roku 2013,

– we wszystkich województwach przeważały powiaty o ujemnym ruchu naturalnym i ujemnym saldzie migracji. W znacznej liczbie powiatów procesy te były zjawiskiem trwałym i współwystępującym. Następował ciągły wzrost ujemnych wielkości przyrostu naturalnego i salda migracji, co spowodowało duże straty i obniżyło potencjał demograficzny w powiatach.

Struktura ludności i dynamika zmian; spadek liczby ludności ogółem; ale też w wieku 0-17 lat oraz w wieku produkcyjnym; wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym, w wielu powiatach, często sąsiadujących ze sobą (np. powiaty przygraniczne w województwie lubelskim) wskazują, że na terenie analizowanych województw postępuje proces depopulacji, w niektórych częściach województw - depopulacji zaawansowanej.

7. Podsumowanie

1. Niekorzystne zmiany w rozwoju demograficznym w drugim dziesięcioleciu XXI wieku, są w skali kraju pozornie nieznaczne. Zmiana przyrostu naturalnego z +0,9‰ na (-)0,9‰ oznacza zmianę przyrostu naturalnego z 34,8 tys. w roku 2010 na ubytek naturalny liczby ludności, który w roku 2019 wyniósł 37,8 tys. osób. Jeśli podobny trend utrzyma się w kolejnych latach, to liczba mieszkańców Polski będzie malała w coraz większym tempie; potwierdzają to prognozy demograficzne.
2. W latach 2011–2019 spadek współczynnika przyrostu naturalnego nastąpił we wszystkich województwach. W roku 2010 w przeważającej liczbie województw (w 10) współczynniki przyrostu naturalnego były dodatnie; zróżnicowanie wynosiło: 3,3‰ – w pomorskim i (-)2,2‰ w województwie łódzkim. W 2019 roku dodatnie współczynniki były w 5 województwach. Skrajne wartości współczynników

dla województw notowano (jak przed 9 laty) w województwie pomorskim (1,5‰) i łódzkim (-)3,6‰).

- Większe zmiany współczynnika przyrostu naturalnego obserwujemy w powiatach; liczba powiatów z dodatnim przyrostem naturalnym w roku 2010 wynosiła 251, w roku 2019– 112 (na 380 powiatów ogółem).

W nielicznych powiatach współczynniki przyrostu naturalnego w 2019 roku pozostały dodatnie; ich wartości w niektórych powiatach wzrosły. Dotyczy to tych powiatów, które zachowały lub powiększały liczbę ludności dzięki dodatniemu saldu migracji (m.in. w powiatach ziemskich sąsiadujących z powiatami grodzkimi, zwłaszcza z obecnymi i byłymi stolicami województw).

Wzrosła liczba powiatów o ujemnych współczynnikach przyrostu naturalnego; są to głównie powiaty ziemskie, odległe od centrum województwa.

- W analizowanym okresie saldo migracji w skali kraju nie miało istotnego znaczenia dla rozwoju demograficznego (są to migracje zewnętrzne). Migracje wewnętrzne w województwach i powiatach w znacznym stopniu kształtują rozwój demograficzny tych jednostek. W latach 2011–2019 dodatnie saldo migracji utrzymywało się lub wzrosło w 5 województwach, należących do względnie stabilnej demograficznie grupy województw. W 11 województwach w latach 2010– 2019 utrzymywały się ujemne wartości salda migracji.
- W latach 2011–2019 liczba powiatów o dodatnim saldzie migracji zmniejszyła się ze 113 do 83.
- Skalę zmian przyrostu naturalnego i migracyjnego w powiatach ilustruje następujące zestawienie:
  - w roku 2010 66% powiatów miało dodatni przyrost naturalny; w roku 2019 - 29%,
  - w roku 2010 30% powiatów miało dodatnie saldo migracji, w roku 2019 - 22%,
  - w latach 2010– 2019 w 40 powiatach przyrost naturalny i saldo migracji zmieniły się z dodatnich na ujemne.
- W latach 2011–2019 liczba ludności zmniejszyła się w 270 powiatach, w tym w 54 miastach na prawach powiatów. W ponad 100 powiatach liczba ludności wzrosła, w tym w 7 miastach wojewódzkich, którym przybyło od 0,2% (Gorzów Wielkopolski) do 9,5% (Rzeszów) mieszkańców. Wzrost liczby mieszkańców odnotowano w 20 powiatach ziemskich położonych w bezpośrednim sąsiedztwie miast wojewódzkich. W tych powiatach przyrost ludności wynosił często ponad 10%.

Są to powiaty: wrocławski, bydgoski, toruński, wielicki, poznański i 5 powiatów w województwie mazowieckim.

8. Niekorzystne procesy w rozwoju demograficznym powiatów w latach 2011 – 2019 widoczne są w zmianach w strukturze wieku ludności:

8.1. Liczba ludności w wieku 0 – 17 lat zmniejszyła się ogółem w Polsce o 4,1%; w 180 powiatach spadek liczby mieszkańców w tej grupie wieku przekroczył 10%,

8.2. Liczba osób w wieku produkcyjnym zmniejszyła się w Polsce liczba osób o 7,3%; w 110 powiatach obniżyła się o ponad 10%,

8.3. W 180 powiatach o ponad 10 % zmniejszyła się liczba ludności w jednej z ww. grup wieku; w 53 powiatach o ponad 10% zmniejszyła się liczba ludności w obu ww. grupach wieku.

8.4. Wzrost liczby mieszkańców w wieku poprodukcyjnym w skali kraju wynosił 30,2%. W 80 powiatach przyrost liczby osób w wieku 60/65 i więcej lat wyniósł ponad 40%, a w 20 – liczba osób w tym wieku zwiększyła się co najmniej o 50% – por. mapa 8.

Wysoki przyrost ludności w wieku poprodukcyjnym stawia przed władzami państwowymi i samorządowymi dodatkowe zadania związane z potrzebami ludności w starszych grupach wieku, szczególnie tam, gdzie udział tej grupy wieku w strukturze ludności jest wysoki i wzrasta.

9. Niniejsza analiza może stanowić tło dla szczegółowych opracowań wykonanych przez urzędy statystyczne, w których pokazane zostały procesy zmian demograficznych w długim okresie dla każdego województwa.

10. Wyniki analizy skłaniają do poważnych refleksji nad potrzebą pilnych działań władz państwowych i samorządowych wszystkich szczebli, które jeśli nawet nie będą w stanie zahamować zachodzących procesów, to w podejmowanych decyzjach powinny uwzględniać zachodzące, najczęściej nieuchronne i dla znacznej części jednostek administracyjnych niekorzystne – niestety – zmiany demograficzne.

11. Równolegle, a nawet wyprzedzająco, powinny zostać podjęte interdyscyplinarne badania i analizy nad zjawiskiem depopulacji i jego konsekwencjami. Badania te powinny uzyskać wysoki patronat państwowy i społeczny oraz równie wysoki priorytet wśród najważniejszych tematów badawczych w kraju.

*

*

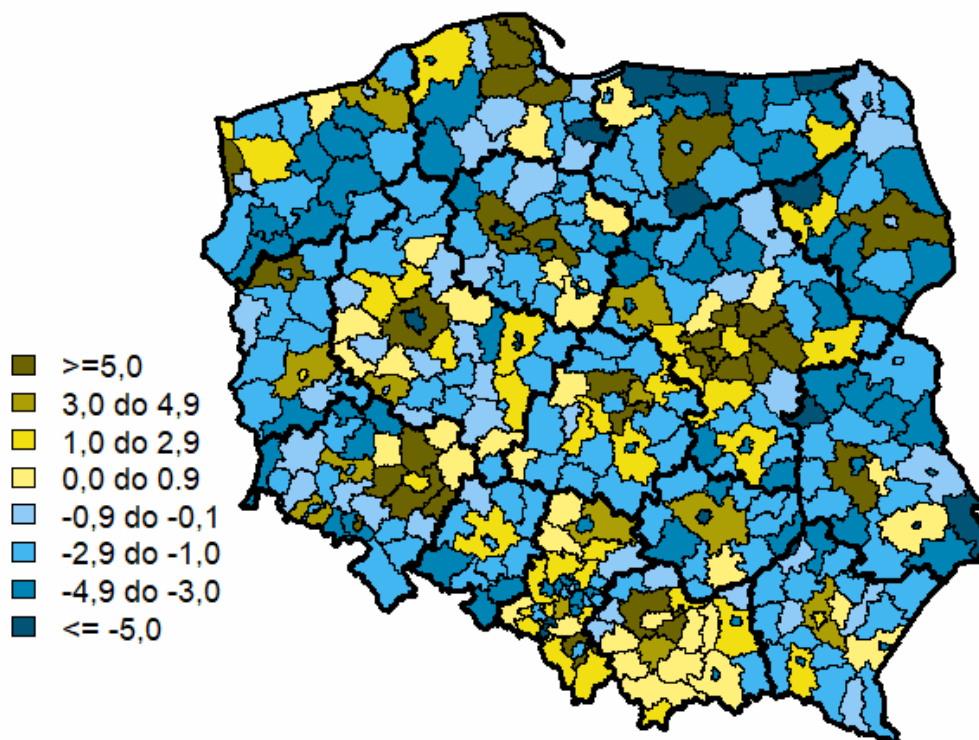
*

W powyższej analizie zostały wykorzystane dane statystyczne dla powiatów gromadzone i przetwarzane przez Główny Urząd Statystyczny. Dziękuję Dyrektora Departamentu Badań Demograficznych GUS Pani Dorocie Szałtys za udostępnienie danych, niejednokrotnie już częściowo przetworzonych zgodnie z oczekiwaniem autora oraz Naczelnik Wydziału Statystyki Ludności i Analiz Pani Małgorzacie Cierniak-Piotrowskiej za bardzo życzliwą bieżącą współpracę oraz przygotowanie i udostępnienie danych. Dziękuję Pani Karolinie Kuczyńskiej z Departamentu Badań Demograficznych za przygotowanie map, które ilustrują najważniejsze procesy demograficzne raz kierunki i dynamikę zachodzących zmian.

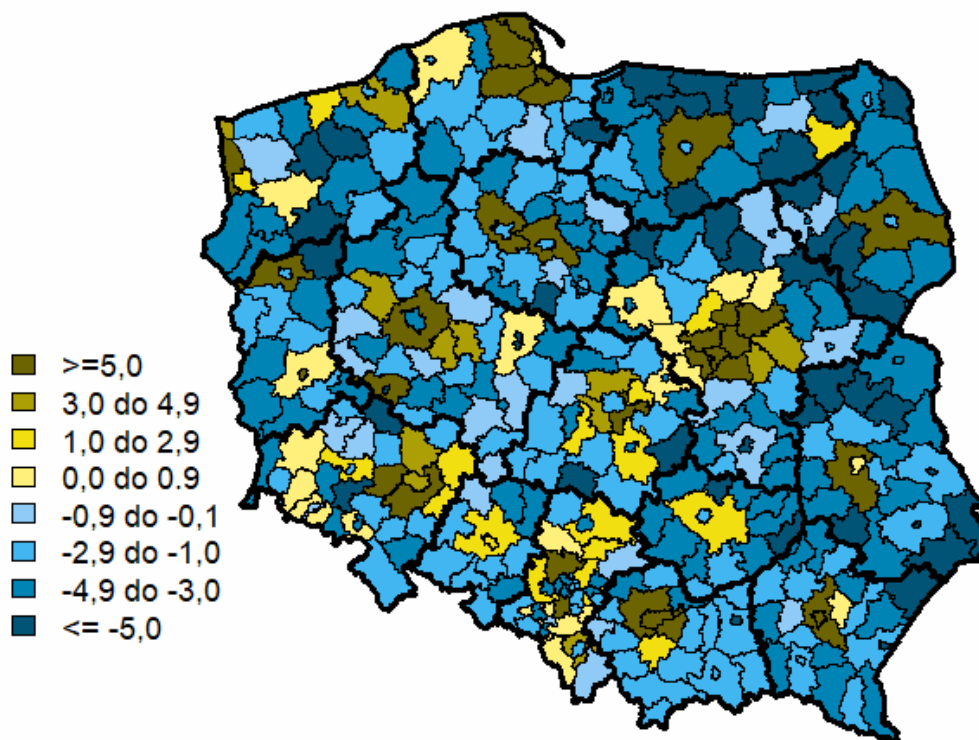
Eugeniusz Kowalczyk

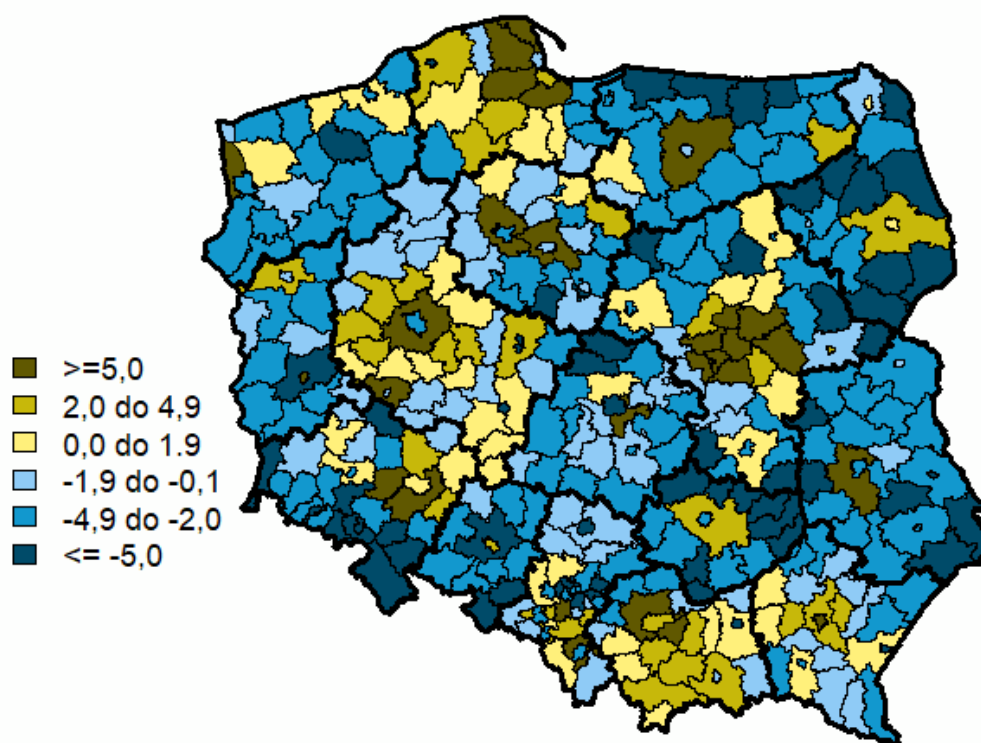
Mapa 3. Saldo migracji w roku 2010 (na 1000 ludności)

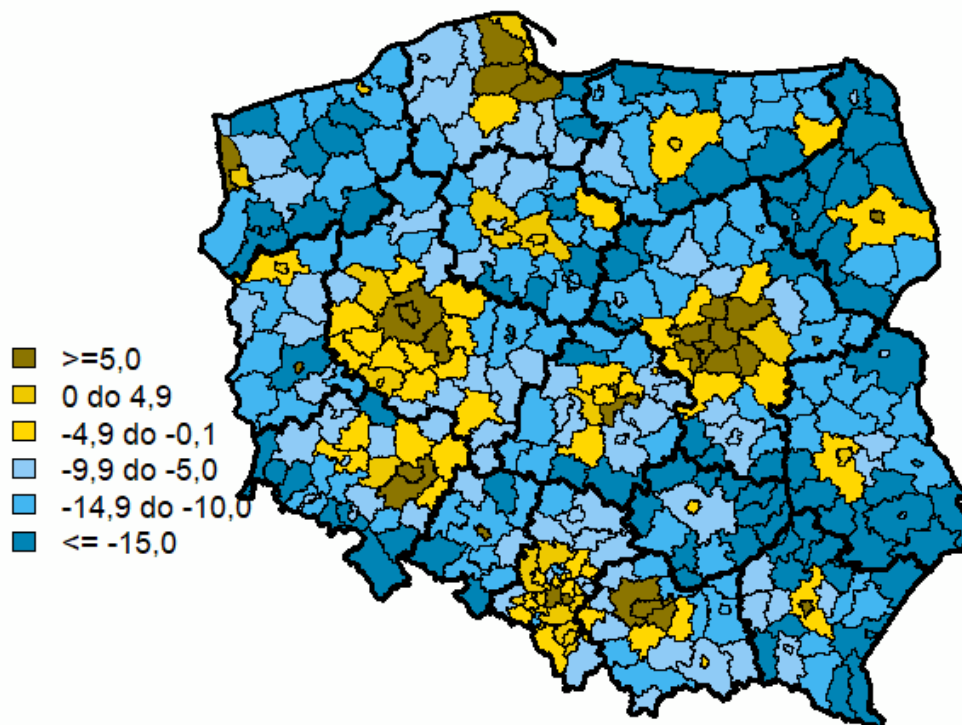
Mapa 4. Saldo migracji w roku 2019 (na 1000 ludności)

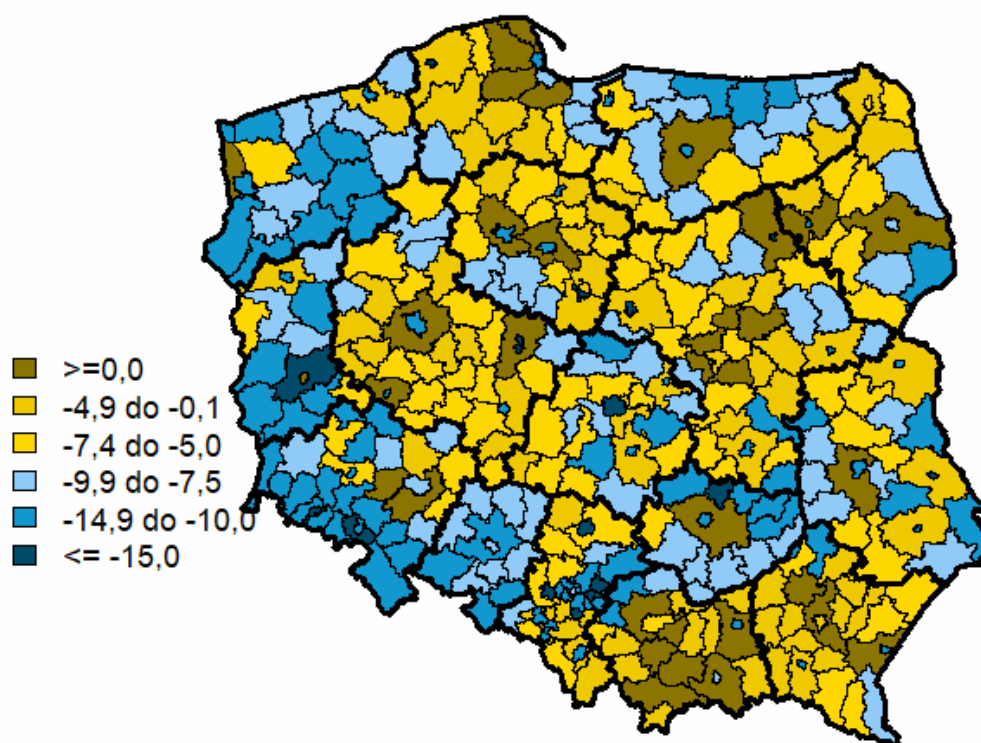
Mapa 5. Przyrost/ubytek liczby ludności w latach 2010-2019 (w %)

Mapa 6. Przyrost/ubytek liczby ludności w wieku 0-17 lat w latach 2010-2019 (w %)

Mapa 7. Przyrost/ubytek liczby ludności w wieku 18-59/64 lat w latach 2010-2019 (w %)

Mapa 8. Przyrost liczby ludności w wieku 60/65 i więcej lat w latach 2010-2019 (w %)

